

SOSIAALISEN OSALLISUUDEN RAKENTUMINEN, MUODOT JA  
MERKITYKSET NAISVERKOSTOSSA

Tutkimus osallisuuskokemuksista Hanna-verkoston pienryhmissä

ANNA-LIISA TUOMINEN

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Maaliskuu 2014

TAMPEREEN YLIOPISTO  
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

TUOMINEN, ANNA-LIISA: Sosiaalisen osallisuuden rakentuminen, muodot ja merkitykset naisverkostossa. Tutkimus osallisuuskokemuksista Hanna-verkoston pienryhmissä.

Pro gradu -tutkielma, 68 s., 1 liitesivu

Sosiaalityö

Ohjaajat: Tarja Pösö ja Kyösti Raunio

Maaliskuu 2014

---

Tutkimus selvittää sosiaalisen osallisuuden syntyä ja merkitystä. Tutkimus tarkastelee kahta kysymystä:

Miten osallisuus syntyy ja rakentuu sosiaalisessa verkostossa? Mitä merkityksiä osallistujat antavat osallistumiselleen yksilö-, ryhmä-, yhteisö- ja yhteiskuntatasolla? Tutkimusympäristönä on kansainvälisen naisverkosto Hannan pienryhmätoiminta. Hanna-verkosto auttaa köyhissä maissa, pääosin Aasian ja Afrikan maissa asuvia naisia. Suomessa toimii noin 70 pienryhmää, joista kolme Etelä-Suomessa toimivaa ryhmää osallistui tähän tutkimukseen. Hanna-verkosto on osa vapaaehtoistoimintaa. Teoreettisena viitekehystenä on biograafinen ja systeemiteoreettinen näkökulma. Laadullinen tutkimusaineisto koostuu seitsemästä teemahaastattelusta, jotka analysoidaan temaattisella analyysillä. Sosiaalisen osallisuuden keskeisiä ominaisuuksia tarkastellaan aineistolähtöisesti.

Tutkimusaineiston perusteella voi todeta sosiaalisen osallisuuden rakentumisen olevan monitekijäisen prosessin. Tämän prosessin osatekijöinä tuli ilmi: verkostoitumisen tarve; elämäntilanne, joka ajankohtaisti ja aktivoi tämän tarpeen; uudenlaisen ajankäytön mahdollistava elämän roolirakenteen muutos ja tieto verkoston olemassa olostai mahdollisuudesta itse perustaa sellainen. Varsin tärkeä osatekijä oli kutsu tulla mukaan verkostoon. Tällä tutkimuksella ei ollut mahdollista tavoittaa kaikkia prosessiin liittyviä osatekijöitä. Kysymyksessä on niin kompleksinen ilmiö ja yksilöiden väliset suhteet ovat niin monimutkaisia, että tarvitaan vielä lisätutkimusta.

Toiseksi tutkimustulokseksi tuli, että Hanna-verkostossa syntyi sosiaalista osallisuutta, jossa toinen toisensa vastavuoroinen tukeminen oli mahdollista. Sosiaalinen tuki koettiin erityisen arvokkaaksi elämäntilanteiden muutoksissa. Näitä muutoksia käsiteltiin sekä pienryhmissä että niiden kautta syntyneissä ystävyysuhteissa. Osasta sosiaalisia suhteita muodostui pitkäaikaisia ja luonteeltaan sitovia. Haastateltujen joukossa oli kolme henkilöä, jotka olivat liittyneet verkostoon ja päässeet mukaan kokemistaan sosiaalisten taitojen puutteista huolimatta. Hanna-verkosto tavoitti myös sosiaalisesti vähemmän aktiivisia henkilöitä. Lisää tutkimusta tarvitaan vielä siitä, miksi sosiaalinen osallisuus jää syntymättä tai miksi se jää tarpeisiin nähden liian vähäiseksi.

Vapaaehtoistyössä yhdessä koettu tekemisen ja oppimisen ilo sekä auttamisen tuottama mielihyvä saivat osallistumaan ja jatkamaan osallistumista. Sosiaalisen osallisuuden mahdollistajana ja vahvistajana vapaaehtoistoiminta edistää hyvinvointia. Tästä näkökulmasta se tulee lähelle ehkäisevää sosiaalityötä. Tämän tutkimuksen tuloksia voi soveltaa yhteisösosiaalityössä, kun mietitään erilaisten ryhmien perustamista ja niiden kohdentamista erilaisissa elämäntilanteissa oleville. Vapaaehtoistyössä tuloksia voidaan käyttää vapaaehtoistyöntekijöiden rekrytoinnin kohdentamisessa. Vapaaehtoistyön annista ja merkityksestä saatuja tuloksia voidaan käyttää vapaaehtoistyön tiedotustoiminnassa.

Avainsanat: sosiaalinen osallisuus, verkostoituminen, sosiaalinen tuki

UNIVERSITY OF TAMPERE  
School of Social Sciences and Humanities

TUOMINEN, ANNA-LIISA: Social inclusion, its creation, forms and meanings in Network Hannah. The study of the experiences in the small groups of Network Hannah.  
Master's thesis, 68 pages, 1 pages appendices  
Social Work  
Supervisors: Tarja Pösö and Kyösti Raunio  
March 2014

---

This study will find out the creation and the meanings of social inclusion. The study will examine two questions: How is inclusion born in a social network? What are the meanings the participants give their participation on individual, group, community and society level? The research context is the small group activity of an international women's network Hannah. Network Hannah helps women in poor countries, mainly in Asia and Africa. There are about 70 small groups Hannah acting in Finland. Three of them working in southern Finland participated in this study. Network Hannah is part of the voluntary sector. The theoretical frame of reference is biographical and systems theoretic. Qualitative research material consists on seven themed interviews which are analysed with thematical analysis. The key features of social inclusion are based on the research data.

Based on the data it is possible to see that social inclusion is a process consisting of many elements. The following elements were discovered: a need to join the network, life situation activating this need, a change in the role structure enabling persons to have more time for network and information of the existence of the network. A very important element was an invitation to join the network. In this study it was not possible to reach all the elements of the process. The issue is such a complex phenomenon and the relationships between individuals are so complex that there is need for further research.

Secondly, the study results confirmed that Network Hannah enabled relationships where mutual support was possible. Particularly valuable social support was seen in changes in life situations. These changes were discussed both in small groups and between friends. Part of the social relationships proved to be long-term and bounding by nature. Among the interviewed there were three persons who had joined the network and been accepted in spite of lack of their social skills. Network Hannah also reached socially less active individuals. More research is needed on why social inclusion is not born.

In the voluntary sector the joy of doing and learning together motivated people to participate and to continue in the network. Voluntary work promotes welfare by reinforcing social inclusion. From this point of view it comes close to preventive social work. The results of this study can be applied to social work when forming groups for people in different life situations. In the voluntary sector the results can be applied to recruitment and used for information.

Keywords: social inclusion, network, social support

# SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 KANSALAISYHTEISKUNNASSA TUOTETAAN HYVINVOINTIA	3
3 HANNAT AUTTAVAT KAIKKEIN KÖYHIMPIÄ	5
4 SOSIAALINEN OSALLISUUS	8
4.1 Yhteisöllisyyden merkitys	8
4.2 Osallisuuden monet muodot	9
4.3 Sosiaaliset suhteet ja sosiaalinen tuki	12
5 TUTKIMUSASETELMA	15
5.1 Biograafinen näkökulma	15
5.2 Tutkimuskysymykset	16
5.3 Haastattelu metodisena valintana	17
5.4 Tutkimusaineisto	19
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	21
6.1 Tutkijan rooli ja eettiset kysymykset	21
6.2 Haastateltavien hankinta	22
6.3 Haastattelujen suorittaminen	25
6.4 Aineiston analyysi	27
7 TUTKIMUSTULOKSET	31
7.1 Sosiaalisen osallisuuden rakentuminen Hanna-verkostossa	31
7.1.1 Haastateltujen ikäjakauma ja koulutus	31
7.1.2 Elämäntilanne ja viiteryhmän tarve	33

7.1.3 Tiedonsaanti ja liittyminen ryhmään	34
7.1.4 Jäsenyyden kesto ja sitoutuminen ryhmään	38
7.1.5 Osallisuuden syntyminen on monitekijäinen prosessi	40
7.2 Hanna-verkoston toimintamuodot	41
7.2.1 Mukanaolo ryhmässä	41
7.2.2 Keskustelu	42
7.2.3 Tuen antaminen ja saaminen	43
7.2.4 Hengellisen yhteyden harjoittaminen ja saaminen	45
7.2.5 Varainhankinta ja siihen liittyvä toiminta	46
7.2.6 Hanna-ryhmissä syntyy osallisuutta	47
7.3 Vapaaehtoistyön merkitykset	48
7.3.1 Tuntemattomien auttaminen	48
7.3.2 Tukena elämänmuutoksessa	50
7.3.2 Yhdessä tekemisen ja oppimisen iloa	52
7.3.4 Yhteisöllisyys ja lähimmäisyyden eetos	56
<b>8 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET</b>	<b>60</b>
<b>LÄHTEET</b>	<b>64</b>
<b>LIITE 1. Teemahaastattelun kysymykset</b>	<b>69</b>

# 1 JOHDANTO

Tämä tutkimus tuottaa tieteellistä tietoa sosiaalisesta osallisuudesta. Yhteisöön liittyminen ja sosiaalisen osallisuuden synty ovat ajankohtaisia tutkimusaiheita ja myös yhteiskunnallisesti tärkeitä. Yksi suurimmista suomalaisten hyvinvointia heikentävistä ongelmista on yksinäisyys ja sosiaalisten kontaktien puute. Yhteisöllisyyden ja sosiaalisen osallisuuden merkityksestä on olemassa runsaasti aikaisempaa tutkimusta. Erityisen ajankohtainen tutkimusaihe on yksilön ja yhteisön kohtaamiseen liittyvä prosessi. Sosiaalisen osallisuuden synnystä tiedetään vielä toistaiseksi varsin vähän ja siksi sitä on perusteltua tutkia lisää.

Terveystieteiden sosiaalityöntekijänä olen pohtinut toistuvasti yksilön ja yhteisön suhteeseen liittyviä kysymyksiä. Aiheesta tulee esiin jatkuvasti uusia kysymyksiä, mitkä herättävät ja ylläpitävät tutkimuksellista mielenkiintoa. Yhteisöllisyys sinänsä on vanha asia, mutta se ilmenee jatkuvasti uusissa ja yllättävissäkin muodoissa. Ihmisten keskinäisessä kanssakäymisessä on aina jotakin arkihavainnoin tavoittamatonta ja vielä paljon tieteellisen tutkimuksen ulottumattomissa olevaa kätkettyä aluetta. Sosiaalisen osallisuuden synty on juuri tällainen tieteellistä mielenkiintoa herättävä alue.

Sosiaalityössä käytännön sosiaalityöntekijänä olen kiinnittänyt paljon huomiota yhteiskunnalliseen eriarvoisuuteen ja eriarvoistumiseen ja pyrkinyt niitä vähentämään. Sosiaalisen hyvä- ja huono-osaisuuden kysymykset ovat jälleen ajankohtaistuneet viime vuosina voimistuneen eriarvoistumiskehityksen myötä. Yhä useammat ovat riskissä pudota köyhyysrajan alapuolelle, niin taloudellisesti kuin sosiaalisten suhteiden osalta.

Sosiaalityön ydintä on auttaa kaikkein heikoimmassa asemassa olevia. Sosiaalityön ammatti-identiteettini ja työkokemukseni ovat olleet vaikuttamassa sekä tutkimusaiheen että aineiston valintaan. Tutkimukseni kohdentuu vapaaehtoisverkosto Hannaan, joka toimii globaalisti kaikkein heikoimmassa asemassa olevien naisten tilanteen parantamiseksi. Naisverkosto Hanna rahoittaa Aasian köyhiin maihin lähetettäviä radio-ohjelmia. Ohjelmista naiset saavat tukea ja tietoa oman ja perheensä hyvinvoinnin parantamiseen sekä tietoja oikeuksistaan. Maailmassa on miljoonia naisia, jotka eivät voi pitää ääntä tarpeistaan tai joiden ääntä ei kuulla. Naisverkosto Hannan tavoite kaikkein heikoimmassa asemassa olevien auttamiseksi tulee tältä osin hyvin lähelle sosiaalityötä.

Yksilön ja yhteisön suhde on keskeinen sosiaalityön kohde- ja tutkimusalue. Huolimatta siitä, ettei se koskaan täysin ratkea. Yksilö ja yhteisö liittyvät toisiinsa hyvin monimutkaisilla ja



ristiriitaisillakin tavoilla eivätkä ole koskaan täysin erotettavissa toisistaan. Ilman yksilöä ei ole yhteisöä eikä päinvastoin. Tutkimuksessa tarkastelen yksityiskohtaisesti juuri tätä yksilön ja yhteisön liitosta. Tutkimus tuottaa tietoa sosiaalisten suhteiden rakentumisesta. Nykykielellä ilmaistuna kysymys on sosiaalisen pääoman hankkimisesta.

Vapaaehtoisverkostoja kannattaa tutkia monesta syystä. Vapaaehtoistoiminnan merkitys korostuu tulevaisuudessa julkisten palvelujen säästöpainneissa. Sosiaalisen aktiivisuuden on todettu lisäävän verkostoissa toimivien omaakin hyvinvointia. Lisäksi vapaaehtoisverkostot saavat mukaan toimintaansa sellaisiakin ihmisiä, joita on muutoin vaikea tavoittaa. Valitsin vapaaehtoisverkosto Hannan tutkimuskentäksi myös siksi, että se on ollut niin Suomessa kuin muissakin Pohjoismaissa nopeasti kasvava vapaaehtoisverkosto. Tutkijana olen kiinnostunut siitä, mitkä tekijät ovat kasvun taustalla.

Tutkimuksessa etsin vastausta siihen, miten sosiaalisen verkoston jäsenyys syntyy ja vahvistuu. Tutkimuskysymysten luonteesta riippuen käytän laadullisen tutkimuksen menetelmiä. Kokoan tutkimusaineiston haastatteleamalla Hanna-naisverkoston jäseniä.

## 2 KANSALAISYHTEISKUNNASSA TUOTETAAN HYVINVOINTIA

Kansalaisyhteiskunta rakentuu ihmisten omaehtoisuuden, aktiivisuuden, vapaaehtoisuuden ja yhteisöllisyyden varaan. Keskeisin osa kansalaistoimintaa tehdään kansalaisjärjestöissä. Suomalaiset kansalaisjärjestöt ovat pääsääntöisesti yhdistyksiä, jotka edistävät jäsenistönsä yhteisiä tavoitteita ja arvoja. Suomalaiset ovat aktiivisia järjestöihmisiä. Yhteensä järjestöissä on noin 15 miljoonaa jäsentä eli kolminkertaisesti Suomen väestömäärä. Noin 75 prosenttia suomalaisista on elämänsä aikana jonkin yhdistyksen jäsen ja noin kolmannes kuuluu jatkuvasti vähintään yhteen yhdistykseen. Noin puoli miljoonaa suomalaista ahkeroi vapaaehtoistyössä sosiaali- ja terveysjärjestöissä. Moni auttaa lähimmäisiään avustajana, tukihenkilönä tai ystäväpalvelun kautta. (Siisiäinen & Kankainen 2009; Järjestöbarometri 2007, 2008.)

Näiden lukujen valossa kansalaisjärjestöt ovat merkittävä osallistumismahdollisuuksien ja yhteenkuuluvuuden rakentaja Suomessa. Julkinen valta on ollut 2000-luvulla laajasti huolissaan ihmisten osallistumisen muutoksista, ennen kaikkea äänestysaktiivisuuden laskusta. Yhdistysten perustamislukujen ja jäsenyyksien valossa ei voida puhua yleisestä yhdistystoiminnan kriisistä. Sen sijaan voidaan puhua tiettyjen yhdistysalueiden kriisistä, esimerkiksi poliittisen osallistumisen kriisistä ja tiettyjen ryhmien, kuten nuorten, työttömien ja syrjäytyneiden ”toimintakriisistä”. Suomessa on paljon silloittavaa sosiaalista pääomaa, jolla tarkoitetaan yhdistysten määrää, yhdistysjäsenyyksien runsautta ja yleistä luottamusta. Suomessa on sen sijaan vähän sitovaa sosiaalista pääomaa, joka tarkoittaa muun muassa vapaaehtoista työskentelyä yhdistyksissä ja poliittisen kansalaisuuden heikkoutta. Kun muita kiinnostumisen ja osallistumisen vaihtoehtoisia väyliä on vähän, tuleen entistä tärkeämmäksi se, mitä yhdistyksille Suomessa tapahtuu. (Siisiäinen & Kankainen 2009.)

Jorma Niemelän (2011) mukaan Pohjoismaissa hyvinvointivaltion eetos haastaa kansalaisia toimimaan ja julkista valtaa kantamaan oman vastuunsa. Hän näkee kansalaisyhteiskunnan ja hyvinvointivaltion toimivan rinnakkain. Vastakkain asettelun sijasta tarvitaan analyysia vastuiden erilaisesta luonteesta. Hyvinvointivaltion vastuulla on pitää huolta universaalisti kansalaisten turvasta sekä tulonsiirtojen että palvelujen kautta. Kansalaisyhteiskunnalle yleisesti ja sen organisoiduille muodoille, kuten järjestöille, ei voi antaa tätä universaalista vastuuta, vaikka vapaaehtoistyöllä voi olla jonkinlaista systematiikkaa hyvinvoinnin puutteisiin vastaamisessa. (Niemelä 2011.)

Työssäni psykiatrian poliklinikan sosiaalityöntekijänä olen havainnut vapaaehtoistoiminnalla ja organisoidulla vertaistuellalla olevan ongelmien syntymistä ehkäisevää merkitystä. Osa ihmisistä on tukea antavien perhe- ja sukuverkostojen eli ”luontaisten” vastuiden ulkopuolella. Kun heillä on tarvitessaan mahdollisuus saada tukea lähipiirin verkostoista, niin sillä voidaan varhaisvaiheessa ehkäistä ongelmien syntymistä tai kehittymistä korjaamista vaativiksi ongelmiksi. Sosiaalisten suhteiden puute ja masennus kulkevat usein käsi kädessä ja vahvistavat toisiaan. Vahvistamalla sosiaalisen kanssakäymisen mahdollisuuksia voidaan ehkäistä masennusta. Yhteiskuntapoliittisesti yksinäisyys on sosiaalinen ongelma, josta kärsii määritelmästä riippuen noin joka viides tai kymmenes suomalainen. Tämä ryhmä on samaa luokkaa kuin taloudellisesti köyhät. (Saari 2009,6.)

Ehkäisevä työ on nykyisen sosiaali- ja terveystalouden laiminlyödyin alue siitä huolimatta, että ehkäisevän työn merkitys on paljon esillä juhlapuheissa, mietinnöissä ja raporteissa. Aihevalinnallani haluan nostaa esiin ehkäisevän työn merkitystä sosiaalityössä ja sosiaalityön tutkimuksessa. Sosiaalityössä otettiin käyttöön 1990-luvun lopulla yhteisösosiaalityön käsite. Yhteisösosiaalityöhön sisällytettiin palvelujen tehostamista, epävirallisten verkostojen kehittämistä ja varhaisen väliintulon mahdollistamista (Roivainen 2008). Tällä vapaaehtoistyöhön kohdistuvalla tutkimuksella pyrin löytämään yhteisösosiaalityön kehitystä hyödyttävää tietoa.

Mikko Mäntysaaren (2006) mukaan sosiaalityö on professionalistuessaan alkanut tehdä enenevässä määrin jonkinlaista asiakasvalikointia ja paradoksaalisesti kaikkein syrjäytyneimmät ja eniten apua tarvitsevat jäävät sosiaalityön palveluiden ulkopuolelle. Kilpailuyhteiskunnan suoritustehokkuus-, vaikuttavuus- ja tuloksellisuusvaatimukset ovat osaltaan lisänneet asiakasvalikointia. Oma työkokemukseni mielenterveystyöstä vahvistaa käsitystä siitä, että kaikkein heikoimmassa asemassa olevat jäävät helpoimmin vaille ammatillisen sosiaalityön apua. Osa ulkopuolelle jäävistä tulee kolmannen sektorin avun piiriin.

Nykytilanteessa kansalaisyhteiskunta toimijoinen tuottaa kiistatta hyvinvointia. Kykeneekö se siihen myös tulevaisuudessa? Kansalaisyhteiskunnan toimivuuden ja yhteiskunnan markkinaistamisen välisiä mekanismeja ei vielä toistaiseksi tunneta riittävästi (Pessi & Saari 2011, 16). Kilpailukykyvaatimukset ovat levinneet elinkeinoelämästä hallitusohjelmiin ja yhteiskuntapolitiikkaan. Kansalaisyhteiskunnan osallistuminen elää muutoksessa. Tähänastisen tutkimustiedon valossa yhteisöllisyys ja toisten auttaminen eivät ole kuitenkaan olennaisesti vähentyneet (Pessi & Saari 2011, 33). Auttamisen arvon voi odottaa entisestään korostuvan hyvinvointiyhteiskunnan muuttuessa yhä enemmän kilpailukyky-yhteiskunnaksi, joissa kaikilla ei ole resursseja tai mahdollisuuksia menestyä kilpailussa.

### **3 HANNAT AUTTAVAT KAIKKEIN KÖYHIMPIÄ**

Hanna-työ on osa kansainvälistä Project Hannah naistyötä. Suomessa Hanna-työtä organisoii ja ylläpitää kirkon radiolähetysjärjestö Sanansaattajat ry, nykyiseltä nimeltään Medialähetys Sanansaattajat ry. Hanna-työ alkoi Suomessa vuonna 2000. Hanna-työ on laajentunut niin, että nykyisin on toiminnassa noin 50 Hanna-verkoston pienryhmää. (Hanna-työ 2012.)

Hanna-työ suuntautuu pääosin kaikkein köyhimpiin maihin Aasiassa, Afrikassa ja Etelä-Amerikassa. Maailman köyhistä suurin osa on naisia. Naisten pula ruoasta, koulutuksesta ja arvostuksesta jatkuu siitä huolimatta, että naiset tekevät noin kaksi kolmasosaa kaikesta maailmassa tehtävästä työstä. Hanna-työ auttaa naisia kouluttamalla, antamalla terveyst- ja talousneuvontaa sekä lahjoittamalla ruokaa ja vaatteita. Suomen Hanna-työssä hankitaan varoja Naiset toivon lähteellä (NTL) radio-ohjelmien tuottamiseen. Näitä ohjelmia tehdään nykyisin 58 kielellä. (Hanna-työ 2012 jäsenkirje.)

Medialähetys Sanansaattajat ry. käyttää viestinnässä monipuolisesti nykyteknologian mahdollisuuksia, niin radio- ja televisioviestintää kuin internetiäkin. Niiden avulla tavoitetaan naisia niissäkin maissa, joissa kristillinen lähetystyö on kiellettyä tai rajoitettua. NTL ohjelmissa on kristillisen sanoman lisäksi osio, jossa käsitellään arkisen elämän asioita kuten terveyteen, talouteen ja perheen ihmissuhteisiin liittyviä kysymyksiä.

Valitsin Hanna-naisverkoston tutkimuskentäksi monesta syystä. Ensiksikin siksi, että Hanna-työ kohdentuu kaikkein köyhimpiin ja heikoimmassa asemassa oleviin. Nämä ovat useimmiten naisia. Valintani ei perustu feministiseen näkökulmaan. Voisin tutkia yhtä hyvin miesverkostoa, joka toimisi vastaavalla tavalla.

Hanna-työssä on kiinnostavaa myös etäällä olevien kehitysmaiden ihmisten auttaminen. Auttamistyötä koskevassa tutkimuksessaan Anne Birgitta Pessi ja Juho Saari (2008) ovat luokitelleet kaukana asuvan ja meille tuntemattoman ihmisen auttamisen pyyteettömän altruismin luokkaan. Pyyteetön altruisti ei itse hyödy auttamisesta, koska hän elää eri maailmassa kuin autettava. Tutkijoiden mukaan kehitysmaiden ihmisten auttaminen kuuluu auttamisen vaativimpaan luokkaan eli pyyteettömän auttamisen luokkaan. (Pessi & Saari 2008, 67-69, 113-116.) Tutkimuksessani pyrin kuitenkin selvittämään, mikä Hanna-työssä vetää puoleensa ja mikä pitää toiminnassa mukana. Toisin sanoen tutkin ns. sitovien (bounding) sosiaalisten suhteiden luonnetta ja syntymistä.

Tarkemmin Hanna-verkoston liittymisen motiiveja on tutkinut aikaisemmin Elina Juntunen (2005). Tämä kirkkososiologian pro gradu-tutkimus on ensimmäinen suomalainen tutkimus, jossa on selvitetty Hanna-ryhmän merkitystä siihen osallistuville. Juntunen tutki naisten kokemuksia voimaantumisen näkökulmasta. Tutkimukseen haastateltiin 12 henkilöä kolmesta eri Hanna-ryhmästä. Haastatelluille naisille yhteisöllisyys oli yksi merkittävimmistä ryhmän antamista voimavaroista. Se toi mielekästä sisältöä naisten elämään ja vahvisti itsetuntoa. (Juntunen 2005.)

Juntunen (2005) mukaan haastateltujen kokemukset saattoi jakaa viiteen voimaantumista tukevaan orientaatioon. Naisten havaittiin toimivan Hanna-ryhmissä viidestä syystä, kullekin tyypillisine tekijöineen. Identiteettiään rakentaville ryhmä oli väylä itsetuntemukseen sekä ammatillisesta roolista poikkeavan roolin muodostamiseen. Luovat ja uudistavat naiset käyttivät ideoitaan ja voimavarojaan lähetystyön toteuttamiseksi monipuolisesti. Kriittisyyttä ja yhteiskunnallista vaikuttamista korostaville oli tärkeää tunne mahdollisuudesta parantaa köyhissä oloissa elävien naisten asemaa ja mahdollisuus lisätä yhteiskunnallista tietoa. Hengelliseen yhteyteen ja vaikuttamiseen pyrkiville Hanna-ryhmä oli mahdollisuus osallistua lähetystyöhön. Lohdutusta ja hoivaa arvostavat naiset kokivat saaneensa vertaistukea samanlaisen raskaan elämäkokemuksen kohdanneilta naisilta. (Juntunen 2005.)

Tutkimuksessani olen kiinnostunut siitä, millaisessa elämäntilanteessa ja elämänvaiheessa naiset tulevat ajatelleeksi naisverkosto Hannan tapaisen järjestön toimintaan osallistumista. Tutkimusta ohjaava ja rajaava näkökulma on elämäkulun näkökulma.

Hanna-verkosto toimii uskonnolliselta motivaatioperustalta. Se edustaa myöhäismodernin ajan uskonnollisia yhteenliittymiä. Kansainvälisessä keskustelussa sosiaalista pääomaa ja kansalaisyhteiskuntia tarkasteltaessa uskonnolliset motiivit ja uskonnolliset toimijat on otettu enemmän huomioon kuin suomalaisessa keskustelussa (Putnam 2000; Baer 2007, 67-125). Viime vuosina myös Suomessa on otettu uskonnollisuuden merkitys paremmin huomioon. Kansainvälisen avun historiallisina juurina voi nähdä kirkkojen ja lähetysjärjestöjen työn. Kristillinen etiikka lähimmäisvastuineen on myös yksi hyvinvointivaltion sosiaalipolitiikan historiallisista valtajuurista.

Vapaaehtoistoimintaa on kehitetty kirkossa aktiivisesti. Erilaisia auttamistoimintaan keskittyviä kahviloita ja muita vapaaehtoistoiminnan tukikohtia on perustettu lisää eri puolilla Suomea: lähes puolessa kaikista seurakunnista käynnit näissä kohtaamispaikoissa lisääntyivät vuosina 2003-2007 (Kääriäinen ym. 2008.) Myös vapaaehtoistoimintaa kehittäviin projekteihin on kirkossa panostettu aiempaa enemmän. Kirkon järjestämä vapaaehtoistoiminta kuten muukin vapaaehtoistoiminta myös

kiinnostaa suomalaisia. Lähes kolmannes suomalaisista on kiinnostunut kirkon vapaaehtoistoiminnasta (Grönlund & Pessi 2008, 49-59).

Nykyisin yhteisöllisyyden syntyminen edellyttää aiempaa enemmän omaa aktiivisuutta ja siinä on vapausasteita. Siihen liittyy oman yhteisön valintaa ja etsintää. Hanna-verkoston uskonnollinen motivaatioperusta valikoi osallistujia, mutta periaatteessa verkosto on avoin kaikille siitä kiinnostuneille. Yhteisen aate- ja arvomaailman voi ajatella olevan yhden vahvojen siteiden syntymistä mahdollistavan tekijän. Hengellisen yhteyden kokemisen tarve tuli esiin Juntusen (2005) tutkimuksessa yhtenä Hanna-verkoston kuulumisen motiivina. Tässä tutkimuksessa keskityn kuitenkin tarkastelemaan yhteisöön liittymisen prosessia ja sen paikallistumista elämänvaiheeseen ja elämäntilanteeseen nähden.

## 4 SOSIAALINEN OSALLISUUS

### 4.1 Yhteisöllisyyden merkitys

Yhteisöllisyys on ollut tieteellisen mielenkiinnon kohteena Aristoteleesta alkaen. Yhteisöllisyys on osa ihmisen historiaa, kuten esimerkiksi uskontojen satoja tai tuhansia vuosia vanha historia osoittaa. Yhteisöllisyys on vanha ja pysyvä asia, mutta se ilmenee jatkuvasti uusissa, yllättävissä muodoissa. (Hautamäki ym. 2005, 13.)

Modernia yhteiskuntaa luonnehtii kasvava epävarmuus. Ihminen hakeutuu yhteisöihin epävarman maailman ajamana. Kuuluminen yhteisöön ei kuitenkaan toteudu vuorovaikutuksena, vaan jatkuvana kommunikaationa. Kommunikaatio on avointa eikä pääty koskaan. Kommunikaatio, yhteisten merkitysten etsiminen rakentaa modernit yhteisöt. Yhteisöt ovat kommunikaatioyhteisöjä epävarmassa ja jatkuvasti muuttuvassa maailmassa. Ajankohtainen kiinnostus yhteisöihin kuulumisen kysymyksiin ei ole nostalgista kaipuuta, vaan seuraus ihmisen tilanteesta modernissa maailmassa. (Hautamäki ym. 2005, 10.)

Lähinnä markkinaliberalismiin liittyvänä ilmenee yhteisöllisyydelle vastakkainen yksilön ja yksilöllisyyden korostamisen kehitystrendi. Kiinnostavia uusia yhteisöllisiä ilmiöitä kuitenkin edelleen syntyy. Yhteiskuntateorioissa yhteisöihin on perinteisesti liitetty oletus paikallisesta ihmisryhmästä, jonka jäsenet tuntevat toisensa ja jakavat samoja arvoja. Uudempi yhteiskuntatutkimus painottaa, että yhteisöt eivät rakennu paikallisen vuorovaikutuksen varaan, vaan perustuvat merkityksen ja identiteetin etsimiseen. (Hautamäki ym. 2005, 13.)

Yhteisyys ja kuuluminen erilaisiin yhteisöihin ovat toimintaresursseja, jotka tukevat ihmisen muiden tavoitteiden toteuttamista ja hyvinvointia. Jos ihminen ei pysty itse vaikuttamaan toimintaansa, elämäänsä ja kohtaloonsa, hän vieraantuu yhteiskunnasta ja sosiaalisista suhteista (Kiili 1998.)

Sosiaalisilla suhteilla ja sosiaalisilla prosesseilla on hyvin perustavanlaatuinen merkitys ihmisten kannalta. Yksilön identiteetti rakentuu sosiaalisissa prosesseissa, ja se muotoutuu sosiaalisten suhteiden avulla. Identiteetti siis muokkautuu ympäristön, kokemusten ja sosiaalisten suhteiden muuttuessa. Toiset ihmiset ovat aina yksilön minän ja identiteetin muodostumisessa mukana, koska identiteetti rakennetaan yhtäläisyyksien ja erojen kautta suhteessa ympäröivään maailmaan. Identiteetti voidaan määritellä yksilön antamaksi määreeksi niille tavoille, joilla menneisyyden tapahtumat asemoivat häntä suhteessa muihin ihmisiin ja itseensä. (Hall 1999.)

Yhteisöllisyyden vahvistamisen tavoitteesta ja yhteisöllisyydestä hyvinvointiyhteiskunnan peruspilarina on toisaalta helppo olla yhtä mieltä. Tuskin on olemassa yhtään valtakunnan tason päättäjää, politiikkaohjelmaa tai yhdenkään kunnan strategiapaperia, jossa ei hyvän elämän ehdoksi haluta vahvistaa yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisyyttä voi lähestyä useasta eri näkökulmasta ja antaa sille vastaavasti erilaisia merkityssisältöjä.

Lähestyn tutkimusaiheittani sosiaalityöntekijänä ja pitkälti yhteisvastuun näkökulmasta. Julkisen sektorin, yritysten ja yksilöiden rinnalla yhteisöt, vapaaehtoisverkostot mukaan lukien kantavat toiminnallaan vastuuta ihmisten arjen hyvinvoinnista. Tarkastelen yhteisöllisyyden ilmenemismuotona vapaaehtoisverkoston tuottamaa osallisuutta ja yhteenkuuluvuutta. Hanna-verkoston lähtökohtana on kristillinen etiikka ja humanismi. Sen toimintaa ohjaa kanssaihmisistä välittämisen ajatus. Ainakin globaalilla tasolla Hanna-verkoston toimintaa voi luonnehtia myös yhteiskuntaorientoituneeksi. Heikoimmassa asemassa olevien naisten aseman vahvistamisella on yhteiskunnallisia merkityksiä. Yhteisöllisen sosiaalipolitiikan ja yhteisösosiaalityön alueelta löytyy samansuuntaista yhteiskunnallista vaikuttamista.

Yhteiskuntateoreettisesti olen taipuvainen ajattelemaan filosofi ja yhteiskuntateoreetikko Hannah Arendtin tavoin, että ihmisyyden on ja vahvistuu ihmisten välisissä suhteissa. Yhteisöistä etsitään mahdollisuuksia sosiaalisiin suhteisiin. Hanna verkosto edustaa myöhäismodernin ajan uskonnollisia yhteenliittymiä. Se toimii kirkon Sanansaattajat lähetysjärjestön yhteydessä. Kyseinen lähetysjärjestö on erikoistunut sähköiseen viestintään. Hanna -verkosto käyttää sähköistä mediaa monipuolisesti. Pienryhmätoiminnan välityksellä verkosto tarjoaa mahdollisuuksia kasvokkaiseen vuorovaikutukseen ja sosiaalisten suhteiden luomisen ja vahvaankin yhteisölliseen sitoutumiseen.

## **4.2 Osallisuuden monet muodot**

Osallisuus ja osallistuminen ovat käsitteitä, jotka ovat perin tuttuja, ja kuitenkin niissä on jotain uutta, juuri tälle ajalle ominaista. Käsitteen sisältö on vääjäämättä monimerkityksinen. Kun osallisuus ymmärretään laaja-alaisesti, se voi olla osallistumista, osallistamista tai valtaistamista. Syvimmässä merkityksessään osallisuus sisältää sitoutumisen vaatimuksen. Se viittaa pitkäaikaiseen sopimuksellisuuteen tietyn tehtäväkokonaisuuden toteuttamisessa. Näin ymmärrettynä osallisuutta voidaan käyttää esimerkiksi jonkin asuinalueen tai kylän pitkäaikaiseen kehittämiseen tähtäävissä tavoitteissa. Eri osapuolten horisontti on kaukana tulevaisuudessa.



Osallisuus voi alkaa valtaistamisesta tai osallistamisesta, mutta se ei voi jäädä näihin. Pitkällä aikavälillä tarvitaan myös omaehtoista osallistumista. (Koskiahho 2002,36.)

Osallistumiselle on ominaista vapaaehtoisuus ja omaehtoisuus. Osallistuminen voi olla pitkäaikaista, mutta se voi olla myös spontaania reagoitua jonkin tavoitteen saavuttamiseksi tai jonkin ongelman vastustamiseksi. Osallistamisesta voidaan puhua silloin, kun kansalaisia vaaditaan tai kehoitetaan osallistumaan tiettyihin yhteiskunnallisiin hankkeisiin. Osallistamisessa osallistumisen tarve on syntynyt jossain muualla kuin osallistujien mielessä. Kuitenkin se saattaa olla heidän etujensa mukaista. (Koskiahho 2002, 37.)

Koskiahon mukaan valtaistaminen yhdistetään kansalaisten valtaan, itseluottamukseen, itsemääräämiseen ja kansalaisten itsensä harjoittamaan kontrolliin. Se yhdistetään myös sosiaaliseen tukeen ja ruohonjuuritason organisointiin. Valtaistaminen kertoo siitä, miten ”asianajajat”, työntekijät asuntopolitiikassa ja sosiaalityössä ja usein myös toimintatutkimusta tekevät tutkijat yrittävät pitää heikoimpien kansalaisten puolia useimmiten paikallisia valtarakenteita vastaan. Aiemmin samaa toimintaa kutsuttiin emansipatooriseksi. Mikä tahansa epämuodollinen yhteys ei ole kuitenkaan valtaistamista; tässä tarvitaan tietoisuutta ja tavoitteisuutta. Valtaistamisen tavoitteena on saada valtaistamisen kohteet täysivaltaisiksi kansalaisiksi tai asukkaiksi, jotka voisivat sitten osallistua täysipainoisesti erilaisiin osallisuustoimiin yhteiskunnassaan. Näin käsitteet kietoutuvat toisiinsa. On myös huomattava, että useasti on vaikea käytännössä havaita eroa osallistumisen ja osallistamisen välillä. (Koskiahho 2002, 37,38.)

Sosiaalityötä tutkineet Haya Itzhaky ja Alan York (2000) korostavat, että osallistuminen yhteisöön edeltää voimaantumista. Osallistumisella on suora yhteys voimaantumiseen, vaikka niiden välinen kausaalinen yhteys on epäselvä. Itzhaky ja York hahmottelivat yhteisöosallistumisen erilaisia tasoja. Osallistuminen voi olla mukana olemista, päätöksentekoon osallistumista ja edustavuutta. Edustavuuteen liittyvät henkilön omien ja toisten tavoitteiden edistäminen yksilöllisellä, organisatorisella ja yhteiskunnallisella tasolla. Heidän mukaansa miesten voimaantuminen on todennäköisempää, kun he saavat yhteisössään symbolista statusta ja pystyvät hallitsemaan yhteisönsä keskeisiä asioita. Naisten voimaantumiseksi on merkittävää mukana oleminen ja osallistuminen päätöksentekoprosessiin. (Itzhaky & York, 2000, 225,231-233.)

Myös Jaqueline Mondros ja Scott Wilson (1994) ovat sosiaalityön tutkijoita ja ovat analysoineet erilaisten organisaatioiden, kuten naisten ja vanhusten ryhmien merkitystä ihmisille. Voimaantumisen kannalta on merkittävää, että ihmiset ovat organisaatioissa mukana omasta halustaan. Organisaatio muotoutuu tällöin jäsenten omista tavoitteista käsin. Voimaantumista tukee

se, että jokaisella on ryhmässä mahdollisuus tuoda esiin omia tarpeitaan, ottaa johtajan rooli ja vaikuttaa ryhmän asioihin. Toisaalta yhteisössä, jossa otetaan huomioon jokaisen tarpeet, jäsenten välille saattaa muodostua myös jännitteitä. Vahvat yksilölliset intressit voivat estää mahdollisuuden yhteistoimintaan ja yhteisten tavoitteiden saavuttamiseen. Yksilöllisten tavoitteiden saavuttamisen jälkeen jäsenet saattavat myös jättää ryhmän. (Mondros & Wilson 1994, 231-232.)

Identiteetin muodostumisen yhteisöllinen puoli on sidoksissa osallisuuteen. Osallistumismahdollisuudet ja osallisuuden kokemus luovat monipuolisen pohjan oman identiteetin rakentamiselle vuorovaikutustilanteiden kautta. Yksilön, jonka osallistumismahdollisuudet ovat heikentyneitä tai joka tuntee itsensä ulkopuoliseksi yhteisöstä ja yhteiskunnasta, on vaikea rakentaa omaa identiteettiään suhteessa muihin ja yhteisöön. Identiteetin kanssa läheisessä suhteessa on yksilön toimijuus. Se muodostuu sosiaalisissa suhteissa ja vuorovaikutuksessa osana yksilön identiteetin muodostumista. Yksilöllä voi olla monenlaisia toimijuuksia, kuten poliittinen toimijuus, oppijan toimijuus tai sosiaalinen toimijuus. Toimijuus edellyttää vaikuttamista oman elämän olosuhteisiin. Toimijuus on yksilön subjektiivista, ja siihen vaikuttavat sosiaalisten suhteiden lisäksi valtasuhteet. Se on toiminnan mahdollisuuksia erilaisissa tilanteissa ja näin yhteydessä osallisuuden ja aktiivisen kansalaisuuden käsitteisiin. (Virkki 2004.)

Uusien yhteiskuntatieteellisten käsitteiden uskotaan avaavan uusia näköaloja yhteiskunnallisiin ongelmiin. Yksi tällainen käsite on jo aikaisemmin johdantoluvussa mainittu sosiaalinen pääoma. Rahamarkkinoiden globalisoituessa ja saadessa sen myötä enemmän valtaa myös talouselämän ulkopuolella, on yhteiskuntatieteissäkin alettu puhua sosiaalisesta pääomasta. Kaj Ilmonen (2000) toteaa, että sosiaalisen pääoman käsitteestä on tullut 1990-luvulla sen verran suosittu, että sitä voisi ”kolmannen sektorin” tavoin pitää jonkinlaisena ihmekäsitteenä (Wunderbegriff), jonka uskotaan tarjoavan ratkaisuja ties mihin tahansa ongelmiin (Ilmonen 2000,9). Ilmonen on pyrkinyt jalostamaan sosiaalisen pääoman käsitettä yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen paremmin soveltuvaksi. Mielestäni käsitteen sisältö jää kuitenkin niin epämääräiseksi ja moniselitteiseksi, että käytän tässä tutkimuksessa sosiaalisen osallisuuden käsitettä .

Sosiaalisen pääoman käsite herättäisi enemmän kiinnostusta, mutta pidän sosiaalisen osallisuuden käsitettä soveltuvampana tutkimusalueeseeni. Osallisuus käsitteen sisältö tarkentuu, kun puhutaan osallisuudesta johonkin tai osattomuudesta jostakin. Tässä tutkimuksessa tarkastelen osallisuutta sosiaalisiin suhteisiin yhteisössä ja esimerkiksi osallisuutta naisverkoston jäsenyyden tuottamaan sosiaaliseen tukeen.

Tutkimuksessani osallisuus merkitsee yhteisöön kuulumista tai tarkemmin naisverkosto Hannan pienryhmän jäsenyyttä. Suomen Hanna- verkostossa toimii noin viisikymmentä pienryhmää eri puolilla maata. Tarkastelen, millaista osallisuutta näissä pienryhmissä ilmenee. Hanna -verkoston toimintaan on mahdollista osallistua myös sosiaalista mediaa käyttäen. Oman kiinnostukseni ja käytettävissä olevan rajoitetun ajan vuoksi keskityn kasvokkaiseen vuorovaikutukseen sosiaalisissa suhteissa ja rajaan sosiaalisen median tutkimuksen ulkopuolelle.

### **4.3 Sosiaaliset suhteet ja sosiaalinen tuki**

Sosiaalisilla suhteilla tarkoitetaan ihmisten välistä käyttäytymistä rakenteistavia sosiaalisia yhteyksiä (social connections). On tavanomaista erotella yhtäältä yksilön kannalta pitkälti annetut tai ulkoapäin määräytyvät lähiyhteisön tai kotitalouden sisäiset suhteet ja toisaalta omavalintaiset (puhtaat) sosiaaliset suhteet, jotka nimensä mukaisesti muodostuvat ihmisten omien valintojen seurauksena. Yhteiskunnassa refleksiivisyyden vahvistumisen tai yleistymisen mukana sosiaalisten suhteiden painopiste on ainakin jonkin verran siirtynyt ulkoapäin määräytyvistä omavalintaisiin suhteisiin. Tässä on tosin huomattavaa vaihtelua eri maiden välillä. Samalla kysymys sosiaalisiin suhteisiin sitoutumisesta (commitment) on muuttunut aikaisempaa keskeisemmäksi. Sitoutumisella tarkoitetaan kykyä ja halua käyttäytyä aikaisempien sopimusten mukaisesti myös tilanteiden muuttuessa (Saari 2009,22,23.)

Sosiaalista tukea on tutkimusperinteessä lähestytty eri näkökulmista. Sosiaalinen tuki on eräänlainen sateenvarjokäsike, jota käytetään kuvaamaan hyvin monenlaisia sosiaalisia ilmiöitä ja prosesseja. Sosiaaliseen tukeen sisältyy vahva subjektiivisen kokemisen luonne. Cobb (1976) loi ensimmäisen käsitteellisen määritelmän sosiaalisesta tuesta. Hän määritteli sosiaalisen tuen tiedoksi, joka saa asianomaisen uskomaan, että hänestä välitetään ja häntä rakastetaan, arvostetaan ja kunnioitetaan. Lisäksi siihen liittyy tunne, että henkilö kuuluu vastavuoroiseen ihmissuhdeverkostoon. Cobb erotti kaksi sosiaalisen tuen funktiota: sosiaalisten tarpeiden täyttämisen sekä kriisien ja stressitekijöiden vaikutukselta suojaamisen. (Cobb 1976, 300-314.)

Sosiaalinen tuki liittyy sananmukaisesti ihmisten väliseen vuorovaikutukseen. Daena Goldsmith (2004) on tutkinut sosiaalista tukea vuorovaikutuksellisena toimintana, eli sitä, mitä ihmiset käytännössä sanovat ja tekevät tukeakseen toisiaan. Tällainen tuki voi toimia yksilöille puskurina stressin negatiivisille vaikutukselle ja auttaa selviämään niistä. (Goldsmith 2004, 3.)

Sosiaalisen tuen muotoja voidaan jaotella eri tavoin. Voidaan puhua rakenteellisesta tuesta, jolla tarkoitetaan yksinkertaisesti olemassa olevia suhteita kuten ystävien määrää, puolison olemassaoloa jne. Funktionaalinen tuki taas viittaa tuen sisältöön eli suhteen tarjoamiin seikkoihin, jotka voidaan jakaa emotionaaliseen, tiedolliseen ja instrumentaaliseen tukeen kuten Cohen ja Wills (1985) ovat luokitelleet tutkimuksissaan. Jussi Vahtera (1993) jaottelee sosiaalisen tuen tunteeseen tuen saatavuudesta, tunnetukeen, tietotukeen ja arvioivaan tukeen. Aion käyttää tätä luokittelua Hanna - verkoston tuottaman tuen analysoinnissa, koska näen sen soveltuvan tiedossani olevista määritelmistä parhaiten kohdeverkoston luonteeseen. Jussi Vahtera toteaa, että sosiaalisen tuen muodot ovat vahvasti keskenään yhteydessä ja epäselvyyttä on siitä, kuinka hyvin pystytään havaitsemaan tuen eri muotoja (Vahtera 1993, 22).

Petri Kinnunen (1998) on analysoinut niitä tapoja, joilla kansalaiset tuottavat ja toteuttavat tarvitsemansa sosiaalisen tuen. Hän on määritellyt kansalaiset toimiviksi yksilöiksi, jotka itsenäisesti asettavat tavoitteensa ja tekevät ratkaisunsa myös sosiaalisen tuen tuottamisessa. Sosiaalisen tuen toteuttamisessa ovat osallisina yksilölliset elämönhallintamahdollisuudet, lähiyhteisö eri muotoineen, sekä erilaiset hyvinvointipalvelujärjestelmät. Kansalaiset nähdään joko aktiivisina tai passiivisina osallistujina siihen prosessiin, jolla he hankkivat sosiaalista tukea. Kinnunen kuvaa sosiaalisen tuen vuorovaikutteiseksi tapahtumaksi, joka edellyttää tavoitteellista toimintaa. (Kinnunen 1998, 41-42.)

Sosiaalisista suhteista ystävyysuhteet voivat toimia tutkimusten mukaan ainakin viidenlaisen tuen lähteinä:

1. instrumentaalinen tuki
2. informaation siirtoon perustuva tuki
3. psykologinen tuki
4. arvostus ja status
5. hyväksyntä ja jäsenyys jne.

Ihmisillä on erilaisia sosiaalisten resurssien paketteja sen mukaan miten heidän sosiaaliset suhteensa ovat rakentuneet. Sosiaaliset suhteet ovat luonteeltaan kasautuvia. Niillä, joilla on vuorovaikutusprosessin alussa suhteellisesti enemmän sosiaalisia suhteita kuin muilla, on todennäköisesti tulevaisuudessa niitä suhteellisesti vieläkin enemmän, koska jo olemassa olevat sosiaaliset suhteet vetävät puoleensa uusia sosiaalisia suhteita. (Saari 2009,56,57.)

Kumuloituminen perustuu hyvää ystävyyttä koskeviin signaaleihin. Jo olemassa oleva ystävyyssuhde sisältää signaalin luotettavuudesta ja sitoutumisesta ja lisää siinä mielessä uuden ystävyyssuhteen syntymisen mahdollisuutta. Yksilö pystyy yllä pitämään rajallisen määrän ihmissuhteita. Kaikki ihmiset eivät tule valituiksi haluamiinsa sosiaalisiin suhteisiin. Suhteet perustuvat aikaisempaa enemmän valintoihin, joskaan eivät yksinomaan. Tämän johdosta osa ihmisistä yksinäistyy ja syrjäytyy sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle. (Saari,2009,56,57,58.)

Tutkimuksen avulla pyrin selvittämään, miten naisverkostoon liittyminen tapahtuu ja mitä osatekijöitä on mukana osallisuuden syntyvaiheessa ja miten suhteiden rakentuminen siitä eteenpäin jatkuu. Mielenkiintoista ja tärkeää olisi tutkia myös sitä, miksi osa tämän tyyppisestä verkostoitumisesta kiinnostuneista ei tule tai ei pääse mukaan tällaisen sosiaalisen kanssakäymisen muotoon. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kannalta olisi tärkeää tutkia, miksi ja miten osa väestöstä ei jää kaipaamiensa sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle. Tässä vaiheessa arvioin kuitenkin kyseisen ongelman liian vaativaksi tutkittavaksi tämän tutkimuksen puitteissa. Yhteiskuntapoliittisesti yksinäisyys on sosiaalinen ongelma, josta kärsii määritelmästä riippuen noin joka viides tai kymmenes suomalainen. Tämä ryhmä on samaa kokoluokkaa kuin vaikkapa taloudellisesti köyhät (Saari 2009,6).

## 5 TUTKIMUSASETELMA

### 5.1 Biograafinen näkökulma

Tutkimuksessani olen kiinnostunut naisverkostoon liittymisen paikantumisesta ja merkityksistä elämäkulun eri vaiheissa. Tutkimus on luonteeltaan narratiivinen. Käytän aineistona Hannaverkoston jäsenten tarinoita. Tarinat ovat varsinaisia elämäntarinoita suppeampia, koska ne rajoittuvat pääosin verkostoon liittymisen ja verkoston tuottaman osallisuuden kuvaamiseen.

Huomion kohdistaminen omaelämäkertaan pelkästään aineistona ja tiedon tuottamisen resurssina on perinteinen tapa nähdä elämäkertatutkimus. Perinteinen tieteenhistoria on vahvasti sidoksissa selittämään pyrkiviin lähtökohtiinsa. Fenomenologinen, ilmiöitä ymmärtämään pyrkivä lähtökohta tarjoaa mahdollisuuksia tutkimuskohteen monipuoliseen ja joustavaan lähestymiseen. Elämäntarinoiden käyttö nojaa ilmiöitä ymmärtämään pyrkivään tutkimusperinteeseen ja elämäntarina voidaan nähdä niin aineistona kuin tietämisen muotonakin. Elämäkerronnan avulla on mahdollista tavoittaa ihmisen elämä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, sisältäpäin ts. sen subjektiiviset puolet sekä suhde menneisyyteen. (Kohli 1981, 61-75.) Biograafinen näkökulma toimii tutkimukseni viitekehyksenä ja myös metodina, koska kerään aineiston teemahaastattelulla biograafista tutkimusotetta käyttäen.

Valitsin biograafisen näkökulman, koska se soveltuu mielestäni hyvin tutkimuskysymysteni tarkasteluun. Oletan naisverkostoon liittymisen prosessin ja osallisuuden olevan kerrottavissa tällaisena tarinana, joka on pitkälti yhdenmukainen Vilma Hännisen (2005) tarinan määritelmän kanssa. Hänninen tarkastelee tarinaa kolmen olomuodon kautta. Nämä olomuodot ovat kertomus, sisäinen tarina ja draama. Sisäistä tarinaa voidaan pitää jossain mielessä myös identiteettinä. Elämäntapahtumien ja muutosten ympärille rakentuvat tarinat voivat auttaa muutoksiin sopeutumisessa. Niiden kautta voi löytyä uusia oivalluksia, jotka muuttavat niiden sisäisiä jäsennyksiä. (Hänninen 2005.)

Elämäkertatutkimus soveltuu mielestäni hyvin sosiaalityön tutkimukseen. Käsitykseni mukaan sosiaalityössä ei nähdä loppuun saakka määriteltynä sitä, mitä tulevaisuudessa tapahtuu, vaan tulevaisuus on myös avointa ja kirjoittamatonta. Nousiainen (2005) mukaan biograafinen näkökulma eroaa psykologisesta siinä, ettei tulevaisuutta nähdä niin tiukasti menneisyyden määrittämänä. Työntekijällä ja tutkijalla on kuitenkin vastuu, mitä ikkunoita hän avaa tai auttaa avautumaan dialogissa. (Nousiainen 2005.)

Valitsin biograafisen näkökulman ohjaamaan ja rajaamaan tutkimustani. Olen tietoinen myös toisesta tutkimuksen taustalla vaikuttavasta näkökulmasta. Pitkän sosiaalityöntekijän uran aikana systeemiteoreettinen ajattelu on nivoutunut kiinteästi ammatti-identiteettiini, eikä minun ole enää uran tässä vaiheessa mahdollista irtautua siitä tutkimustyön tekemisessäkään. Systeemiteoreettinen ajattelu näkyy tämän tutkimuksen aihevalinnassa ja käsitevalinnoissa. Yksilöllisyyttä ylikorostavana aikana ihmisten keskinäinen riippuvuus on vaarassa jäädä kokonaan taka-alalle tai tulla kokonaan kielletyksi. Ihmisen olemassaoloon kuuluu kuitenkin riippuvuus toisista ihmisistä. Ei irrallaan voi täällä mikään mistään olla. Systeemiteoreettisessa ajattelussa kuten biograafisessa näkökulmassakin ihmisen elämää hahmotetaan kokonaisvaltaisesti, joten lähestymistavat tukevat toisiaan.

## **5.2 Tutkimuskysymykset**

Tässä tutkimuksessa selvitän, miten osallisuus naisverkostossa syntyy. Painopiste tarkastelussa on yhteisöön liittymisen prosessissa. Verkostoon liittymistä edeltää harkintavaihe, jolloin pohditaan verkoston merkityksiä itselle, saadaan tietoa eri lähteistä, vertaillaan tietoja, pohditaan kyseisen verkoston soveltuvuutta itselle omiin tavoitteisiin ja tarpeisiin nähden, ollaan vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa ja kohdataan niin prosessia vauhdittavia kuin jarruttaviakin tekijöitä. Tutkimuksessa liittymisen prosessi käsittää ajanjakson ensimmäisestä harkintahetkestä ensimmäiseen osallistumiskertaan Hanna-ryhmässä.

On kiinnostavaa nähdä, millaisissa elämäntilanteissa viiteryhmän tarve aktivoituu, ja onko elämäntilanteessa tapahtunut muutoksia, jotka ovat voimistaneet verkostoitumistarpeita. Samoin on tarpeen selvittää, miten ja mistä Hanna-ryhmän jäsenet ovat saaneet tietoa ryhmästä, ja miten pitkään valintaprosessi on kestänyt.

Toisena tutkimuskysymyksenä selvitän, mitä merkityksiä Hanna-ryhmän jäsenet antavat osallisuudelle. Vastauksissa tulee esille erilaisia osallisuuden muotoja ja tasoja. Vastauksista voi myös päätellä, millaiset tekijät vahvistavat motivaatiota jatkaa Hanna-ryhmissä. Tutkimus pyrkii osaltaan lisäämään ymmärrystä ns. sitovan (bonding) pääoman synnystä. Siisiäisen ja Kankaisen (2009) mukaan Suomessa on vähän sitovaa sosiaalista pääomaa. Sitovalla pääomalla he tarkoittavat esimerkiksi vapaaehtoista työskentelyä yhdistyksissä. Sen sijaan ns. silloittavaa (bridging) pääomaa, jolla tarkoitetaan yhdistysten runsautta ja yleistä luottamusta on heidän mukaansa paljon. (Siisiäinen & Kankainen 2009.)

### 5.3 Haastattelu metodisena valintana

Tutkimus on luonteeltaan laadullinen tutkimus. Perustelen tutkimustavan valintaa tutkittavien ilmiöiden luonteella. Sosiaalinen osallisuus syntyy ja muotoutuu vuorovaikutusprosessissa. Vuorovaikutusprosessit ovat varsin moniulotteisia ja määrällisesti huonosti mitattavissa. Kun tutkimusaineisto kerätään haastatteluilla vuorovaikutustilanteessa, niin silloin on mahdollista tarkentaa ja varmentaa puolin ja toisin merkitysten ja sisältöjen ymmärtämistä.

Aineiston keruumenetelmänä käytän teemahaastattelua ja luovaa haastattelua. Pyrin laatimaan teemahaastattelun rungon sellaiseksi, että se kattaa haastattelun sisällöllisen luotettavuuden. Muun muassa teemahaastatteluiden kysymysten monipuolisuus ja riittävyys mahdollistavat luotettavuuden toteutumisen (Tuomi & Sarajarvi, 2002,133). Esitän samat kysymykset kaikille haastateltaville. Kysymyssarjan alussa ja lopussa annetaan tilaa haastateltavien omille tarinoille Hanna-verkostoon liittymisestä ja sen tuottamista osallisuuden kokemuksista. Teemahaastattelu ja ajan antaminen siinä haastateltavien omille kokemuksille lähenee menetelmällisesti biograafista haastattelua. Tarkemmin kysymys on teemahaastattelun toteuttamisesta biograafisella työotteella.

Teemahaastattelun ideana on saada selville, mitä haastateltavalla on mielessään. Teemahaastattelussa tutkija alkuunpanee haastattelun ja johdattelee sitä, mutta samalla haastattelu on tutkijan ja tutkittavan välistä vuorovaikutusta, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa (Eskola & Suoranta 1998, 86) Näin myös haastattelijan läsnäolo ja hänen haastattelutapansa heijastuvat haastateltavan vastauksiin.

Koska haluan haastatteluissa saada esiin haastateltavien tarinoita ryhmään liittymisestä ja osallistumisen muodoista, niin pyrin käyttämään teemahaastattelun puitteissa soveltuvien osien Jaber Gubrium (1997) luovaa haastattelua, mikä perustuu Douglasin (1985) määrittelyyn. Sanalla luova (”creative”) Douglas viittaa yhtä paljon haastattelijaan kuin haastateltavaankin. Luovassa haastattelussa asioita viedään keskustellen eteenpäin ja tarkoituksena on yrittää joka tilanteessa löytää mielenkiintoisia asioita ja olla itse kiinnostunut asiasta ja näyttää se. Täytyy olla myös itse sitoutunut asiaan, jotta osaa tulkita haastateltavaa oikein. Kyetäkseen tähän luovan haastattelijan täytyy perehtyä hyvin aiheeseen, jotta hänen tietonsa vastaisivat haastateltavien tietoja (Gubrium & Holstein, 1997.)

Douglasin mukaan luova haastattelu sisältää monien vuorovaikutusmenetelmien käytön, jotka perustuvat ystävällisten tunteiden ja syvän tuntemuksen ymmärrykselle. Hänen tulee altistua osaksi



haastateltavan elämää, jotta voisi syntyä läheisempi suhde, mikä ei perustu haastattelurooleihin. Douglasin mielestä syvän avoimuuden on tosin vaikea syntyä vieraiden ja pelkkien tuttavien välille (Gubrium & Holstein, 1997.)

Haastattelujen pääteemat ovat viiteryhmän tarve ja elämäntilanne, Hanna-ryhmän valinta ja ryhmään sitoutuminen. Haastattelujen tuottaman aineiston aion käsitellä teema-analyysinä. Ryhmään sitoutumisen kohdalla olen pohtinut teemoina osallisuuden eri muotoja kuten mukanaolo, keskusteluun osallistuminen, päätöksentekoon osallistuminen, yhteiskunnallinen vaikuttaminen, vastavuoroinen tuki (identiteetin rakentaminen ja naiseus), ystävyys ja taloudellinen vastuu (lahjoittaminen, myyjäisten järjestäminen ja vastaava muu varainhankinta).

Koska kysymyksessä on kristillisen järjestön organisoima ryhmätoiminta, niin osallistujien yhteinen aate- ja arvomaailma on vahvasti mukana niin ryhmiin liittymisessä kuin sitoutumisessakin. Rajaankin kuitenkin hengelliset kysymykset tutkimukseni ulkopuolelle, koska näen niiden olevan enemmän kirkkososiologian kuin sosiaalityön tutkimuksen kohdealueita. Jo aikaisemmin mainitussa Elina Juntusen (2005) kirkkososiologian tutkimuksessa on tarkasteltu hengellisiä näkökohtia Hanna-ryhmään osallistumisen motiiveina. Myös ajankäytöllisistä syistä rajaankin aineistoa ja keskityn sosiaalityön kannalta merkityksellisten teemojen käsittelyyn.

Haastattelu työtilanteena on minulle varsin tuttu. Omassa sosiaalityöntekijän ammatissani olen käyttänyt haastattelua työvälineenä päivittäin asiakkaan elämäntilanteen kartoittamisessa. Ammatissa saamieni kokemusten perusteella näen, että mahdollisimman vähän kiirehtimistä, kommentointia ja kritiikkiä sisältävässä haastattelussa asiakkaan oma todellisuus pääsee parhaiten esille. Tällä tavoin kerätyt tiedot kattavat ihmisen elämän todellisuuden kokonaisvaltaisemmin kuin esimerkiksi lomakehaastattelujen tuottamat tiedot. Tiedonkeruumenetelmän tuttuudesta on hyötyä haastattelujen toteuttamisessa ja arvioin, että haastatteluista tulee luontevia ja luovia vuorovaikutustilanteita.

Pyrin varaamaan haastattelua varten riittävästi aikaa sekä mahdollisimman häiriöttömän ympäristön. Tavoitteena on kuunnella haastateltavia keskeyttämättä, kiirehtimättä ja kommentoimatta, jotta haastateltavan oma kokemus pääsisi esiin mahdollisimman alkuperäisenä ja omalla äänellä kerrottuna.

## 5.4 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineisto muodostuu naisverkosto Hannan jäsenten vastauksista haastattelukysymyksiin sekä haastattelujen yhteydessä kerrotuista verkostoon liittymisen ja osallistumisen tarinoista. Tutkimusaineistoon sisältyy niin tausta-, tapahtuma kuin kokemustietoakin. Taustatietojen osalta kysytään haastateltavien henkilöiden ikä, koulutus, ammatti ja suhde ansiotyöhön. Hannaverkostoon liittymistä selvitetään tapahtumatiedoilla, miten, mistä ja milloin sai tietoa Hannaryhmästä, miten kauan harkitsi liittymistä ja miten kauan on osallistunut Hanna-pienryhmään. Jokaisella haastateltavalla on omia kokemuksia Hanna-ryhmän tuottamasta osallisuudesta. He kertovat subjektiivisesti omista kokemuksistaan.

Tällainen subjektin osuutta korostava ja elämän ilmiöitä ymmärtävää pyrkivä lähestymistapa on saanut osakseen paljon kritiikkiä positivistisen tiedeperinteen rinnalla. Haastatteleamalla kerätyn laadullisen aineiston tutkimuskäytössä on kiinnitettävä huomiota kertojan, kertomisen kohteen ja muistamisen kysymyksiin. Tutkijan on tarpeen tiedostaa oma paikkansa aineiston tuotannossa ja tulkinnassa. (Vilkko1997, 113,114.)

Tutkimuksen kannalta paras mahdollinen haastateltava on henkilö, joka on osallistunut Hannaryhmään 1-2 vuotta. Silloin hänelle on jo ehtinyt kertyä kokemuksia ryhmään osallistumisesta ja ryhmään liittyminen on vielä kuitenkin suhteellisen lähellä ja tuoreessa muistissa. Hanna-ryhmät ovat monilla paikkakunnilla varsin uusia. Ensimmäinen Hanna-ryhmä aloitti toimintansa Turussa 2000-luvun alussa. Sen jälkeen Hanna-ryhmien määrä on vuosi vuodelta lisääntynyt. Vapaaehtoistyön aluesihteerin Mervi Viuhkon mukaan useita uusia Hanna-ryhmiä on edelleen syntymässä.

Osallisuuden kokemukset voivat olla ryhmän alkuvaiheessa innostuneisuuden ja toiveikkuuden sävyttämiä. Pidempään jatkuneissa ryhmissä omaksutut toimintatavat ja roolit voivat muodostua liiankin pysyviksi ja itseään toistaviksi. Uuden jäsenen uusine ajatuksineen saattaa olla vaikea päästä mukaan tällaiseen ryhmään ja hän voi joutua mukautumaan pitkälti ryhmässä omaksuttuun arvo- ja normijärjestelmään. Toisaalta pidempään jatkuneessa ryhmässä osallisuuden kokemuksilla on myös mahdollisuus monipuolistua. Tuttuuden myötä jännittyneisyys ja ryhmän väliset ennakkoluulot vähenevät ja jäsenet voivat ilmaista rohkeammin kokemuksiaan, tarpeitaan ja tunteitaan.

Osallisuuskokemukset ovat yhteydessä ryhmän toimintakulttuuriin ja kehitysvaiheeseen. Ryhmätason ilmiöiden tarkempi käsittely suhteessa osallisuuskokemusten laatuun jää kuitenkin

tämän opinnäytetyön ulkopuolelle. Se voisi olla jonkin uuden laajemman tutkimuksen aihe. Aineistonhankinnan yhteydessä haastateltavista Hanna-ryhmistä tulee tietoa ensimmäisessä yhteydenottovaiheessa Hanna-työn koordinaattorilta ja sen jälkeen mahdollisesta ryhmävierailusta sopiessani myös Hanna-ryhmien vetäjiltä.

Voin tehdä omia havaintoja käydessäni esittelemässä työtäni Hanna-ryhmien kokoontumisissa. Kysyn ryhmien toiminnasta ja pyrin kuuntelemaan mahdollisimman tarkasti ja kirjaamaan vastaukset mahdollisimman tarkasti jälkikäteen tutkimuspäiväkirjaani. Nämä havainnot ja muistiinpanot auttavat aineiston käsittelyvaiheessa haastateltavien kokemusten tulkinnassa. Muutoinkin pyrin kirjaamaan tutkimuksen edetessä tehdyt havainnot mahdollisimman tarkasti, koska kysymyksessä on ensimmäinen laadullisin menetelmin tekemäni tutkimus.

Haasteenani on tutkimusaineiston rajaaminen. Laadullinen tutkimus tuottaa monimuotoisen ja rikkaan aineiston. Siitä tulee helposti liian laaja ja työläästi käsiteltävä. Rajaan haastateltavien määrän siihen, kun aineisto ei enää tuota tutkimuskysymysten kannalta uutta tietoa. Tällöin aineiston riittävyys ratkaistaan kylläntymisen eli saturaation avulla (Eskola & Suoranta, 1999, 62). Aineiston luotettavuuden kannalta on tärkeää, että se edustaisi tutkimuskohteen keskeisimpiä piirteitä.

Valitsen tutkimukseen osallistuvat Hanna-ryhmät mahdollisimman läheltä asuinpaikkaani, jotta matkat haastatteluun jäisivät mahdollisimman lyhyiksi. Hanna-työn Suomen koordinaattorin mukaan Hanna-pienryhmiä toimii eri puolilla Suomea noin neljäkymmentä ja ne painottavat toiminnassaan erilaisia asioita. Hanna-ryhmät päättävät itse toimintatavoistaan ja kokoontumistiheydestään. Toimintatavat vaihtelevat eri puolilla maata. Kulttuuri ja erilaiset ihmisluonteet vaikuttavat toimintamuotoihin. (Kotilainen, Marjaana. Puhelinhaastattelu 23.08.2007.) On mahdollista, että osallisuuskokemusten kirjoa laajentaisi osallistujien valinta mahdollisimman monesta erilaisesta ryhmästä, mutta tämä ei ole ajankäytöllisistä syistä mahdollista.

Tavoitteenani on löytää haastateltavat pääkaupunkiseudulta. Valitsen tutkimukseen tulevat Hanna-ryhmät pelkästään sijainnin perusteella. Samoin haastateltavat henkilöt valitsen siinä järjestyksessä, kun he ilmoittavat halukkuutensa osallistua tutkimukseen. Arvioin, että nämä valinnat tuottavat tutkittavan asian kannalta riittävän monipuolisia kuvauksia ja että niiden perusteella on mahdollista tehdä tulkintoja, jotka lisäävät tutkittavien ilmiöiden ymmärtämistä.

## 6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

### 6.1 Tutkijan rooli ja eettiset kysymykset

Osallistuin vuonna 2005 Helsingin yliopiston järjestämään koulutukseen, missä käsiteltiin biograafisen näkökulman käyttöä sosiaalityössä ja tutkimuksessa. Ajatus tämän tutkimuksen tekemisestä kehittyi tuon koulutuksen aikana. Erityisesti biograafisen näkökulman käyttö tutkimuksessa jäi kiinnostamaan. Siinä saattoi olla juuri se menetelmä, jota voisin käyttää sosiaalisten suhteiden rakentumisen ja merkityksen tutkimiseen. Tutkimusaihe nousi suoraan työstä, jossa tapasin jatkuvasti asiakkaita, joille oli kasaantunut ihmissuhdeongelmia.

Jatkaessani sosiaalityön tutkimuksen opintoja aloin seurata entistä kiinnostuneempana uusia tutkimusjulkaisuja. Sattumalta huomasin Sanansaattajat ry:n tiedotuslehdestä Hanna-verkostosta tehdyn tieteellisen tutkimuksen esittelyn. Ajattelin, silloin, että kyseinen verkosto voisi sopia hyvin tutkimuskentäksi. Suomen Hanna-verkosto oli silloin vasta muutaman vuoden ikäinen. Verkosto kiinnosti minua paitsi uuteensa myös globaalisuutensa ja median välityksellä tapahtuvan auttamistoiminnan vuoksi.

Ennen tutkimukseen ryhtymistä olin lukenut Hanna-verkostosta vain lehtikirjoituksista ja verkoston internetsivustoilta. Joten minulla oli ulkopuolisen tutkijan asema suhteessa Hanna-verkostoon. Ottaessani ensimmäisiä kertoja yhteyttä Hanna-työn koordinaattoriin kerroin tutkimussuunnitelmastani ja miksi halusin kerätä tutkimusaineistoni juuri Hanna-verkostosta. Mainitsin myös kiinnostuksestani Sanansaattajat lähetysjärjestön kehityksessä tekemää auttamis- ja radiolähetystyötä kohtaan. Hanna-työn koordinaattori suhtautui yhteydenottooni myönteisesti eikä tutkimusluvan saannissa ollut ongelmia. Tutkimusluvaksi riitti koordinaattorin antama suullinen lupa. Tutkimustyöstäni oli Hanna-verkoston koordinaattorin tekemä tiedote verkoston jäsenkirjeessä. Otin yhteyttä Hanna ryhmien vetäjiin vasta tämän tiedonannon jälkeen. Tässä vaiheessa vetäjillä oli jo tiedossaan, että tutkimuksellani on koordinaattorin hyväksyntä.

Tutkimusetiikalla on laadullisessa tutkimuksessa keskeinen merkitys. Pyrin ottamaan huomioon eettiset näkökohdat jo aineiston keruuvaiheessa. Eettiset kysymykset oli tarpeen huomioida myös aineiston tulkinnessa ja tulosten raportoinnissa. Pyrin toimimaan suhteessa haastateltaviin yksilöllisyyttä kunnioittaen ja mahdollisimman hienotunteisesti. Aineiston tulkinnessa pyrin tavoittamaan mahdollisimman tarkasti, mitä haastateltava oli halunnut sanoa. Haastattelujen nauhoittamisen vuoksi oli mahdollista tarkistaa omaa ymmärtämistään myös jälkikäteen.

Haastattelun alussa kerroin haastattelun luottamuksellisuudesta. Kerroin säilyttäväni tutkimusaineiston tieteellisen tutkimuksen eettisten ohjeiden mukaisesti. Kerroin myös, että tutkimuksen valmistuttua aineisto hävitetään. Annoin kaikille haastatelluille omat yhteystietoni siltä varalta, että heille tulisi vielä jotakin kysyttävää tai muuta yhteydenottotarvetta haastattelutilanteiden jälkeen.

## **6.2 Haastateltavien hankinta**

Aloitin aineiston hankinnan tutustumalla Hanna-työhön. Luin Sanansaattajat ry:n tiedotuslehden, Lähteen vuosikerroista 2005-2006 kaikki Hanna-työtä käsittelevät artikkelit. Tutustuin Elina Juntusen Hanna-työstä tekemän tutkimuksen näkökulmiin ja lähestymistapoihin. Olin yhteydessä puhelimitse ja sähköpostitse Hanna-työn silloiseen Suomen koordinaattoriin Marjaana Kotilaiseen. Sain tietoa Hanna-työstä myös esitteistä ja internetsivustoista.

Tutkimusluvan aineiston keräämiseen Hanna-verkostosta sain puhelimitse Hanna-työn koordinaattorilta. Tutkimuslupaa kysyessäni esitin toivomuksen, että tutkimukseen osallistuvat ryhmät löytyisivät pääkaupunkiseudulta tai ainakin Etelä-Suomesta. Sain koordinaattorilta viiden Etelä-Suomessa toimivan Hanna-ryhmän vetäjän yhteystiedot. Koordinaattorille oli tärkeää, että tutkimukseen osallistuisivat eri ryhmät kuin edelliseen tutkimukseen. Hänen mielestään se oli tärkeää siksi, ettei samoja ryhmiä rasi tettaisi liikaa. Toisena perusteluna oli, että tutkimuksessa saattaisi tulla esiin monipuolisempaa tietoa, kun uudet ryhmät pääsisivät kertomaan toiminnastaan.

Keskustelin koordinaattorin kanssa myös ryhmien toiminnan luonteesta. Ryhmät päättävät itsenäisesti omista toimintatavoistaan. Ainoastaan Hanna-työn toiminta-ajatus on kaikille yhteinen. Pääkaupunkiseudun ryhmillä on kullakin omat toiminnalliset erityispiirteet. Joissakin ryhmissä toiminta painottuu perinteisemmin keskusteluun ja hengellisen yhteyden harjoittamiseen. Esimerkkeinä uudentyypisistä toimintatavoista voi mainita mediatyötä toteuttavan Hanna-ryhmän ja liikunnallisen, kävelylenkin ohjelmaansa sisällyttäneen ryhmän.

Haastateltavien hankinta eteni vaiheittain. Tutkimukseen valituilta Hanna-ryhmiltä edellytettiin, että ne olivat toimineet vähintään vuoden, jotta osallisuuskokemuksia oli ehtinyt jo kertyä. Lisäksi pyrin löytämään ryhmät mahdollisimman läheltä asuin-, työ- tai opiskelupaikkakuntaani, jotta matkat tutkimusesittelyihin ja haastatteluihin jäisivät mahdollisimman lyhyiksi. Aikaisempaan Hanna-verkoston tutkimukseen osallistuneet ryhmät jätettiin pois, kuten Hanna-työn koordinaattori toivoi.

Valintakriteerien päättämisen jälkeen hankintaprosessi eteni siten, että otin joko puhelimitse tai sähköpostilla yhteyttä Hanna-ryhmien vetäjiin. Keskustelin heidän kanssaan tutkimukseni tarkoituksesta ja luonteesta ja sen jälkeen sovittiin, milloin tulen esittelemään tutkimustani Hanna-ryhmän kokoontumiseen. Ennen vierailua mietin ennalta esittelypuheenvuoroni pääkohdat ja laadin lyhyen tiedotteen tutkimuksestani. Tavoitteenani oli saada ryhmistä mahdollisimman monta potentiaalista haastateltavaa. Minua arvelutti hieman etukäteen, miten Hanna-pienryhmissä otettaisiin vastaan ryhmän ulkopuolinen tutkija. Myös sen takia valmentauduin tilanteeseen hyvin.

Aloitin yhteydenotot soittamalla ensimmäiseksi työpaikkaani lähimpänä kokoontuvan Hanna-ryhmän vetäjälle. Kerroin tutkimuksestani ja pyysin päästä vierailemaan ryhmässä. Ensimmäisen kerran esittelin tutkimustani Hanna-ryhmässä syyskuussa 2007. Tämä ryhmä kokoontui kahden viikon välein seurakunnan kokoustilassa. Haastattelupyyntöä esittäessäni siihen suhtauduttiin myönteisesti. Kolme ilmoittautui haastateltaviksi esittelytilaisuudessa ja yksi osallistuja ilmoittautui myöhemmin sähköpostilla.

Seuraavaksi kohderyhmäksi valitsin työpaikkaani toiseksi lähimpänä sijaitsevan ryhmän. Minun oli mahdollista vierailla ryhmässä ja käydä haastattelemassa vain työajan ulkopuolella iltaisin, joten ryhmän etäisyydestä tuli toinen valintakriteeri. Koska ensimmäinen esittelytilaisuus onnistui mielestäni hyvin, niin jatkoin haastateltavien etsimistä samalla periaatteella. Toisen kohderyhmän vetäjään olin ensin yhteydessä sähköpostilla ja sovimme vierailusta. Vetäjän saatua suostumuksen vierailuun myös ryhmän jäseniltä hän kutsui minut ryhmän kokoontumiseen kotiinsa. Ennen vierailua keskustelin puhelimesta vetäjän kanssa vierailun sisällöstä ja luonteesta tarkemmin.

Menin ryhmän kokoontumiseen noin tuntia ennen ryhmän alkua ja keskustelin vetäjän kanssa Hanna-työstä yleisesti sekä kyseisen ryhmän historiasta. Olin ryhmän kokoontumisessa vain alussa ja sen jälkeen ryhmä jatkoi omaa suunniteltua toimintaansa. Esittelin lyhyesti tutkimukseni ja aiheeni herätti kiinnostusta ja vilkasta keskustelua. Neljä ryhmän jäsentä antoi yhteystietonsa haastatteluajan sopimista varten. Yhden näistä potentiaalisista haastateltavista haastattelin marraskuussa 2007. Kolmen muun ryhmänjäsenen kanssa haastatteluajasta sopiminen siirtyi ja peruuntui tutkimustyön keskeytymisen takia.

Alkuvuodesta 2008 työtilanteeni muuttui ja seuraavana vuonna siirryin väliaikaisesti toisenlaisiin työtehtäviin. Tutkimustyöni keskeytyi, koska siinä vaiheessa opintoihin ei enää ollut käytettävissä aikaa työn ohella. Ennen tätä taukoa tein yhteensä viisi haastattelua syys-marraskuussa 2007. Suunnitelmana oli jatkaa opintoja myöhemmin. Tarvittavan tauon pituus ei ollut tässä vaiheessa tiedossa.

Tauon jälkeen jatkoin sosiaalityön tutkimuksen opintoja syksyllä 2011. Vuoden 2012 opintovapaan aikana palasin keskeytyneeseen aineistokeruuvaiheeseen. Päivitin tietoni Hanna-verkostosta internetsivustoilta, keskustelemalla Hanna-työstä vapaaehtoistoiminnasta vastaavan aluesihteerin Mervi Viuhkon ja yhteysihteerin Anne Isokuortin kanssa. Lisäksi osallistuin kahteen Hanna-työn esittelytilaisuuteen. Näin sain uudelleen ajantasaisen yhteyden tutkimuskenttääni.

Aineiston keruun jatkamista varten pyysin uudelleen luvan vapaaehtoistyön aluesihteeriltä Mervi Viuhkolta, jolle Hanna-työn koordinointi oli siirtynyt aikaisemmalta koordinaattorilta. Tässä vaiheessa haastateltavia puuttui enää muutamia, joten pyysin kahden Hanna-ryhmän yhteystietoja. Jouduin odottamaan näitä yhteystietoja useamman kuukauden. Siinä vaiheessa, kun yhteystiedot tulivat, olin jo löytänyt asuinpaikkakuntaani lähimpänä toimivan Hanna-ryhmän yhteystiedot. Tavoitteenani oli silloin, että tutkimukseni valmistuisi kevään 2012 aikana, jolloin minulla oli vielä käytettävissäni tutkimusseminaarissa annettavaa ohjausta.

Odottaessani vapaaehtoistyön aluesihteerin vastausta yhteydenottopyyntööni laitoin sähköpostilla kyselyn halukkuudesta osallistua tutkimukseeni lähimmän Hanna-ryhmän vetäjälle. Hänen yhteystietonsa löysin Sanansaattajat ry:n internetsivulta. Sain kutsun vieraila ryhmässä esittelemässä tutkimustani. Tässä esittelytilaisuudessa kukaan ei ilmoittautunut haastatteluun ja annoin ryhmässä silloin mukana olleille yhteystietoni mahdollista myöhempää yhteydenottoa varten. Seuraavan kuukauden kuluessa otin uudelleen yhteyttä ryhmän vetäjään, joka lupautui itse haastateltavaksi, ja häneltä sain myös kahden hänen ryhmäänsä osallistuvan henkilön yhteystiedot. Toinen näistä henkilöistä, joihin otin puhelimitse yhteyttä lupautui haastatteluun. Suoritin nämä tiedonkeruuvaiheen viimeisiksi jääneet kaksi haastattelua toukokuussa 2012.

Tutkimusaineiston kerääminen tapahtui kahdessa osassa, ensimmäinen keruuvaihe oli syksyllä 2007 ja toinen keruuvaihe keväällä 2012. Arvioin, ettei tauolla ollut kuitenkaan isompaa merkitystä haastattelujen suorittamisen käytännön kannalta. Tutkimuskysymykset ja temahaastattelurunko olivat täysin samanlaiset. Sosiaalityön ammattitaidon osana haastattelun taito on ollut olemassa jo ennen tutkimushaastatteluihin ryhtymistä eikä haastattelutaidoissa tapahtunut juurikaan muutoksia viime vuosina. Tällainen jaksoittainen tutkimustyö oli kyllä työläämpää siinä mielessä, että tutkimusasetelma oli palautettava mieleen uudelleen uuden vaiheen alkaessa ja perehdyttävä tutkimusalueeseenkin osittain uudestaan. Toisaalta tauot saattoivat mahdollistaa myös uudenlaisien näkökulmien löytymisen tutkimusaineistoon pelkästään etäisyyttä antamalla.

Kaiken kaikkiaan tiedonkeruuvaiheeseen sisältyi kolme tutkimuksen esittelykäyntiä Hannapienryhmissä. Esittelytilaisuuksista kaksi oli seurakunnan tiloissa ja yksi ryhmänvetäjän kodissa.

Kaikissa esittelytilaisuuksissa syntyi keskustelua yhteisöllisyydestä ja lähimmäisvastuusta. Keskustelu oli avointa ja spontaania. Koin tullessi hyvin vastaanotetuksi, joten etukäteisjännitykseni osoittautui siltä osin turhaksi. Näiden kolmen esittelykäynnin tuloksena löytyvät kaikki tutkimukseen osallistuneet haastateltavat. Tutkimukseen tarvittavien haastateltavien lopullisesta määrästä päätin vasta sen jälkeen, kun olin kuunnellut 7 haastattelun nauhoitteet ja litteroinut ne kirjalliseen muotoon teksteiksi. Siltä varalta, ettei aineisto riittäisi minulla oli tiedossa vielä yksi lähiseudun Hanna-ryhmä, johon ottaisin yhteyttä seuraavaksi. Tämä yhteydenotto ei ollut enää tarpeen. Toukokuun 2012 loppuun mennessä kerätty aineisto osoittautui myöhemmässä tarkastelussa riittäväksi.

### **6.3 Haastattelujen suorittaminen**

Aloitin tiedon keräämisen laatimalla teemahaastattelurungon (liite 1). Huomioin siinä kysymysten monipuolisuuden ja riittävyyden, jotta haastattelut tuottaisivat mahdollisimman luotettavaa tietoa. Teema-alueet jaottelin tutkimustehtävien pohjalta. Tarkoitukseni oli esittää mahdollisimman samat kysymykset kaikille haastateltaville. Tavoitteenani oli haastattelutilanteen muodostuminen luontevaksi, luottamukselliseksi ja mahdollisuuksien mukaan myös luovaksi vuorovaikutustilanteeksi.

Olen aikaisempien opintojen yhteydessä käyttänyt teemahaastattelua tutkimuksessani, joten menetelmä oli minulle entuudestaan myös käytännössä tuttu. Tämän vuoksi en tehnyt koehaastattelua ennen ensimmäistä tutkimushaastattelua. Huolimatta menetelmän tuttuudesta jännitin ennalta ensimmäisen haastattelun sujumista. Haastattelu tapahtui haastateltavan henkilön kotona. Arvioin, että kotiympäristössä voisi tulla esiin minulle yllättäviä uusia tilanteita, kun taas haastateltava oli kotiympäristössä ikään kuin omalla maallaan tuttuine toimintatapoineen.

Metodologisen kirjallisuuden perusteella haastattelijan ja haastateltavan välisen vuorovaikutuksen onnistuminen riippuu haastateltavaa enemmän haastattelijasta. Koin, että haastateltavat luottivat minuun tutkijana. Työkokemuksestani oli selvästi hyötyä luottamuksellisen vuorovaikutuksen syntymisessä. Vaikutelmakseni jäi, että tutkimushaastattelussa on paljon samoja elementtejä kuin sosiaalityön asiakashaastattelussa. Sosiaalityössä haastattelun nauhoittamista käytetään harvoin. Nauhoituksen tekninen onnistuminen jännitti myös ennalta jonkin verran. Varmistin laitteiden toimivuuden ennen haastattelua. Haastattelun alettua nauhoitus ei juuri enää vaikuttanut tilanteen etenemiseen.



Tapasin kaikki haastateltavat yhtä lukuun ottamatta ensin Hanna-ryhmässä ennen haastattelutapaamista. Joten haastateltaville syntyi jo silloin ensivaikutelma minusta tutkijana. He saivat ennalta tietoa haastattelun tarkoituksesta, luonteesta ja tietojen keruun luottamuksellisuudesta. Kerroin myös haastattelujen nauhoittamisesta ja nauhoitusten hävittämisestä tutkimuskäytön jälkeen.

Haastatteluympäristönä oli neljällä haastateltavalla heidän kotinsa. He itse ehdottivat haastattelupaikaksi omaa kotiaan. He olivat tietoisia siitä, että haastattelupaikkana voisi käyttää myös esimerkiksi seurakunnan tiloja tai muuta julkista tilaa. Kahden haastateltavan kanssa haastattelupaikaksi sovittiin heidän työpaikkansa. Yksi haastattelu tapahtui kirjaston kokoontumistilassa. Haastattelutilanne kodeissa alkoi lyhyellä yleiskeskustelulla kahvinjuonnin lomassa. Näissä alkutapaamisissa oli myös muita perheenjäseniä mukana, mutta varsinainen haastattelu tapahtui aina kahden kesken. Kodeissa keskustelut etenivät luontevasti ja ilman ulkopuolisia häiriötekijöitä. Työpaikoilla tehdyissä haastatteluissa keskustelu keskeytyi kummassakin haastattelussa kerran, kun varattuun tilaan tultiin hoitamaan jotakin työasiaa. Kirjastossa rauhallista tilaa jouduttiin hieman etsimään, koska en ollut varannut sitä etukäteen. Tila kuitenkin löytyi kirjaston ryhmätyönurkkauksesta. Tämä haastattelu keskeytyi myös kerran, mutta pääsi kuitenkin sen jälkeen jatkumaan häiriöttä loppuun. Haastattelijana minulle tuli vaikutelma, ettei haastatteluympäristöllä ollut vaikutusta keskustelun sisältöön. Varsinaisen haastattelun alettua ympäristö näytti unohtuvan niin haastateltavilta kuin minulta tutkijana. Keskustelut etenivät luontevasti ja päättyivät positiivisen tunnetilan vallitessa. Osa haastatelluista mietti lopussa, ovatko he osanneet kertoa tutkimuksen kannalta hyödyllistä tietoa.

Koin haastattelutilanteet tutkimuksen mielenkiintoisimpana vaiheena. Vaikka haastatteluteemat olivat samoja, niin jokaisella haastateltavalla oli kuitenkin oma ainutlaatuinen kertomuksensa kokemuksistaan Hanna-ryhmässä. Haastattelujen jälkivaikutelmaksi minulle tutkijana jäi kokemus, että olin päässyt hetkeksi kuuntelemaan ja jakamaan minulle ennestään tuntemattoman elämäntarinaa ja olin ollut kuin kumppanina matkalla. Erään haastattelun jälkeen kirjoitin tutkimuspäiväkirjaani, että koin päässeeni jännittävälle elämysmatkalle haastattelemani ”Hannan” ryhmäkokemuksiin ja hänen koko elämäntarinaansa. Tällaiset kokemukset inspiroivat jatkamaan haastatteluja. Muita inspiroivia tekijöitä olivat haastateltavien innostuneisuus Hanna-työstä ja kiinnostuneisuus tutkimustani kohtaan.

Ajatukseni teemahaastattelun ja luovan haastattelun yhdistämisestä toteutui käytännössä. Haastattelutilanteet toimivat vuorovaikutuksellisesti ja haastateltujen kerronta oli aika ajoin hyvin

vapaasti etenevää. Usein he kuvasivat pyytämättä elämänsä tapahtumia ja muutoksia. Haastatteluajankohtana kenelläkään ei ollut menossa mitään kriisivaihetta. Tapahtuneet muutokset olivat perheeseen, työhön ja vastaaviin asioihin liittyviä. Mitään raskaana koettua elämänvaihetta ei ollut kenelläkään aivan lähimenneisyydessä. Kun haastateltavat saivat kiireettä edetä kertomisessaan, niin minusta vaikutti siltä, että he myös samalla jäsenivät tapahtumia. Minusta näytti myös siltä, että heillä oli keskustelun aikana mahdollisuus löytää uusia näkökulmia.

Tutkijana minulla oli tavoitteena aloittaa aineiston analysointi välittömästi heti haastattelujen jälkeen. Litterointia tehdessäni jo mietin, miten käsitelisin aineistoa. Muutamat yksityiskohdat aineistoissa jäivät askarruttamaan enemmän. Huomasin myös joidenkin samojen asioiden toistumista aineistossa. Mietin vielä uudelleen, millaiselle analyysille tämä aineisto antautuisi, vaikka olinkin jo suunnitteluvaiheessa ajatellut joko teema-analyysia tai diskurssianalyysia.

Tässä kohdin tutkimus keskeytyi uudelleen, kun palasin opintovapaalta takaisin sosiaalityöntekijän tehtäviin. Kolmen vuoden aikana työtilanne ja sosiaalityöntekijän toimenkuva työpaikalla oli muuttunut niin paljon, että jouduin keskittymään työtehtäviin, opiskelemaan uudenlaisen sosiaalityön roolin eikä aikaa jäänyt enää käytettäväksi tutkimustyöhön. Noin vuoden kuluttua aineiston keruuvaiheen päättymisestä tutkimustyö jatkui tutkimusaineiston analyysillä. Analyysimenetelmäksi valitsin teema-analyysin. Opiskelin laadullisen tutkimuksen analysointia Eskolan ja Suorannan (1998) kirjoittamasta oppaasta sekä aikaisemmista laadullisen tutkimuksen kursseilla tekemistäni luentomuistiinpanoista. Tutkimuksen analyysi on luonteeltaan valikoivaa kuvailua eli aineistolähtöistä keskittymistä tarkasteltavien ilmiöiden keskeisiin ulottuvuuksiin.

## **6.4 Aineiston analyysi**

Kvalitatiivisessa haastattelututkimuksessa aineiston kerääminen ja analyysi kietoutuivat toisiinsa. Aineistoa kerätessäni mietin aina välillä, mikä analyysimenetelmä tuottaisi tutkimuskysymysten kannalta olennaista tietoa. Optimistisesti odotin tutkimuksen avulla löytäväni myös uutta tietoa, vaikka vain yhdenkin uuden vastauksen tutkimuskysymyksiini. Tavoitteenani oli löytää myös mahdollisimman helppokäyttöinen menetelmä, koska tein ensimmäistä kertaa tämänlaatuista tieteellistä tutkimusta. Olin vähitellen vasta sisäistämässä analyysin ydintehtävää uuden tiedon tuottamisessa ja ymmärryksen lisäämisessä tutkittavista ilmiöistä.

Minulla oli aikaisemmin monista laadullisen tutkimuksen opintojaksoista huolimatta jotenkin hatara käsitys analyysin merkityksestä ja käsitin analyysin olevan jossain määrin improvisointiin

perustuvaa luovaa ajattelua enemmän kuin tutkimusaineiston johdonmukaista järjestelyä. Vasta tässä vaiheessa tutkimusaineiston käsittelyä aloittaessani ymmärsin, että aineistoa uudelleen järjestelemällä voi tulla esiin uutta tietoa. Analyysivaiheen onnistuessa pystytään menemään ilmiöiden ja prosessien taakse ja sillä tavoin lisäämään tieteellistä ymmärrystä niistä.

Välittömästi haastattelun jälkeen kirjasin tutkimuspäiväkirjaani lyhyen kuvauksen haastattelutilanteesta. Ajattelin, että niiden avulla pystyisin myöhemmin palauttamaan muistiin haastattelun tunnelmia ja yksityiskohtia. Myöhemmin niiden avulla olisi mahdollista havaita sellaisiakin asioita, mitkä eivät tallentuneet nauhoituksessa. Haastattelun vaikeat kohdat, kontrollointipyrkimykset, tärkeimmät kohdat ja jotkin olennaiset yksityiskohdat ikään kuin sivulauseisiin kätkeytyt tutkimukselliset helmet voi havaita helpommin ajallisen etäisyyden päästä. Tein haastattelut kahdessa jaksossa ja varsinkin aikaisempiin haastatteluihin palaamisessa näillä tutkimuspäiväkirjamerkinnöillä oli tärkeä merkitys.

Kaikki haastattelut kirjoitin kirjalliseen muotoon eli litteroin sanasta sanaan noin viikon sisällä haastattelun jälkeen. Haastattelutilanteet olivat silloin tuoreessa muistissa ja lisäsin vielä jonkin verran havaintoja tutkimuspäiväkirjaani. Vielä tässäkin vaiheessa analyysimenetelmän valinta oli kesken ja mietin millaiselle analyysille tämä aineisto antautuisi. Olin tyytyväinen aineiston laatuun ja määrään. Ensivaikutelmani oli, että aineistonkeruumenetelmän ja tutkimusotteen valinta olivat onnistuneet ja tuottivat tutkimuskysymysteni kannalta monipuolisen aineiston. Seuraava kysymykseni oli, miten saattaisin nämä eletyn elämän kertomukset tieteen keinoin tutkittavissa ja tulkittavissa olevaan muotoon.

Haastattelujen litteroinnin jälkeen pidin muutaman viikon tauon tutkimuksen teossa, jotta pääsisin riittävän etäälle haastattelutilanteista ja pystyisin muodostamaan suhteen tutkimusaineistoon. Haastatteluvaiheessa keskityin tutkijan ja haastateltavien vuorovaikutukseen. Tutkimuksen seuraavassa vaiheessa muodostin suhdetta tutkimusaineistoon.

Aloitin varsinaisen analyysivaiheen lukemalla tutkimusaineiston analysointia käsittelevää kirjallisuutta. Luin uudelleen myös laadullisen tutkimuksen analyysiä käsittelevät luentomuistiinpanot. Ja samoin laadullisen tutkimuksen kurssilla tekemäni oppimistehtävät. Tauko aineistonkeruuvaiheen ja varsinaisen aineiston käsittelyvaiheen välillä venyi suunniteltua pidemmäksi. Tämän tauon aikana kypsyi analyysimenetelmän valinnaksi temaattinen analyysi. Valitsin kaikkein yleisimmän analyysitavan eli teorian informoiman aineistolähtöisen analyysin.

Analyysin ensimmäisenä vaiheena oli aineiston lukeminen. Luin litteroidun aineiston läpi useita kertoja. Samalla tein muistiinpanoja ja hahmottelin mielessäni uusia jäsenyyksiä. Siirsin tutkimuspäiväkirjastani haastatteluista tehdyt muistiinpanot kunkin litteroinnin alkuun. Vähitellen pystyin palauttamaan muistiin haastateltujen äänenpainoja. Valitsin joitakin kohtia, jotka ottaisinkin mukaan tulosten raportointiin suorina lainauksina. Niiden avulla tutkimukseen osallistuneiden oma ääni omalla kielellä esitettyä tulisi esille alkuperäisemmin. Nämä suorat lainaukset on kirjoitettu kursivoiden.

Oletin teemahaastattelun ja temaattisen analyysin olevan suhteellisen helppoja ja mutkattomia tutkimusmenetelmiä. Käytännössä kuitenkin aineiston analysointi osoittautui monivaiheiseksi ja vaativaksi tehtäväksi. Pyrin olemaan kriittinen käyttämieni teemojen ja tulkintojen suhteen. Minulla saattoi tietoisten ennako-odotusten lisäksi olla myös vahvoja tiedostamattomia ennakkokäsityksiä siitä, miksi Hanna-verkoston kaltaiseen kristilliseen järjestöön liitytään ja millaista merkitystä sillä on. Myös sosiaalityön aikaisempiin opintoihin ja ammatinharjoittamiseen liittyen minulla saattoi olla tiedostamattomia käsityksiä, miten sosiaaliset suhteet syntyvät ja mikä merkitys sosiaalisilla suhteilla on. Tietoisia ennako-odotuksiani muovasivat Hanna-verkostosta aikaisemmin tehdyn Elina Juntusen (2005) tutkimustulokset ja niiden perusteella laaditut osallistujaprofiilit. Lisäksi aineiston tarkastelussa vaikuttivat vapaaehtoistyötä tutkineiden Birgitta Pessin ja Henrietta Grönlundin (2008) tutkimusten tulokset vapaaehtoistyön merkityksestä ja osallistumisen motiiveista.

Pitkän pohdinnan jälkeen ryhdyin järjestämään aineistoa uudelleen. Ensin pyrin löytämään aineistosta laajahkoja asiakokonaisuuksia tai puhekehyksiä, joilla oli koherentti aihepiiri. Nimitin näitä teema-alueiksi. Pyrin löytämään tutkimusongelman kannalta olennaiset ja merkitykselliset osat aineistosta. (Eskola & Suoranta 1998,175-176.) Käytin tässä erittelyssä alleviivauksia ja eri värisiä kyniä. Tein merkintöjä litteroitujen sivujen marginaaleihin.

Poimin esiin tekstit, jotka tavalla tai toisella liittyivät Hanna-verkoston jäsenyyden rakentumiseen ja, joissa elämäkerralliset asiat tulivat esiin. Näitä olivat haastateltujen taustatiedot, tiedonsaanti verkoston olemassa olosta, liittymisen prosessi harkintoineen ja elämäntilanteineen sekä sitoutuminen verkostoon. Toiseksi käsittelyyn jääväksi teema-alueeksi hahmotin haastateltujen osallisuuskokemusten kuvaukset. Kolmanneksi isommaksi teema-alueeksi hahmottui osallisuudelle annetut erilaiset kokemukselliset merkitykset.

Seuraavaksi etsin näiltä kolmelta teema-alueelta tutkimusongelmaa yksityiskohtaisemmin valaisevia teemoja ja tarkastelin niiden esiintymistä aineistossa. Tämän jälkeen laadin taulukon,

jonka vasempaan laitaan pystysarakkeeseen merkitsin teema-alueet aihepiireittäin päällekkäin. Aina kunkin teema-alueen alle vielä jaottelin tarkasti siihen aihepiiriin liittyvät esiin tulleet teemat. Pyrin tarkastelemaan aineistoa mahdollisimman objektiivisesti ja nostamaan sieltä esiin haastateltujen itsensä tuottamia teemoja. Vaikka kyseessä on aineistolähtöinen analyysi, niin se on kuitenkin aina jossakin määrin sekoitus tutkijan ennakkokäsityksiä ja aineiston tulkintaa (Eskola & Suoranta, 1998,157).

Isompien teema-alueiden hahmottamisen jälkeen jatkoin edelleen aineiston lukemista. Pyrin kiinnittämään huomiota toistuneisiin yksityiskohtiin. Haastattelujen tuottama sisältöjen määrä vaihteli teema-alueittain ja teemoittain. Tiettyyn teemaan sisältyvä informaatio saattoi myös löytyä eri asiayhteydestä kuin haastattelurunkoon perustuvasta paikasta. Vähitellen kuitenkin tietyt puheensisällöt, ajatukset ja toistuvat sanat tiivistyivät joidenkin teemojen alle. Pyrin toimimaan koko ajan johdonmukaisesti ja listasin tiettyjen teemojen alle sopivat havainnot samaan taulukkoon, jossa oli jo jaottelu teema-alueittain. Tässä vaiheessa jaottelu olisi voinut edetä myös yksityiskohdista laajempiin kokonaisuuksiin. Omalle ajattelulleni on kuitenkin luontaista hahmottaa ensin kokonaisuuksia ja siirtyä sen jälkeen yksityiskohtaisempaan tarkasteluun.

Ensimmäiseksi teema-alueeksi hahmottui alkuperäistä odotusta laajempi ja monia tekijöitä sisältävä kokonaisuus. Ajattelin rajoittuvani liittymisprosessin tarkasteluun. Mutta aineiston perusteella näytti siltä, että Hanna-verkoston jäsenyyden rakentumisen osatekijöitä olivat myös liittyjien taustaan, elämäntilanteeseen, tiedonsaantiin ja ensimmäisiin osallistumiskokemuksiin liittyvät tekijät. Tämä poikkesi muista aihepiireistä siinä, että osa haastateltavien antamista tiedoista oli faktatietoja kuten esimerkiksi ikä ja koulutus, ja osa oli kokemusperäistä ja muistin varassa olevaa tietoa. Kahdella muulla teema-alueella tieto oli lähes pelkästään kokemusperäistä tietoa. Nämä kaksi muuta teema-aluetta olivat Hanna-verkoston toimintamuodot, ts. osallistumisen tavat ja osallisuudelle annetut merkitykset yksilö- ja ryhmätasolla sekä yhteisö ja yhteiskuntatasolla. Tutkimustulosten raportoinnissa jaottelin tulokset edellä mainittujen kolmen teema-alueen mukaan.

## 7 TUTKIMUSTULOKSET

### 7.1 Sosiaalisen osallisuuden rakentuminen Hanna-verkostossa

#### 7.1.1 Haastateltujen ikäjakauma ja koulutus

Osallistujien ikäjakauma oli 46-67 vuoden välillä. Eniten haastateltavia oli ikäluokassa 61-65 vuotta eli ryhmässä, jossa on jääty äskettäin eläkkeelle. Ikäjakauma oli kaiken kaikkiaan melko tasainen ja tutkimukseen osallistuneet olivat kaikki keski-ikäisiä naisia (taulukko 1).

Taulukko 1. Haastateltujen ikäjakauma

Ikä	Haastatellut
46-50 v	2
51-55v.	0
56-60v.	1
61-65v.	3
66-70v.	1

Naisten tarpeen omalle viiteryhmälle on arvioitu kasvavan ikääntymisen myötä, kuten esimerkiksi eläkkeelle jäämisen seurauksena. Tällöin erilaiset ryhmät ovat täyttämässä sosiaalisen kanssakäymisen tarvetta. (King, 1999, 152.) Hanna-työn koordinaattorin Marjaana Kotilaisen mukaan (Puhelinhaastattelu 23.08.2007) Hanna-ryhmiin osallistuu myös nuoria naisia ja joillekin paikkakunnille on muodostunut myös nuorten naisten ryhmiä. Tämän tutkimuksen nuorin osallistuja oli 46 vuotta. Tutkimukseen ei valikoitunut mukaan yhtään nuorten ryhmää lähinnä johtuen ryhmän sijainnille asetusta ehdosta. Tutkimusaineisto olisi voinut muodostua vieläkin monipuolisemmaksi, mikäli osallistujien ikäjakauma olisi ollut laajempi. Nuorten ryhmissä osallistumisen muodot ja osallistumiselle annettavat merkitset voivat poiketa keski-ikäisten naisten kokemuksista.

Tutkimustulosten mukaan nuoret ovat vapaaehtoistoiminnan voimavara. Tutkimuksissa tuntemattomien ihmisten suurimpana auttajaryhmänä profiloituvat 15-34-vuotiaat.

Vapaaehtoistoiminnassa mukana olevat nuoret ja opiskelijat (39 % nuorista) käyttävät siihen paljon keskimääräistä runsaammin aikaa – keskimäärin lähes kaksi tuntia muita vapaaehtoisia enemmän kuukaudessa. Nuoria kiinnostavat vapaaehtoisuudessa erityisesti varsin ideologiset ja vastuulliset toiminta-alueet kuten toiminta lasten ja toisten nuorten parissa sekä ympäristö- ja ihmisoikeusasiat. (Pessi & Saari, 2008, 113-116.)

Tänä individualismin aikana on kiinnostavaa, että juuri nuoret korostavat vapaaehtoistoiminnan luonnetta palkattomana, pakottomana ja talkoohenkisenä yhteistoimintana. Tutkimusten mukaan juuri nuoret ovat kaikista suomalaisista kiinnostuneimpia osallistumaan vapaaehtoistoimintaan, jos heitä vain pyydetään mukaan.

Hanna-ryhmät kokoontuvat pääsääntöisesti iltaisin, joten osallistuminen on mahdollista myös työelämässä mukana oleville. Haastatelluista kolme oli ansiotyössä, joista yksi oli haastatteluajankohtana pitkällä sairauslomalla. Neljä haastateltua oli eläkkeellä. Tutkimukseen osallistuneilla oli neljällä opistotason koulutus ja kolmella oli akateeminen loppututkinto. Kouluttautuneisuus saattoi näkyä innokkuutena tutustua erilaisiin kulttuureihin ja muutoinkin aktiivisena tiedonhankintana NTL-ohjelmien kohdemaiden naisten asemasta ja tarpeista.

Naiset olivat toimineet hyvin erilaisissa ammateissa ja eri työelämän sektoreilla kuten kaupan, teollisuuden, terveydenhuollon ja seurakunnan työtehtävissä. Haastattelujen perusteella näytti siltä, että työelämässä hankittuja monipuolisia taitoja oli mahdollista hyödyntää Hanna-työssä. Tutkimukseen osallistuneita voi kuvata yleisesti aktiivisiksi ja toimintakykyisiksi vapaaehtoistyön osallistujiksi.

Keski-ikäiset, vielä lähes täysissä voimissa olevat ja eläkkeelle siirtyvät henkilöt ovat huomionarvoinen ryhmä, kun rekrytoidaan resursseja vapaaehtoistyöhön. Kun otetaan huomioon, että juuri lähivuosina Suomen historian suurimmat ikäluokat ovat jäämässä eläkkeelle, niin kysymys on todella mittavista resursseista. Toisaalta tässä vaiheessa on vaikea arvioida heidän työpanostaan vapaaehtoistoiminnassa, koska he saattavat joutua tulevaisuudessa huolehtimaan lastenlapsistaan ja vanhemmistaan, kun hyvinvointiyhteiskunta ei enää hoida heitä siten kuin on totuttu.

### 7.1.2 Elämäntilanne ja viiteryhmän tarve

Aikuiskasvatuksen opintojen yhteydessä 2000-luvun alussa tutustuin elämäntilanteen siirtymävaiheiden tutkimukseen. Suomessa Korhonen ja Perho (1994) ovat tutkineet siirtymävaiheita ja havainneet siirtymävaiheita esiintyvän lähes kaikilla naisilla ja myös puolella miehistä. Korhosen ja Perhon mukaan kehityspsykologiassa siirtymävaiheilla tarkoitetaan vaiheita, joissa elämänrakennetta arvioidaan uudelleen ja tutkitaan muutoksen mahdollisuutta itsessä ja maailmassa. Siirtymävaiheiden tutkimuksen herättämänä jäin pohtimaan kysymystä, miten oppia tunnistamaan näitä siirtymävaiheita ja näkemään niiden tarjoamia mahdollisuuksia sosiaalityössä.

Korhosen ja Perhon mukaan siirtymävaiheissa on mahdollista tarkastella oman minän roolirakennetta, ja mikäli se ei enää vastaa oman minän tavoitteita tai ympäristö tarjoaa uusia mahdollisuuksia, niin silloin roolirakenne voi lähteä uusiutumaan. Tällainen elämäntilanne tarjoaa tilaisuuksia sosiaalisten suhteiden muutoksille.

Käytännön sosiaalityössä olen havainnut, ettei pelkkä tieto riitä muutoksen aikaansaamiseen. Ihminen lähtee pyrkimään ulos epätyytyttävistäkin olosuhteista vasta sitten, kun jokin tapahtuma, murros tai vahva tunne saa hänet liikkeelle. Tässä tutkimuksessa minua kiinnosti, millaiset tapahtumat Hanna-pienryhmän jäsenten elämäntilanteissa ovat ohjanneet heitä tulemaan mukaan Hanna-työhön. Odotin tutkimustulosten antavan tietoa siitä, millaisissa elämäntilanteissa tämän tyyppisen pienryhmän tarve aktivoituu.

Tutkimukseen osallistuneet kertoivat avoimesti elämäntilanteistaan ennen Hannaan liittymistään. Biograafinen työote ja teemahaastattelun luova soveltaminen osoittautuivat toimiviksi aineistonkeruumenetelmiksi. Tässä kohdin haastatellut kertoivat pienimuotoisia tarinoita elämäntapahtumistaan. Käytin niistä työnimeä ”mininarratiivi”.

Neljä haastatelluista oli siirtynyt eläkkeelle 2-3 vuotta ennen Hannaan liittymistään. Heille oli ansiotyön jälkeen vapautunut aikaa uusiin tehtäviin. Yksi haastateltu osallistui Hanna-ryhmään pitkän sairausloman aikana. Yhdelle osallistujalle aikaa vapaaehtoistyöhön oli tullut omaishoidon päätyttyä. Kaksi henkilöä oli muuttanut asuinpaikkaa vuoden sisällä ennen Hanna-ryhmään tuloaan.

Kaikilla haastatelluilla oli tapahtunut jokin elämäntilanteen muutos 1-3 vuoden sisällä ennen Hanna-ryhmään liittymistään. Kysymys oli luonnolliseen elämäntilanteeseen ja osittain iän mukana tulevista muutoksista. Kaikki osallistuneet olivat perheellisiä ja kaikilla heistä oli tapahtunut muutoksia perherakenteessa lähimenneisyydessä ennen verkostoon liittymistä. Lapset olivat aikuistuneet, itsenäistyneet ja muuttaneet pois kotoa jo joitakin vuosia aikaisemmin. Perheenäidin



tehtävien supistuttua resursseja vapautui muuhun toimintaan. Yksi haastatelluista, jonka lapset olivat juuri itsenäistymisen kynnyksellä, arvioi käyttävänsä tulevaisuudessa perheeltä vapautuvaa aikaa vapaaehtoistyöhön. Yhden haastatellun perhe oli supistunut yhden henkilön perheeksi puolison kuoltua. Tosin laajennetun perhekäsitteen mukaan hänen perheeseensä voi ajatella kuuluvan myös samalla paikkakunnalla asuvan pojan perheen. Yksi haastatelluista oli perustanut perheen noin vuotta ennen Hanna-verkostoon liittymistään ja sen myötä vaihtanut myös asuinpaikkakuntaa.

Kun vapaaehtoistyön ryhmään hakeudutaan lähes kaikkia kohtaavissa elämäntilanteissa, niin ryhmät tarjoavat mahdollisuuden keskustella, jakaa, kokea ja jäsentää muutoksia yhdessä. Ongelmat eivät välttämättä pääse kehittymään kriiseiksi asti, kun lähipiiristä on saatavissa tukea ja usein myös siinä muodossa, mitä kyetään vastaanottamaan ja käyttämään. Nykyisin julkisten palvelujärjestelmien apu tavoittaa ihmisen vasta poikkeustilanteessa ja varsin myöhäisessä vaiheessa.

Eräs haastateltu kiteytti Hanna-ryhmän merkityksen muutoksissa siten, minkä voisi yleistää koskemaan koko Hanna-ryhmään hakeutumista:

*Kun on muutoksia, niin silloinhan ihmiset etsii uusia suuntia ja uusia paikkoja niinku sitten käydä ja luoda elämäänsä vähän uudella tavalla. Ja kyllähän ne muutokset ovat sellaisia, että ne sysää niinku toisiakin muutoksia liikkeelle, että tota mahdollistaakin.*

Näkemykseni mukaan haastateltujen elämässä tapahtuneille muutoksille on yhteistä se, että ne ovat vapauttaneet aikaa uudelleenlaiselle ajankäytölle. Perherakenteen muuttuessa tulee tilaa huolenpidon ja kiinnostuksen kohdentamiseen laajempiin yhteisöihin.

### 7.1.3 Tiedonsaanti ja liittyminen ryhmään

Hanaan liittymisestä keräämäni tieto on pitkälti haastateltujen muistinvaraista tietoa. Vaikka haastateltava pyrki palauttamaan mieleensä tosiasiat ja tapahtumat juuri sellaisina kuin ne ovat olleet ja tapahtuneet, niin se ei täysin toteudu. Haastatelluista oli havaittavissa, että mitä pidempi aika Hanna-ryhmään liittymisen ja haastatteluajankohdan välillä oli, niin sitä vaikeampi oli muistaa tarkasti liittymisprosessin yksityiskohtaista kulkua tai tarkkaa ajankohtaa, milloin oli ensimmäisen kerran osallistunut Hanna-pienryhmän kokoontumiseen. Kun ensimmäisestä Hanna-pienryhmään osallistumisesta oli kulunut 2-3 vuotta, niin haastatellut eivät muistaneet enää tarkkaan kaikkia

tietokanavia, mistä olivat saaneet tietoa Hanna-verkosta eivätkä aivan kuukauden tarkkuudella, milloin olivat alkaneet harkita osallistumistaan.

Tutkimukseen osallistuneet olivat saaneet tietoa Hanna-verkostosta useista tietolähteistä ja melko samanaikaisesti. Tietolähteinä olivat olleet Sanansaattajat lähetysjärjestön tapahtumat ja informaatio Hanna-työstä niissä (taulukossa 2 nimikkeellä verkoston tiedotustoiminta), lähetysjärjestön toimintaan osallistuvat tuttavat ja ystävät sekä kaksi henkilöä oli löytänyt asuinpaikkakuntansa lehdestä tiedon Hanna-ryhmän kokoontumisesta. Hanna-ryhmät ovat kaikille avoimia ja niistä tiedotetaan seurakunnan viikottaisissa ilmoituksissa.

Ryhmään liittymiseltä toivottiin tiettyä helppoutta. Kuten haastateltu Hanna kuvasi:

*Ihmisellähän pitäisi olla semmonen mahdollisuus, että kun se menee jonnekin ryhmään, niin sinne pitäis olla helppo mennä, ettei tarviis ajatella etukäteen, että miten siellä pärjää. Sen pitäisi olla niin luontevaa, ettei etukäteen tarvis aatella ollenkaan senkun vaan menee. Se on niin paljon luonnekysymys. Se on se, mikä on minua niin paljon ryhmiin vetänyt se helppous, kun kaikki ottaa sitten mukaan tasa-arvoisina ihmisinä.*

Taulukko 2. Tiedonsaanti Hanna-verkostosta ja pienryhmästä

Mistä sai tiedon	Haastatellut
Lehti-ilmoitus	2
Seurakunnan työntekijä	1
Sukulainen	1
Verkoston tiedotustoiminta	3

Taulukossa 2 tiedonsaantikanavaksi on merkitty se, minkä haastateltava itse nimesi ensisijaiseksi tiedonsaantipaikaksi. Näin pienessä ryhmässä ei mikään tietokanava noussut pääasialliseksi tietolähteeksi. Tutkimuksen teon aikana Hanna-verkosto on lisännyt tiedotustoimintaansa internetissä ja myös radiossa on ollut Hanna-verkoston tuottamana ohjelmasarja. Hanna-verkosto on osa Medialähetys-Sanansaattajat järjestön toimintaa ja kyseisessä järjestössä tiedottamisessa käytetään modernia teknologiaa ja tiedottamiseen on kiinnitetty erittäin paljon huomiota.

Aikaisemmassa Elina Juntusen (2005) tutkimuksessa kävi ilmi, että hänen tutkimusaineistonsa Hannat olivat hyvin aktiivisia järjestöihmisiä. Monet osallistuivat rinnakkain moniin seurakunnan työmuotoihin ja muihinkin vapaaehtoistoimintoihin. Hieman samaa suuntausta oli havaittavissa tämän tutkimuksen aineistossa. Haastatteluissa ilmeni, että kaikki he olivat osallistuneet seurakunnan toimintaan jossain muodossa jo ennen Hannaan liittymistä. Osallistuivat Hanna-työn ohella myös muuhun vapaaehtoistyöhön. Tässä tutkimusaineistossa oli kuitenkin mukana myös kolme Hannaa, jotka itse kuvasivat oman sosiaalisen aktiivisuutensa vähäiseksi.

Tutkijana minulle heräsi kysymys, miten tavoitettaisiin myös niitä, jotka eivät ole mukana missään vastaavassa toiminnassa tai osallistuvat hyvin vähän. Kahdelta haastatellulta tulikin ideoita tähän. Toinen oli miettinyt menemistä sinne, missä äidit ja lapset ovat, vaikkapa päiväkerhoon tai päiväkotiin kertomaan toiminnasta. Toinen oli miettinyt tiedotustoiminnan suuntaamista myös maahanmuuttajille.

Hanna-ryhmään osallistumista edelsi jokaisella haastatellusta eräänlainen miettimisaika, jolloin he pohtivat eri vaihtoehtoja (taulukko 3). Onko juuri Hanna-työ heille sopiva osallistumisfoorumi vai olisiko jokin muu ryhmä tai toimintamuoto sopivampi. Myös omaa viiteryhmän tarvetta pohdittiin. Muisteltiin aikaisempia kokemuksia seurakunnan toimintaan tai muihin ryhmiin osallistumisesta. Aikaisemmat myönteiset kokemukset kuulostivat vauhdittaneen liittymistä, kun taas huonommat kokemukset saivat enemmän epäroimään ja jarruttivat mukaan menemistä.

### Taulukko 3. Harkinta-aika

Harkinta-ajan pituus kuukausina	Haastatellut
0-6 kk	3
7-12 kk	1
13-18 kk	1
19-24 kk	2

Harkintajakson pituus tiedonsaannista ensimmäiseen Hanna-pienryhmään osallistumiseen kesti lyhimmillään muutaman kuukauden ja pisimmällään lähes kaksi vuotta. Tutkimukseen osallistuneet Hannat olivat poikkeuksetta ennen Hanna-pienryhmään osallistumistaan keskustelleet asiasta jonkun toisen henkilön kanssa. Ystävä, tuttava, työtoveri tai seurakunnan työntekijä oli ottanut

Hanna-työn puheeksi ja kutsunut ryhmään. Kaksi henkilöä oli Hanna-työn tapahtumapäivään osallistuttuaan keskustellut asiasta useita kertoja keskenään ja päättivät sitten perustaa ryhmän asuinpaikkakunnalleen. Pelkkä informaation vastaanottaminen ei tämän tutkimuksen perusteella näytä riittäneen vapaaehtoistyöntekijäksi tulemiseen. Suomalaiseen perusluonteeseen ei kuulu tarjota rohkeasti omaa työpanostaan, vaan odotetaan kutsua tai pyytämistä. Kiteytetysti voi todeta, että yhteys syntyy ja rakentuu puhumalla.

Tulevaisuudessa vapaaehtoisten rekrytointi voi muuttaa muotojaan. Yhden viitteen tästä antaa Henrietta Grönlundin kyselytutkimuksessa saama tulos, että peräti yli 40 prosenttia vastaajista oli lähtenyt mukaan vapaaehtoistoimintaan kampanjaan liittyvän mainoksen innoittamana (Grönlund 2011, 4, 5). Tosin tutkimuksesta ei ilmene, olivatko nämäkin henkilöt jossain vaiheessa vielä käsitelleet asiaa muissa yhteyksissä tai saaneet tietoa toiminnasta muistakin tietolähteistä.

Nykyisin yhteisöllisyyden syntyminen edellyttää aiempaa enemmän aktiivisuutta. Ennen ihmiset syntyivät johonkin yhteisöön ja elivät siinä koko elämänsä. Nyt yhteisöllisyyteen liittyy oman yhteisön valitsemista ja etsintää. Koska Hanna-työ on luterilaisen kirkon lähetysjärjestön toimintaa, niin luonnollisesti se kiinnostaa henkilöitä, jotka voivat hyväksyä tämän arvo- ja aatemaailman. Kaikilla tutkimukseen osallistuneilla oli kristillinen elämäntattomuus ja he olivat kaikki osallistuneet eri tavoin seurakuntien toimintaan ennen Hanna-ryhmään liittymistään.

Haastatteluissa ei mitenkään korostuneesti tullut esiin, että liittymisen ensisijainen motiivi olisi ollut liittyminen juuri naisten ryhmään. Tutkimukseen osallistuneet olivat kaikki aikaisemmin olleet mukana ns. sekaryhmissä, joihin osallistuu sekä naisia että miehiä. Hyvin harvassa seurakunnassa on naistyöksi määriteltävää työmuotoa. Sen sijaan naiset toimivat merkittävällä tavalla seurakunnan kaikissa työmuodoissa. Seurakunnat järjestävät monimuotoista toimintaa, raamattupiirejä, keskusteluryhmiä ja tapaamisia. Näiden osanottajat voivat käytännössä valikoitua kaikki naisiksi, jolloin niissä avautuu mahdollisuus pohtia myös naisen elämään liittyviä kysymyksiä (Metsätähti 2006, 132) Tätä taustaa vasten voisi nähdä Hanna-työn kiinnostavan naisia nimenomaan naisten omana työmuotona ja viiteryhmänä.

Osa haastatelluista oli miettinyt hyvin pitkään osallistumistaan osittain siitä syystä, että heidän asuinpaikkakunnallaan ei ollut vielä Hanna-ryhmää. Kolme haastatelluista oli ollut itse perustamassa Hanna ryhmää ja toimivat nyt ryhmiensä vetäjinä. Osa oli miettinyt myös muita ryhmiä vaihtoehtona, mutta kertoi päätyneensä Hanna-verkoston erityisesti juuri verkoston toiminta-ajatuksen vuoksi.

Useimmilla haastatelluilla Hanna-ryhmä oli ensimmäinen toiminnaltaan kansainvälisesti suuntautunut ryhmä. Tämä kansainvälisyys ja Hanna-työn toiminta-ajatus kristillisen toivon välittäjänä ja vaikeissa olosuhteissa elävien naisten auttajana oli käsitykseni mukaan ensisijainen valintakriteeri juuri tämän yhteisön ja ryhmän valinnassa. Vapaaehtoistoiminta näyttäytyy ajassamme yhä enemmän arvovalintana ja tapana toteuttaa omaa arvomaailmaa. Vapaa-ajan antaminen kertoo valinnasta väärää itsekkyyttä tai suorittamisen ja kilpailun kulttuuria vastaan.

Haastatellut Hannat vaikuttivat hyvin sitoutuneilta Hanna-verkoston toiminta-ajatukseen. Kukaan haastatelluista ei kertonut liittyneensä Hanna-ryhmään sen takia, että kysymyksessä oli naisten ryhmä. Joistakin puheenvuoroista voi kuitenkin rivien välistä lukea sen, että ryhmään oli helpompi mennä, kun tiesi siellä olevan vain naisia. Lisäksi koettiin myönteisenä, että voitiin keskustella naisen roolista perheenäitinä ja uranaisten naisten kesken. Käytännössä Hanna-ryhmien jäsenet ovat kaikki naisia, vaikka miehetkin ovat tervetulleita mukaan. Joskus satunnaisesti miehiä on ollut mukana. Tämän tutkimuksen näkökulmana oli tarkastella sosiaalisen osallisuuden syntyä ja muodostumista kansainvälisessä vapaaehtoistyön verkostossa. Nais- ja miesnäkökulmista lähtevä analysointi oli alun alkaen rajattu pois tästä tutkimuksesta. Tämän tutkimuksen keskiössä oli osallisuus ja naisverkosto toimi lähinnä tutkimusympäristönä.

#### 7.1.4 Jäsenyyden kesto ja sitoutuminen ryhmään

Tavoitteenani oli löytää haastateltavia, joilla oli kokemusta Hanna-ryhmään osallistumisesta. Arvioin, että noin kahden vuoden ajalta kertyneet kokemukset tuottaisivat tutkimuksen kannalta

Taulukko 4. Hanna-ryhmän jäsenyyden kesto

Jäsenyyden pituus	Tutkimukseen osallistuneet
6-12 kk	1
13-18kk	2
19-24kk	1
25-31kk	1
31-36kk	2

riittävän monipuolisen aineiston. Toisaalta ryhmään liittyminen ajankohtaisine tapahtumineen ei olisi ehkä enää siinä vaiheessa aivan tuoreessa muistissa. Vain yhdellä tutkimukseen osallistuneista jäsenyyden kesto jäi vajaaseen puoleen vuoteen. Kolmella ryhmäkokemusta oli karttunut noin kolme vuotta (taulukko 4). He olivat olleet mukana ryhmässä sen perustamisesta alkaen aina haastatteluajankohtaan asti.

Nykyisin vapaaehtoistyössä on haasteellista löytää toimintaan sitoutuvia jäseniä. Kaikissa Hanna-ryhmissä ei välttämättä pyritäkään pitkäaikaiseen sitoutumiseen, vaan nähdään myös vaihtuvuuden myönteiset puolet. Tämä tuli esiin yhdessä haastattelussa, jossa Hanna-ryhmän vetäjänä ja jäsenenä toimiva haastateltava kuvasi ryhmäänsä hyvin avoimeksi tulla ja mennä. Hän mainitsi, että jossain elämäntilanteessa on ihan tärkeää olla Hanna-ryhmässä ja jossain toisessa vaiheessa voi siirtyä toiseenkin ryhmään tai muunlaiseen toimintaan:

*Meillä on sillä lailla ollu ihan avoin piiri, että meillä on kyllä ollut lehti-ilmoitukset ja seurakunnan tiedotuksessa mukana. Ja sitä varten sinne on tullutkin tipoittain näitä uusia. Ryhmiä voi rakentaa niin eri tavoilla. On kiinteitä ryhmiä ja just sen porukan. Mutta me on rakennettu tällä tavoin avoin, että ihmiset voi tulla ja mennä, että jossain elämäntilanteessa on siellä ihan tärkeää olla ja jossakin elämäntilanteessa ihmiset on siirtynyt toisiinkin ryhmiin ja muuta. On tullu uusia, tän kahden kolmen vuoden aikana on ollut liikettä. Mutta se on se ryhmän koko pysynyt aika samanlaisena.*

Vapaaehtoisten rekrytointi ja sitouttaminen on järjestöissä vaikeutunut. Vapaaehtoisten määrä ei ole laskenut, mutta samalla henkilömäärällä ei saada aikaan yhtä isoa työpanosta kuin aiemmin. Järjestöjen täytyy välittää selkeä viesti, että juuri sinua tarvitaan ja olet aidosti tervetullut. Järjestöt kilpailevat siitä kenen sanoma puhuttelee ja kenen toiminta houkuttelee puoleensa. Järjestöt joutuvat rakentamaan tietoisesti julkikuvaansa ja ottamaan huomioon mainos- ja markkinamaailman lakeja. Järjestöjen on kyettävä uusiutumaan vetääkseen puoleensa uusia vapaaehtoisia. Toisaalta järjestö säilyy vireänä, kun siihen systemaattisesti rekrytoidaan uusia jäseniä. (Harju, 2011, 4, 5.)

Hanna-työn koordinaattoreiden mukaan Hanna-ryhmien ja jäsenten määrä on kasvanut Suomessa vuosi vuodelta. Taustalla on monia tekijöitä kuten se, että vapaaehtoistyön vahva perinne on onnistuttu maassamme siirtämään sukupolvelta toiselle. Suomi on vapaaehtoistoiminnan kärkimaita edelleenkin. Sanansaattajat järjestön monipuolinen tiedotustoiminta on tavoittanut hyvin Hanna-työstä kiinnostuneita. Oma käsitykseni on, että Sanansaattajat lähetysjärjestö kirkon nuorimpana lähetysjärjestönä, perustettu 1973, on pystynyt ja pystyy uudistumaan ja säilyttämään kiinnostavuutensa vapaaehtoistyön ”markkinoilla”.

### 7.1.5 Osallisuuden syntyminen on monitekijäinen prosessi

Tutkimusaineiston perusteella Hanna-verkoston liittyminen näyttäytyi monitekijäisenä prosessina. Jotkut haastatellut kuvasivat, että tiedonsaanti verkoston olemassaolosta oli ollut ratkaiseva alkusysäys, mistä liittymisprosessi oli alkanut. Haastatelluista kaksi henkilöä oli osallistunut verkoston amerikkalaisen perustajan Marli Spiekerin luennoille ja kiinnostunut sen jälkeen Hanna-työn aloittamisesta Suomessa. Kaikki haastatellut olivat olleet mukana seurakunnan toiminnassa ennen Hannaan liittymistä. Kolme henkilöä kertoi osallistuneensa ensimmäisen kerran Hanna pienryhmään ystävän tai seurakunnan työntekijän kutsumana. He kokivat tämän madaltaneen osallistumiskynnystä. Kaikkien haastateltujen Hannojen verkoston liittymistä oli edeltänyt keskustelu Hanna-työstä jonkun ko. työssä jo mukana olevan henkilön kanssa. Tiivistetysti voi todeta yhteyden syntyneen puhumalla.

Hanna-työ rakentuu kristilliselle arvopohjalle ja tämä arvopohja oli heille ennestään tuttu. Samankaltaisten arvojen hyväksyminen yhdistää, mutta toisaalta sulkee toiminnan ulkopuolelle henkilöitä, joille näillä arvoilla ei ole merkitystä. Kaksi Hanna-ryhmän vetäjää kertoi ryhmässään käyneen tutustumassa henkilöitä, jotka eivät jääneet mukaan toimintaan, koska arvopohja ei soveltunut heille.

Pelkkä kiinnostus ja tieto verkoston olemassa olosta ja toiminnasta ei kuitenkaan vielä riittänyt johtamaan jäsenyyteen. Kaikilla haastatelluilla oli tapahtunut muutoksia omassa elämäntilanteessaan. Nämä muutokset olivat muutoksia suhteessa työhön ja perheeseen. Eläkkeelle jäänti tai perhekoon pienentyminen mahdollistivat uudenlaisen ajankäytön suunnittelun. Resursseja vapautui vapaaehtoistyöhön ja uusiin kiinnostuksen kohteisiin. Elämäntilanteen muutoksissa syntyi myös vertaistuen tarvetta. Tätä käsitellään enemmän seuraavassa osallisuuden muotoja käsittelevässä alaluvussa.

Hanna-verkoston liittymisen osatekijöinä olivat verkostoitumisen tarve, elämäntilanteen muutos, jossa verkostoitumisen tarve voimistui, mahdollisuus osallistua sekä ajankäytöllisesti että jo olemassa olevan tai perustettavissa olevan ryhmän suhteen ja asian puheeksi ottaminen ko. toiminnassa jo mukana olevan henkilön kanssa. Liittymien tapahtui prosessina tiedonsaanti-, harkinta- ja puheeksi ottamisen vaiheineen. Tämän prosessin kesto tutkimusaineistossa vaihteli puolesta vuodesta kahteen vuoteen. Osa haastatelluista harkitsi tänä aikana liittymistä myös johonkin muuhun ryhmään.

## 7.2 Hanna-verkoston toimintamuodot

### 7.2.1 Mukanaolo ryhmässä

Kysyin haastatelluilta, millä tavoin he olivat osallistuneet Hanna-verkoston toimintaan. Vastaukseksi sain osallistumiskokemuksiin perustuvaa tietoa Hanna-pienryhmien toimintatavoista. Useimmat haastatellut miettivät tähän kysymykseen vastaamista kaikkein pisimpään verrattuna muihin kysymyksiin. Tulkitsin tilanteen niin, etteivät he olleet jäsentäneet osallistumistaan toimintamuotojen kautta, vaan jollakin muulla tavoin. Yleisin vastaus oli: ”No, olen ollut mukana siellä”.

Hanna-pienryhmien kokoontumisten kesto vaihteli noin tunnista puoleentoista tuntiin. Ohjelmaan sisältyi aloitus kahvinjuonteineen, hengellinen osio ja informatiivinen osio Hanna-työn kuulumisista Suomessa ja globaalilla tasolla ja lyhyt lopetus seuraavan kokoontumiskerran ohjelmasta sopimisineen. Kaikissa ryhmissä kahvitarjoilun järjestämisestä huolehtivat ryhmän vetäjät. Kahvinjuonnin lomassa keskusteltiin vapaamuotoisesti omista kuulumisista. Enimmäkseen siitä, mitä edellisen kokoontumiskerran jälkeen oli tapahtunut. Ryhmät kokoontuivat 2-4 viikon välein.

Ryhmissä vieraillessani havaitsin, että ryhmässä riitti osallistumiseksi mukana olo. Ryhmissä oli hiljaisia jäseniä, jotka eivät kokoontumisen aikana käyttäneet yhtään puheenvuoroa, vaan seurasivat ohjelmaa ja osallistuivat kuunnellen. Ryhmien toiminta oli vapaata tässäkin mielessä. Ei ollut keskustelupakkoa. Vetäjien kanssa keskustellessani kylläkin ilmeni, että he pyrkivät kiinnittämään huomiota siihen, että kaikki saisivat halutessaan tilaa puheenvuoron käyttämiseen. Yksi haastatelluista kuvasi omaa osallistumistaan seuraavin kommentein:

*Mä olen vähän sellainen kuunteluoppilas. Onks se sitten, että mulla ei oo tarpeeks elämäkokemusta. Ne muut Hannat on huomattavasti paljon vanhempia kuin minä.*

*Ja tota mä oon nyt muutaman kerran huomannu, että kun ollaan lähdetty lenkille, niin mä olen yrittänyt jutella niinku jonku semmosen kanssa, jota mä en ole oikein hyvin tuntenut. Niin ei oo kauhean hyvin juttu niinku luistanut, niin mä oon miettinyt, onko se musta kiinni vai onks se siitä toisesta. Että mä sitten aika paljon teen niillä lenkeillä, että mä oon jonku semmosen ryhmän ympärillä ja kuuntelen, mitä ne puhuu. Että mä oon vähän semmonen kuuntelija niillä lenkeilläkin.*



## 7.2.2 Keskustelu

Tässä yhteydessä luokittelen keskustelun toimintamuodoksi. Ko. toimintaahan voidaan pitää myös ns. pelkkänä puheena konkreettisen toiminnan vastakohtana. Käytännössä kuitenkin juuri puheen taso on ensimmäinen kehitysvaihe varsinaiseen konkreettiseen toimintaan ryhtyessä.

Tutkimukseen osallistuneissa ryhmissä ohjelmaan sisältyi keskustelulle varattu osio. Keskustelun lähtökohtana toimi jokin yhdessä sovittu aihepiiri tai vetäjien sille kokoontumiskerralle valitsema aihe. Aihepiiri oli sovittu joko pidemmäksi ajaksi tai kertaluonteisesti. Aihepiirinä saattoi olla naisten elämä Raamatun ajan yhteiskunnassa tai omaan hartauselämään liittyvä aihe. Vetäjä alusti lyhyesti sovitusta aiheesta ja toimi keskustelun ohjaajana.

Kooltaan suurimmassa ryhmässä oli esittelykerralla mukana 8 jäsentä. Tässä ryhmässä myös keskustelupuheenvuorojen aktiivisuus vaihteli jäsenittäin eniten. Yhdessä pienryhmässä Hanna-työn koordinaattori oli kertomassa Intian naisten elinoloista. Hän oli palannut sieltä opintomatkalta. Aihe herätti vilkasta ja spontaania keskustelua. Toisessa ryhmässä en havainnut olleen mitään ennalta sovittua tarkkaa keskustelunaihetta, vaan siellä keskusteltiin yleisesti lähetystyöstä. Arvelen, että tässä ryhmässä osallistumiseni vaikutti eniten silloisen kokoontumiskerran ohjelmaan. Ryhmän vetäjän mukaan tässä ryhmässä tapahtui paljon omien asioiden jakamista. Ryhmän jäsenet pitivät yhteyttä keskenään puhelimitse tai sähköpostilla kokoontumisten välillä. Tämä oli myös se ryhmä, jonka jokaiselta jäseneltä kysyttiin ennalta lupa vierailuani varten. Tässä ryhmästä lähdin pois heti kahvinjuonnin ja tutkimusesittelyn jälkeen ja ryhmä jäi jatkamaan kokoontumistaan.

Hanna-ryhmien jäsenet arvostivat keskustelumahdollisuutta. Myös kaksi vähemmän keskusteluihin osallistunutta haastateltua toivoi, että he voisivat jatkossa käyttää useammin omia puheenvuoroja. Ensimmäiset osallistumiskerrat voivat kuitenkin olla ratkaisevia, miten uusi jäsen pystyy ottamaan tilaa itselleen ryhmässä. Puheliaan rooli tai hiljaisemman seurailijan rooli voi syntyä jo heti alussa ja myöhemmin on hieman vaikeampaa vaihdella roolista toiseen. Tästä näkökulmasta ryhmien vetäjillä on keskeinen rooli arvioidessaan kunkin jäsenen osallistumismahdollisuuksia ryhmässä.

Kaksi vetäjästä oli käynyt ryhmätoiminnan ohjaamista käsittelevän kurssin ennen ryhmän vetäjiksi ryhtymistä. Toinen heistä kertoi:

*Tarvittiin sellaista kurssia. Että millä tavalla ja minkälaisia vaikeuksia voi tulla ja miten niihin valmistautua. Ettei se niin itsestään selvä asia ole ruveta sellaista ryhmää vetämään ja mitä kaikkea tulee ottaa huomioon.*

Tutkimuksen aikana vierailin kolmessa Hanna-ryhmässä. Havaitsin niissä kaikissa keskustelun olleen vilkasta ja spontaania. Tutkimustehtävääni ei kuitenkaan sisältynyt ryhmän toiminnan arviointia eikä eri kehitysvaiheissa olevien ryhmien vertailua osallisuuden tuottajina. Tämä olisi ollut liian laaja tehtävä käytettävissä oleviin resursseihin nähden. Jatkossa mielenkiintoinen tutkimusaihe voisi olla juuri tämä, miten osallisuuden muodot ja osallistumisen aktiivisuus vaihtelee äskettäin aloittaneissa ryhmissä verrattuna jo pidempään toimineisiin ryhmiin.

Ryhmään osallistujien toiveet luonnollisesti myös vaihtelevat. Ryhmiin tulevat uudet jäsenet voivat havaita herkemmin muutostarpeita kuin he, jotka ovat jo käyneet pidempään ja toimintaan on saattanut tullut rutinoitumista. Yksi äskettäin Hanna-ryhmään tutustumaan tullut jäsen kertoi osallistuneensa kyllä keskusteluun, mutta toivoi ryhmän ilmapiiriin enemmän virkeyttä. Hän kertoi kokemuksenaan:

*Se ryhmä on hyvin pieni. Jos yks on pois, niin se supistuu niinku semmoseks. Niin se on hyvin hiljaista. Mitä meillä ihmiset istuu ja joku puhuu jotakin ja sitt se on aika hiljaista. On se ollu semmosta. Siihen niinku kaipais jotakin vaihtelua ja toisenlaistakin toimintaa oheen.*

### 7.2.3 Tuen antaminen ja saaminen

Teemahaastattelussa ei kysytty suoraan sosiaalisesta tuesta. Hanna-verkoston toimintaan osallistuminen koettiin elämäpiiriä laajentavana ja omaa elämänsisältöä rikastuttavana. Pienryhmissä oli mahdollista tavata itselle ennestään tuntemattomia ja tutustua samansuuntaisen arvomaailman omaaviin ja samoista asioista kiinnostuneisiin Hanoiin.

Hanna-ryhmissä syntyi ystävyysuhteita ja ne koettiin tärkeäksi anniksi. Ystävien kesken pidettiin yhteyksiä puhelimitse ja sähköpostilla ja tavattiin myös Hanna-ryhmien kokoontumisten välillä. Kaikissa kolmessa tutkimukseen osallistuneessa ryhmässä oli kokoontumisen alussa epävirallinen osio, jota voisi kuvata myös sosiaalisena osiona, jossa vaihdettiin kuulumisia ja kerrottiin henkilökohtaisista asioista. Kahdessa ryhmässä tämä osio liittyi kahvinjuontiin ja yhdessä ryhmässä kuulumisia vaihdettiin myös kävelylenkillä ennen kahvihetkeä. Tämä osio tarjosi mahdollisuuksia

henkilökohtaisempaan tutustumiseen. Kysyessäni tarkemmin tuosta sosiaalisesta osiosta sain siitä kuvauksen:

*Niin se on se, että kuunnellaan toisiamme ja kerrotaan, mitä on tapahtunut tuon kuukauden aikana. Ja siinä sitten syödään ja juodaan jotakin. Ja jos jollakin on jotakin ongelmia ja haluaa niistä puhua. Minäkin olen saanu jakaa tässä ryhmässä niitä tunteja mitä oli omaisen kunnan heikentyessä. Tää jakamisen osio siinä sitten. Siinä sain ihan hyvin tukea, mitä kutsutaan niinku sosiaaliseksi tueksi. Se ryhmä antaa sitä tukea niinku toisilleen. Se on tärkeä osa sitä piirin kokoontumista myös.*

Ystävyysuhteen syntymisen tulkitsen niin, että se mahdollistaa sosiaalisen tuen. Se, että voi olla tarvittaessa tukena toiselle, koettiin myönteiseksi ja tavallaan omaa sosiaalista merkitystä vahvistavaksi – sillä tavoin tueksi itselle. Haastatellut ryhmät olivat melko pieniä, joten oletan ystäviä löytyneen niissä helpommin kuin isoissa kokoontumisissa. Toisaalta, jos pienessä ryhmässä on uuden jäsenen mukaan tullessa jo ennestään valmiita ystävyksiä ja ystäväverkostoja, niin uuden saattaa olla vaikea ottaa tilaa ryhmässä.

Kaikissa haastatteluissa tuli esille ystävien saannin merkitys. Se näkyy selvästi seuraavissa kommentteissa:

*Kuitenkin me tarvitaan naiset toinen toistamme ja semmosta vuorovaikutusta. Voidaan olla antamassa jotakin toiselle.*

*Ja kun siellä lenkillä kävelee, siellä saa pulputtaa, höpöttää siellä. Onhan siinä se, että siinä on tavallaan niinku ne ystävät. Ja meillähän on muutamia, jotka ovat olleet alusta asti siellä. Ja onhan se kolmisen vuotta ollut, niin on ehtinyt tutustua.*

*Siihen on tullut sellaista yhteenkuuluvaisuutta. On niinku tutustunut niihin ihmisiin ja tuntuu, että kuuluu johonkin ryhmään ja odottaa niitä aina, että kului taas kaksi viikkoa, että pääsis taas sinne. Ja että kyllä se on tosi tärkeä.*

*Mä oon saanu yhden ystävän, jonka kanssa on helppoa olla. No sitten tietysti muitakin ystäviä tulee siinä. Tällaisia naisia saa. Paitsi että näin saa itse ystäviä. Sitten voi tietysti olla itse antamassa jotakin. Mutta en mä nyt tiedä. Kyllä se ryhmä on antanut minulle ainakin tämän yhden hyvän ystävän, jonka kanssa on helppo olla. En tiedä, mitä mä olen odottanut. En tiedä mitään erityistä sieltä. Toivon, että se niinku jatkuu.*

Tukea paitsi annettiin myös saatiin. Haastateltujen tuelle antamien merkitysten perusteella tuki koettiin kaksisuuntaisena. Tuen antajan ja saajan roolit vaihtelivat. Yksisuuntainen tuki saattaisikin lisätä tuensaajassa oman avuttomuuden kokemusta, aiheuttaa kiitollisuuden velkaa ja tällainen yksipuolinen tukisuhde saattaisi pitkään jatkuttuaan päättyä tukijan asemassa olevan väsymiseen. Ryhmästä saatiin tukea erilaisissa muutostilanteissa, kuten uudelle paikkakunnalle muuttamisessa;

*Se ryhmä kokosi siinä alkuvaiheessa hauskesti tällaisia paikkakunnalle muuttaneita, jotka etsi sitä omaa paikkaansa seurakunnan toiminnassa ja tässä niinku naisten puolesta toimimisessa. Se oli mielenkiintoinen piiri, koska meitä oli niinku kolme perustamassa sitä. Oli hyvä, että sellainen ydinjoukko oli olemassa ja sitten siihen niinku vähitelleen tuli lisää ihmisiä. Meillähän on hyvin vaihteleva se kokoonpano, että nyt on kokoontumisissa siinä 4-5, joskus 8. Eli suht koht pieni piiri. Mutta silloin se toimii tällaisena jakamisen paikkana meille naisille.*

Tutkimusaineistosta oli mahdotonta eritellä tuen eri muotoja, kuten tutkimuksen suunnitteluvaiheessa oletin tekeväni. Jokainen haastateltu mainitsi ystävyiden ja tuen saannin, mutta kovin tarkkoja ja yksityiskohtaisia kuvauksia tuen saannista ja antamisesta ei aineistosta löytynyt. Tutkin sosiaalisten suhteiden luonnetta käyttäen Hanna-verkoston kuin laboratoriona. Hanna-verkoston toiminta uskonnollisena järjestönä oli rajattu tutkimuksen ulkopuolelle. Käytännössä kuitenkin elämäkatsomuksellinen tuki ja sosiaalinen tuki limittyivät toisiinsa. Elämäkatsomus jo sinänsä näytti toimineen tukena elämän muutostilanteissa. Samansuuntaisen elämäkatsomuksen jakamiseen yhdessä toisten kanssa sisältyi sosiaalista tukea.

Seurakuntien ja uskonnollisten yhteisöjen merkitys sosiaalisen tuen lähteenä on mielenkiintoinen. Haastateltujen vastaukset kertoivat paitsi sosiaalisesta tuesta myös yhteisen arvopohjan ja yhteenkuuluvuuden antamasta tuesta. Koettiin tärkeäksi, että voitiin yhdessä olla antamassa konkreettista apua ja olla kantamassa vastuuta lähimmäisistä. On olemassa jo joitakin alun alkaen uskonnollisia järjestöjä, jotka ovat profiloituneet sosiaalisiksi järjestöksi. Yksi esimerkki on HelsinkiMissio. Se on myös järjestö, jonka vapaaehtoistoimintaa on tutkittu erittäin paljon

#### 7.2.4 Hengellisen yhteyden harjoittaminen ja kokeminen

Kaikille haastatelluille oli tärkeää, että tässä vapaaehtoistyössä sai olla mukana toteuttamassa kristilliseltä arvopohjalta lähtevää lähimmäisvastuuta niin yksilö-, ryhmä- kuin paikallistasollakin aina globaalille tasolle asti. Kaikkiin ryhmien kokoontumisiin sisältyi hengellinen osio. Siihen sisältyi raamattuhetki ja rukousta.

Hanna-verkosto lähettää pyynnöstä kaikille jäsenkirjeen tai rukouskalenterin, missä jokaiselle viikonpäivälle on merkitty jokin rukousaihe ja kerrotaan lyhyesti kunkin maan tai maanosan naisten ja Hanna-työn tilanteesta ja ajankohtaisista tarpeista. Tässä yhteydessä voidaan myös keskustella pidempäänkin kokoontumispäivän aiheesta tai koko kuukauden aiheista. Pienryhmätoiminnan lisäksi Hanna-verkostossa järjestetään valtakunnallisia koulutus- ja yhteyspäiviä. Hanna-työllä on omia kokoontumisia lähetysjärjestö Medialähetys-Sanansaattajien valtakunnallisten ja alueellisten tapahtumien yhteydessä. Kerran vuodessa järjestetään valtakunnallinen parin päivän mittainen Hanna-työn leiritapahtuma. Kaksi haastateltua Hannaa oli osallistunut tällaiseen tapahtumaan. Yhdellä haastatelluista juuri tämä hengellinen osallistuminen korostui muita haastateltuja enemmän. Hän kertoi:

*Tahi siihen liittyy ystäväystyminen ja tämmönen. Minä olen hieman kömpelö monessa suhteessa. Kömpelö rukoilija ja kristittyinäkin hyvinkin keskeneräinen niin kuin varmaan useimmat sillä tavalla kokee. Erityisesti mulle on ollut tärkeä nähdä kristityn mallia, myös semmosen rohkean kristityn mallia.*

Yksi haastatelluista pohti osallistumistaan pienryhmän ulkopuolisiin toimintoihin:

*Mut en mä lähtenyt sinne retkellä. Mä oli niin vähän aikaa ollut siinä ryhmässä, niin en mä kokenut sitä niin läheiseksi vielä silloin. Mut mikä, ettei nyt lähitulevaisuudessa vois aatella semmostakin.*

#### 7.2.5 Varainhankinta ja siihen liittyvä toiminta

Hanna-verkoston toiminta koostuu pienryhmistä ja naisille suunnatuista radio-ohjelmista. Pienryhmät hankkivat varoja naisille suunnattujen radio-ohjelmien tuottamiseen ja lähettämiseen. Näitä Naiset toivon lähteellä ohjelmia lähetetään noin 120 maahan tällä hetkellä. Niitä radioidaan pääasiassa sellaisiin maihin, joissa naisten kokoontumismahdollisuudet ovat huonot ja joissa mahdollisuudet saada tietoa kristinuskosta ovat vähäiset. Tavoitteena on, että jokainen ohjelmaa kuunteleva nainen voisi parantaa tilannettaan kotiseudullaan ja saisi myös kosketuksen kristinuskoon. Radio-ohjelmilla tavoitetaan myös lukutaidottomia naisia.

Radio-ohjelma on puolen tunnin mittainen. Kuuntelijat voivat lähettää palautetta ja kysymyksiä ohjelmiin liittyen. Hanna-työn varoilla voidaan myös kustantaa koulutusta esim.

terveyskasvatusseminaareja. Varoilla hankitaan ohjelmien teossa tarvittavaa laitteistoa ja vastaanottimia heille, joilla ei ole mahdollisuutta sitä itse hankkia.

Hanna-projekti alkoi Aasian maissa ja edelleenkin toiminta on painottunut sinne. Suomalaiset Hannat kustantavat ohjelmia Indonesiaan, Afrikkaan ja Kambotshaan. Aivan äskettäin kohdemaaksi on tullut myös Turkki, jossa kristittyjen osuus väestöstä on erittäin pieni.

Hanna-piireissä on mahdollista antaa vapaaehtoinen kahviraha. Rahat tilitetään Medialähetys Sanansaattajat järjestön kautta Hanna-työhön sitä mukaa kun saadaan riittävä summa yhden ohjelman kustantamiseksi. Osa Hanna-ryhmistä järjestää itse myyjäisiä tai osallistuu yhteisiin myyjäisiin varojen hankkimiseksi. Ryhmien vetäjät hoitavat ryhmien rahaliikenteen. Jäsenet saavat tiedon, milloin heidän kustantamansa ohjelma lähetetään kohdemaahan. Tietoa ohjelmien merkityksestä saa paitsi Hanna-työn jäsenkirjeistä, myös internetsivustoilta ja lähetysjärjestön tiedotustoiminnan välityksellä.

#### 7.2.6 Hanna-ryhmissä syntyy osallisuutta

Vapaaehtoistyössä tapahtuu helposti aktiivisuuden kasaantumista. Kaikkein aktiivisimmat osallistujat ovat monessa mukana. Tämä kävi ilmi Elina Juntusen (2005) tutkimuksessa. Samoin tässä tutkimuksessa oli mukana heitä, jotka olivat mukana monessa muussakin seurakunnan tai muun järjestön vapaaehtoistoiminnassa.

Sosiaalinen kanssakäyminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja vastavuoroisuuteen. Juho Saaren (2009) mukaan ihminen hakeutuu sellaisten ihmisten seuraan, joilta kokee saavansa yhtä paljon kuin antaa. Hän kutsuu tätä symmetrian kaipuuksi. Ihmisen on tarpeen samaistua riittävässä määrin ryhmän käyttäytymismuotoihin saadakseen arvostusta ja päästäkseen osaksi ryhmää. (Saari 2009, 81.)

Tutkimusaineistossa kolme henkilöä kuvasi omaa ystäväystymisen vaikeuttaan. Se tuli esiin itsensä määrittelyssä erakkoluonteeksi, sosiaalisesti kuunteluoppilaaksi tai sosiaalisesti kömpelöksi. He kokivat kuitenkin tullessaan hyväksytyksi Hanna-ryhmään ja kokivat yhteenkuuluvuutta. Näistä henkilöistä yksi oli osallistunut ryhmän toimintaan jo vuosia ja kaksi oli ollut mukana noin vuoden. Kaikki haastatellut halusivat jatkaa ryhmissä, joten sen perusteella voi päätellä ryhmäkokemusten olleen voittopuolisesti myönteisiä.

Hanna-ryhmissä tapahtuu verkostoitumista ja syntyy suhteita, joita voisi kuvata silloittaviksi. Niiden lisäksi ryhmät tarjoavat mahdollisuuksia myös sitoviin suhteisiin, jotka ovat luonteeltaan jatkuvia ja joissa jaetaan myös henkilökohtaisia asioita ja koetaan vastavuoroista ystävyyttä.

Yksinäisiksi itsensä tuntevat hakeutuvat mielellään sosiaalisen ihmisen seuraan. Yksinäisyys ei selity pelkästään ihmisen omilla luonteen piirteillä, vaan myös kaupungistuminen ja yksilöllistyminen ovat lisänneet ihmisen omaa vastuuta sosiaalisten suhteiden luomisessa. Ihminen joutuu paljolti rakentamaan verkostonsa itse. Vapaaehtoistyössäkin on tärkeää miettiä, halutaanko tavoittaa myös heitä, joille sosiaalisten suhteiden luominen on vaikeampaa. Hanna-työ näytti tavoittavan heitä. Ja siinä mielessä voisi ajatella sen toiminnalla olevan myös yksinäistymistä ehkäisevää merkitystä.

Tutkimusaineiston perusteella Hanna-pienryhmien toiminta painottui keskusteluun ja hengellisen yhteyden harjoittamiseen. Tutkimuksessa oli mukana vain kolme pienryhmää. Hanna-ryhmiä toimii Suomessa kaiken kaikkiaan yli 50, joten niistä voi löytyä vielä lisää toimintamuotoja. Tutkimukseen osallistunut liikunnallinen Hanna-ryhmä edusti tällaista luovaa monipuolistumista. Osalla ko. ryhmään mukaan tulleista juuri liikunta oli toiminut vetonaulana.

Tutkijana ja käytännön sosiaalityöntekijänä ajattelen, että tutustuminen konkreettisen toiminnan puitteissa madaltaa arempien ja ujompien osallistumiskynnystä. Sosiaalisen vuorovaikutuksen tapahtuessa ikään kuin huomaamatta toiminnan lomassa, niin jännittäminen vähenee ja ennakkoodotukset jäävät enemmän taka-alalle. Niistä ei tule niin helposti itseään toteuttavia ennusteita. Ja itselle uudenlaisen osallistujan roolin saaminen uudessa ryhmässä helpottuu. Myös se, että saa käyttää omia kykyjään yhteisen tehtävän hyväksi vahvistaa omaa merkityksellisyyttä ja lisää hyväksytyksi tulemisen tunnetta. Siten voi kokea tulevansa vielä enemmän osaksi ryhmää.

### **7.3. Vapaaehtoistyön merkitykset**

#### **7.3.1 Tunteuttomien auttaminen**

Pyrin selvittämään toisena tutkimuskysymyksenäni, mikä merkitys tällaiseen vapaaehtoistoimintaan osallistumisella on. Mitä verkoston ja ryhmän jäsenyys antaa ja mitä merkityksiä osallistujat antavat kokemuksilleen. Aineiston ensimmäisessä käsittelyvaiheessa etsin haastateltujen tulkintoja kokemuksilleen. Ja toisessa vaiheessa pyrin järjestämään nämä tulkinnot uudella tavalla ja löytämään mahdollisesti uusia laajempia ja syvällisempiä merkityksiä. Vapaaehtoistyöhön

osallistumisen motiivien selvittäminen ei varsinaisesti ollut tämän tutkimuksen tavoitteena. Näistä motiiveista tuli kuitenkin tietoa tutkimuksen sivutuotteena. Vapaaehtoistyön anti koettiin osittain syyksi tai motiiviksi, miksi haluttiin liittyä mukaan, olla mukana ja jatkaa edelleenkin.

Kaikissa haastatteluissa tuli tavalla tai toisella esiin motiivina halu auttaa. Sinänsä jo sen, että sai olla mukana auttamassa toisia, koettiin antavan itselle paljon. Auttaminen koettiin itselle luonteenomaisena ilman, että siitä tehtiin suurta numeroa. Tutkimusaineistosta minulle välittyi näkemys, että Hannoille auttaminen oli luonteva seuraus heidän maailman- ja ihmiskuvastaan. He eivät tuoneet esille vastauksissaan suoraan esiin moraalisia velvoitteita auttamiseen. Joissakin haastatteluissa tuli esiin myötätuntoa heikommassa asemassa olevia kohtaan.

Samoin joissakin haastatteluissa tuli vaikutelma maailman hahmottamisesta eräänlaisen suurena ja yhtenä inhimillisenä perheenä. Aikaisemmassa Juntusen (2005) Hanna-työn tutkimuksessa tämä näkemys naisista sisaruksina on korostetusti esillä. Hanna-verkosto on käyttänyt viestinnässään nykYTEKNOLOGIAA. Media ja matkustelu ovat pienentäneet todellisia ja mielentason etäisyyksiä. Etäisyydet eri puolilla maapalloa elävien ”sisarusten” kanssa on mahdollista kokea lyhyempinä kuin ennen. Internetin välityksellä voidaan olla yhteydessä maanpallon toisella puolella asuvaan henkilöön yhtä nopeasti kuin ennen perheenjäseniin. Hannat puhuivat kaukaisimmassa maissa asuvien, heille tuntemattomien auttamisesta hieman samalla lailla kuin naapuriavusta. Välittömän yhteyden puuttumisella radio-ohjelmien kuuntelijoihin ei näyttänyt vähentäneen auttamishalukkuutta:

*Ja tässä Hanna-työssä on sekin mukavaa, että voi olla tukemassa sitä kummilasta, sen elämää Kroatiassa ja sitten taas sitä Indonesian radiotyötä.*

Suomalaisten auttamisen motiiveja tutkineen Pessin ja Saaren (2008) mukaan auttamisen motiiveista erottuivat vahvimmin seuraavat: velvollisuus, myötätunto, auttamisen ilo ja muu itselle saatu anti kuten tutustuminen uusiin ihmisiin ja ystävät. Tämän tutkimuksen perusteella peräti puolet suomalaisista jakaa altruistisen sosiaalisen normin, että heillä on omasta mielestään velvollisuus auttaa. Vajaa puolet suomalaisista auttaa myös, jotta tulisi itse autetuksi, joten auttamista motivoi myös oma etu. Suomalaiset vaikuttavat siis vahvasti liputtavan auttamisen tärkeyden puolesta ja toisaalta myöntävän, että auttamisesta saa saada myös itselleen. Myös tutkimuksen Hannat suhtautuvat hyväksyvästi antamisen ja saamisen vastavuoroisuuteen:

*Eihän tätä muuten tekis, ellei se antais itselle myös. Jos se ei antais, se tuntuis pakkopullalta, mutta sitä se ei ole. No ennen kaikkea tällaisena liikunnallisena ihmisenä, että voi olla*



*vetämässä ihmisiä pois kodeista. Kun on tunne, että voi olla vetämässä muita mukaan, niin se antaa mulle itelleni.*

*Mä haluaisin sitä korostaa, että mä olen saavana osapuolena siinä ryhmässä. En voi sanoa, että mulla olis siinä paljon annettavaa. Mutta ei siellä ole mitään vaatimuksia asetettu, että sinne on saanut tulla ihan semmosena kuin on.*

Tutkimusaineiston Hannat olivat kokeneet saaneensa osallistumisestaan vähintään yhtä paljon kuin olivat antaneetkin. Osa jopa koki olleensa enemmän saamapuolella. Hanna-ryhmien tehtävänä on kaukana olevien ja tuntemattomien ihmisten auttaminen. Tällaisessa auttamisessa ei voida odottaa vastinetta avulleen eikä vastavuoroista kanssakäymistä. Haastatellut eivät olleet kokeneet auttamistaan tässä mielessä vaativana.

### 7.3.2 Tukena elämänmuutoksessa

Hanaan osallistuminen tarjosi yksilötasolla kokemuksia auttamisesta ja autetuksi tulemisesta. Sieltä löytyi ystävä tai ystäviä. Ystävyys-suhteessa toisen hyvinvoinnista välitettiin vastavuoroisesti, mutta myös muista syistä kuin tulevaa vastavuoroisuutta ennakoiden. Uusiin ihmisiin tutustuminen mahdollisti myös ns. erakkoluonteiksi itsensä kuvaavillekin ystävyys-suhteiden syntyminen.

Tutkimusaineistossani lähes kaikilla oli tapahtunut tai tapahtumassa muutaman vuoden sisällä muutoksia suhteessa ansiotyöhön. Tämä haastoi suunnittelemaan uudelleen ajankäyttöä. Yksi haastatelluista pystyi osallistumaan Hanoiin sairauslomansa aikana. Tämä ryhmä kokoontui päivällä joten työssäkäyville säännöllinen osallistuminen ei olisi ollut mahdollistakaan.

Tarpeen tämän tyyppiseen verkostoitumiseen voi nähdä ikään kuin olleen odottamassa aikaansa. Ja kun resursseja sitten vapautui työltä, niin tämä tarve pääsi toteutumaan. Toisaalta eläkkeelle jäädessä menetetään myös suuri osa elämänsisältöä, työtehtävät merkityksineen ja työympäristö ihmissuhteineen ja tilalle tarvitaan muuta sisältöä. Eläkkeelle jääneet olivat jo kaikki olleet mukana useammassa kuin yhdessä vapaaehtoistyön tehtävässä. Työssä käyvillä vapaaehtoistyön lisääminen oli tulevaisuuden suunnitelmana tai haasteena. Motivaatiotutkimus on osoittanut, että moni kokee vapaaehtoistoiminnan erittäin arvokkaaksi esimerkiksi tyhjäksi koetussa elämäntilanteessa kuten eläkkeelle jäädessä tai työttömyyden aikana (Yeung 1999). Kaikkein aktiivisimmille toimijoille vapaaehtoistyöstä on voinut muodostua elämäntapa jo työvuosien ajanakin. Työstä äskettäin eläkkeelle jäänyt kertoi:

*Alkuun meitä oli kaksi työntekijää siinä. Mutta silloin lamavuonna joutui toinen pois. Yksin sitten oltiin siinä. Niin siellä ei oo kato työtoveriakaan sillä lailla. Niin ne on aika tärkeitä, että niitä kavereita löytyy sitten jostain.*

Työtilanteen ohella haastatelluilla oli tapahtunut tai tapahtumassa perherakenteen muutoksia. Lasten aikuistuttua ja itsenäistyttyä perheenäidin tehtäviltä vapautui aikaa. Tämä haastoi suunnittelemaan ajankäyttöään uudelleen. Osalla tilalle oli tullut vastuuta ja huolenpitoa ikääntyneistä vanhemmista ja osalla myös auttamista lastenlasten hoidossa. Tässä vaiheessa myös terveydentilalla saattaa olla jo merkitystä siihen, miten aktiivisesti voi ja jaksaa osallistua vapaaehtoistoimintaan. Hannassa välitetään läheisten ja ystävien lisäksi myös kaukana asuvista ”sisaruksista”. Tällaisen roolin voi nähdä myös perheenäidin roolin jatkumona ja laajenemisena. Tosin huolenpito on lyhytkestoisempaa ja vähemmän intensiivistä kuin perheessä. Perherakenteen muuttuessa on mahdollista asettaa uusia tavoitteita ja keskustella niistä yhdessä samantyyppistä muutosvaihetta läpikäyvien kanssa ja saada tarvittaessa tukea toinen toiseltaan.

Hannasta saatiin tukea myös asuinpaikkakuntaa vaihdettaessa. Uudella paikkakunnalla Hannasta löytyi samoista asioista kiinnostuneita ystäviä. Hannan tuki tuli muuton yhteydessä kolmessa haastattelun puheenvuorossa. Esimerkkinä näistä yksi:

*Kun mä oon ollu, niin olen saanut ystäviä. Ja mua on otettu mukaan, kun on tiedetty, että mä oon uusi ja vedetty muutenkin mukaan.*

Hanna-verkoston osallistumisen merkitys tuli niin useasti ja korostetusti esiin juuri muutostilanteiden yhteydessä, että katson sen toimineen tukena näissä elämän muutostilanteissa. Kysymyksessä olivat erilaiset roolirakenteen muutokset eivät niinkään mitkään varsinaiset elämänkriisit. Ainoastaan yksi haastatelluista kuvasi selkeästi saaneensa tukea Hannasta oman sairastumiseen liittyvässä kriisissä.

Suomalaisesta vapaaehtoistoiminnasta aikaisemmin tehdyissä tutkimuksissa suomalaisista piirtyy sangen aktiivinen kuva. Tämän päivän Suomessa reilu kolmannes on toiminnassa mukana. Lähes puolet vapaaehtoistoiminnan ulkopuolisista suomalaisista sanoo lähtevänsä pyydettyä mukaan. Pohjois-Suomessa tämä kiinnostuneiden joukko on jopa 60 %. Aiempi tutkimus osoittaa myös, että keskeisimmäksi vapaaehtoistoiminnan esteeksi koetaan tai ainakin mainitaan ajanpuute. (Yeung 2002.)

Suomalaisissa ja kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu vapaaehtoistyön edistävän terveyttä, onnellisuutta ja pidentävän elinikää (Post & Neimark 2007). Yksilötasolla Hanna tarjosi

osallistujilleen elämänsisältöä, merkityksellisyyttä, tukea, iloa ja tyytyväisyyttä siinä määrin, että hyvällä syyllä voi todeta tämän tyyppisen sosiaalisen osallisuuden edistävän hyvinvointia. Tästä näkökulmasta Hanna-verkosto toimii myös ennalta ehkäisevän sosiaalityön tavoin.

### 7.3.3 Yhdessä tekemisen ja oppimisen iloa

Hanna-verkoston ryhmätoiminnoista löytyy osittain samoja rooleja kuin edellä kuvatulla yksilötasollakin. Ryhmätoiminnoissa kuitenkin esimerkiksi oppijan ja auttajajan roolit toimivat laajemmassa ja monipuolisemmassa ympäristössä, joten yksilön toisilta saama palaute monipuolistuu. Oppimisen ja identiteetin rakentamiselle tarjoutuu moninkertaiset mahdollisuudet yksilötasoon verrattuna.

Ryhmänjäsenenä osallistujille tarjoutui sosiaalisen kanssakäymisen avulla mahdollisuuksia arvioida ja verrata omia ajatuksiaan, kokemuksiaan ja toimintatapojaan muiden osallistujien vastaaviin. Ryhmän kokoontumistilanne toimi eräänlaisena ”peilihuoneena”, kuten ryhmät yleensäkin. Tällä tavoin pääsee tarkastelemaan omaa tilannettaan ikään kuin sivullisen asemasta ja silmin. Tässä mielessä sivullisuudesta käsin voi syntyä uusia oppimiskokemuksia. Se että saa irrota omasta näkökulmastaan vaikka vain hetkeksi kuulemalla, miten toinen näkee minun tilanteeni, voi avata oman ymmärryksen näkemään toisin. Erityisesti muutostilanteissa näkemysten ja kokemusten jakamisen tarve aktivoituu:

*Joo meille sattui niin, että oli paikkakunnalle muuttaneita ja oikeastaan oli kaksi, jotka olivat siirtymässä juuri eläkkeelle. Ja oli sellainen muutospöytä, että käsiteltiin sitten näitä teemoja, mitä tuli niistä muutoksista niissä meidän yhteisissä jakamisissa. Eli selvästi oli sellainen tarve puhua näistä muutoksista.*

Vapaaehtoistyön ryhmissä opitaan myös auttamisen tapoja ja malleja. Hanna-verkostossa ulkomaille suuntautuva auttaminen tapahtuu välillisesti lähetysjärjestön kautta. Varsinaista välitöntä kosketusta auttajien ja autettavien välillä on hyvin vähän. Silti kysymys näiden roolien muotoutumisesta on mielenkiintoinen. Millainen maailmankuva ja ihmiskuva ohjaavat auttamista ja muotoutuvatko nämä kuvat jotenkin uudella tavalla yhteistyössä toimittaessa. Tätä kysymystä tarkastellaan jatkossa enemmän seuraavassa alaluvussa.

Ryhmät vetävät puoleensa samankaltaisia yksilöitä. Ja niissä tapahtuu myös samaistumista. Selityksiä tälle vastavuoroisuuteen perustuvalla ryhmän rakentumiselle on löydetty ainakin kolme.

Yhtäältä yhteistyö ja –toiminta samankaltaisten kanssa vähentää ryhmän sisäisiä konflikteja ja lisäävät luottamusta, koska ryhmän jäsenet jakavat samankaltaiset normit ja traditiot. Toiseksi luomalla sulkeutuvia suhteissa ulkopuolisiin ryhmän jäsenet voivat vaikuttaa resurssien kohdentamiseen ryhmien välillä ja parantaa omaa asemaansa resurssien jaossa. Kolmanneksi ehkä tärkein ja toistaiseksi varsin vähälle huomiolle jäänyt ryhmän muodostamisen peruste on kuitenkin vertailun rajoittaminen luomalla viiteryhmä samankaltaisista ihmisistä (Saari,2009, 77,78.)

Ryhmän jäsenyys tuo tullessaan aina myös samaistumisaineita. Tähän paineeseen vastaaminen riippuu paljon yksilön taidoista ja halusta kopioida ryhmän käyttäytymistä. Samaistumalla yksilö saavuttaa arvostusta ryhmän sisällä ja pääsee osaksi ryhmää. Haastatelluilla Hannoilla oli kaikilla kristillinen elämäkatsomus ja sen mukainen arvopohja. He olivat kaikki kiinnostuneita köyhissä oloissa elävien naisten auttamisesta. Tämä yhteinen tehtävä osaltaan yhdisti heitä. Tutkimukseen osallistuneet henkilöt olivat yhtä lukuun ottamatta toimineet kaikki perheenäidin roolissa. Haastatteluissa tuli esiin tarve hakeutua samantyyppisessä elämäntilanteessa olevien seuraan ja löytää ystäviä siitä piiristä.

*Mä kuulin silloin kesäpäivillä tätä Marli Spiekeriä. Ja mä ymmärsin, mä tajusin myös sen, että nainen ymmärtää naista paremmin ja naisen näkökulmaa. Mä olin tätä naiseutta ja näitä ajatuksia pohtinut jo aikaisemmin jo kuinka kauan. Mä ajattelin, että suomalaiset naiset tarttis sellaista Hannaa. Ne tarttis toisen naisen näkökulmaa näkemään muutakin kuin uran. Onko se paluuta vanhanaikaisuuteen, mutta ei nainen voi nyttenkään hyvin nyky-yhteiskunnassa, jos hänen perheensä ei voi hyvin.*

*Ja sitten mä kohtasin Hannassa ystävän. Hänen kanssa on mukavaa, hän on samanlainen, mutta mua vuotta nuorempi. Kummallakin on omaa elämää jo aika pitkälle eletty. Ymmärtää elämää hyvin monelta kantilta. Kiva olla sellainen ystävä, joka on samanlainen ja ymmärtää monia samoja asioita. Se oli kiva löytö silloin, kun me tavattiin ja tajuttiin, että meillä on semmonen samansuuntainen ajatus.*

Ryhmän jäsenyys osallisti paitsi pienryhmään, myös Hanna-verkoston Suomessa ja globaaliin verkostoon kaikissa niissä 123 maassa, missä Hanna-työtä nykyisin tehdään. Ryhmä koettiin siltana isompiin yhteisöihin ja ryhmän avulla oli helpompi liittyä paikallistason yhteisöihin. Monilla haastatelluista lähin paikallistason yhteisö oli seurakunta, jonka toimintoihin he olivat osallistuneet jo ennen Hannaan liittymistään.

*Mutta yleisesti ottaen sellainen positiivinen, myönteinen tunne ja monta merkitystä sillä. Että jotenkin tuntuu, että seurakuntayhteys toteutuu paremmin tommosessa pienryhmässä. Että muuten niinku olla seurakunnan jäsen, se ei tunnu kodikkaalta. Että se niinku tommosessa pienryhmässä elää se seurakunta. Se on paljon niistä vetäjistä kiinni ja niitten panostuksesta ja että ne jaksaa vetää niitä ryhmiä ja että ne jatkuu.*

Hanna-ryhmissä tarjoutui mahdollisuus saada kokemusta ryhmän ohjaajan tehtävistä. Haastatelluista kolme oli toiminut ryhmän ohjaajana. Heistä kaksi mietti soveltuvuuttaan haastateltavaksi, koska toimivat niin erilaisessa roolissa kuin ryhmän jäsenet. Kolmas ryhmän ohjaaja sensijaan näki roolinsa hyvin samanlaisena ryhmänjäsenten kanssa. Kahdessa ryhmässä ohjaajat toimivat parina. Ryhmät antoivat mahdollisuuden kokemukselliseen ohjaustaitojen oppimiseen. Varsinkin ohjaajaparit voivat halutessaan pohtia ohjauskokemuksia yhdessä ja niistä voi syntyä oppimiskokemuksia.

Kaikille haastatelluille oli tärkeää saada kuulua ryhmään. Ryhmässä syntyi yhteenkuuluvuuden tunnetta ja yhteisyydestä koettiin iloa. Ryhmän jäsenet kokivat antoisana, että he voivat yhdessä auttaa heikommassa asemassa eläviä naisia. Yhdessä oleminen ja tekeminen tuotti mielihyvää ja voimisti halua jatkaa hyvän tekemistä edelleen.

*Siihen on tullut sellaista yhteenkuuluvaisuutta. On niinku tutustunut niihin ihmisiin ja tuntuu, että kuuluu johonkin ryhmään ja odottaa niitä aina. Että kuluis taas kaks viikkoa, että pääsis sinne. Ja että kyllä se on tosi tärkeä.*

*No mä olen ollut aina sellainen verkostoitunut ihminen. Että olen näissä naisporukoissa ollut koko ikäni ja varmaan jonkilaisen verkostoitumisen tarpeen vuoksikin osallistun ja asiahan on tosi hyvä.*

Ryhmän jäsenen rooli yhteenkuuluvuuden tunteineen ja yhdessäoloineen tuotti iloa. Lähes kaikki haastatellut kertoivat Hannoihin osallistumisen tuottaneen iloa. Jo aivan ensimmäinen haastateltava kertoi vapaaehtoistyöhön osallistumisen jo sinänsä tuottavan itselleen iloa. Iloa syntyi toisten vapaaehtoistyöntekijöiden tapaamisissa ja siitä, että voitiin olla kannustamassa toisiakin mukaan.

*Ensinnäkin se on aina sellainen iloinen tapahtuma. Porukka tulee joka torstai tai joka toinen torstai. Oliko enemmän tai vähemmän. Joka tapauksessa se on sellainen iloinen tapahtuma. Kuitenkin me tarvitaan naiset toinen toistamme.*

Tutkijana ja käytännön sosiaalityöntekijänä minua kiinnostivat erityisesti nämä hyvää mieltä tuottaneet kokemukset. Positiivisilla elämäntapahtumilla ja mielihyväkokemuksilla on todettu olevan hyvinvointia edistäviä vaikutuksia. Niillä on stressiltä suojaavia vaikutuksia. Niiden on todettu edistävän toipumista erilaisista kriiseistä. Toistuvasti on todettu niiden liittyvän toipumiseen monin tavoin: antavan etäisyyttä ongelmiin, toivoa ja merkityksen kokemuksia, auttamalla huomaamaan omia voimavaroja ja helpottamalla vaikuttamista muihin ihmisiin ja yhteiskuntaan. Tieto tältä alueelta on lisääntymässä, mutta toistaiseksi tätä aluetta on tutkittu hyvin vähän.

Hanna-ryhmät tarjosivat foorumin tutustua erilaisiin rooleihin ja vaihdella niitä. Paitsi ryhmän jäsenen ja ohjaajan roolit, niin valittavissa oli myös auttajan, tukijan, ystävän, oppijan ja vapaaehtoistyöntekijän roolit. Nämä roolit löytyivät tutkimusaineistosta. Kaikki mahdolliset roolit tuskin tulivat esiin. Roolit voivat esiintyä limittäin niin, etteivät ne ole eroteltavissa toisistaan. Lisäksi voi olla sellaisia rooleja, joita tällä tutkimusmenetelmällä ja tällä aineistolla ei tavoitettu. Mitään vapaaehtoistyöntekijän tai Hannan prototyyppiä ei ollut löydettävissä, vaan osallisuus oli jäsennettävissä samallakin henkilöllä esiintyvien eri roolien kautta. Kaiken kaikkiaan osallistujilla oli runsaasti valinnanvaraa kokonaisesta roolien kirjosta.

Roolin ja roolien näkökulma tuo asenteisiin pitkää aikaperspektiiviä, mikä selittää esimerkiksi käyttäytymistä yli tilannetekijöiden. Painotus auttamisesta roolina on Saaren mukaan jäänyt aikaisemmassa tutkimuksessa melko vähälle huomiolle. Auttajaksi tai vapaaehtoistyöntekijäksi rooliutuminen voi lisätä sitoutumista ja siten auttaa myös pidempikestoisten sosiaalisten suhteiden syntymistä (Saari 2009,57). Näin myös vapaaehtoistoiminnassa voi syntyä monipuolisempaa sosiaalista osallisuutta. Lyhytkestoisilla sosiaalisilla suhteilla on oma merkityksensä. Pidempään jatkuessaan sosiaalisilla suhteilla on kuitenkin mahdollisuus monipuolistua ja toimia tukena jo pelkällä olemassa olollaan ja antaa tukea siten jo varhaisvaiheessa tukitarpeiden aktivoituessa.

Auttajan rooli jo sinänsäkin kaipaisi enemmän huomiota yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Humanitaariseen auttamiseen ja hyvän tekemiseen liittyy aina asenteita ja arvoja. Frank Johansson on tarkastellut auttamisen suhdetta valtaan äskettäin ilmestyneessä kirjassaan Hyvän tekeminen ja valta. Hänen mielestään auttamisessa on enemmän kysymys asenteesta kuin tehokkuudesta. Auttamisessa on aina mukana myös suhde valtaan ja miten vallankäyttö tai vaikuttaminen toiseen ihmiseen tai suhteissa toisiin tapahtuu. Syntykö auttamisessa toiseutta ja pitääkö se yllä auttajan ylemmyyden tuntoa autettaviin nähden (Johansson 2013, 17).

Vapaaehtoistyössä opitaan myös auttamisen tapoja ja malleja. Hanna-verkostossa ulkomaille suuntautuva auttaminen tapahtuu välillisesti. Varsinaista välitöntä kosketusta auttajien ja autettavien

välillä ei juuri ole. Silti kysymys auttajan roolin muotoutumisesta on mielenkiintoinen. Millainen maailmankuva ja ihmiskuva ohjaavat auttamista. Ja muotoutuvatko nämä kuvat yhdessä toimittaessa jotenkin uudella tavalla.

Niin tutkimuksessa kuin ihmissuhdealan käytännön työssä on paljon vähemmän kiinnitetty huomiota auttajan rooliin kuin autettavan rooliin. Ehkä tämä osaltaan kertoo juuri siitä, että auttajan rooliin sisältyy aina tuo valta-aspekti ja vallan käytöllä on taipumusta kätkeytyä. Se on erittäin piiloista varsinkin, kun on kysymys alistaisesta vallan käytöstä. Auttajan rooli luodaan usein tiedostamatta autettavan avulla. Auttamisessa tapahtuu aina ulkopuolisten sekaantumista autettavien elämään. Eettisesti on tärkeää, otetaanko auttamisessa huomioon avustettavien omat voimavarat ja käytetäänkö toimintatapoja, jotka eivät loukkaisi avun saajia.

Auttajan ja autettavan roolien rakentumista humanitaarisessa työssä on tarpeen tutkia aikaisempaa enemmän. Myös sosiaalityössä tässä riittää paljon tutkittavaa. Kiristynyt taloudellinen kilpailu ja koventuneet arvot koettelevat etiikan kestävyyttä. Jotta sosiaalityö säilyisi riittävän hyvänä, siinä tarvitaan auttajan ja autettavan toimijuutta ja tietoisuutta omista heikkouksistaan ja vahvuuksistaan.

Humanitaarisessa avussa näyttäytyy selkeästi tuo jako meihin ja muihin, vaikka se korostaa yleistä humanisuutta ja universaalisuutta. Humanitaarisissa operaatioissa toisena osapuolena ovat yleensä länsimaalaiset, joiden oletetaan olevan kykeneviä auttamaan muita ja toisena osapuolena ovat ihmiset, joiden ajatellaan tarvitsevan ulkopuolista puuttumista. Tutkimustuloksia analysoidessani pohdin paljon auttajan roolia ja auttamisen eettisiä kysymyksiä. Yhtenä tärkeimpänä tämän tutkimuksen tuloksena haluan nostaa esiin ajankohtaisen tutkimustarpeen auttajan ja autettavan roolien rakentumisesta sosiaalityön nykyisissä toimintaympäristöissä.

#### 7.3.4 Yhteisöllisyys ja lähimmäisyyden eetos

Suomalaiset Hannat liittyvät pienryhmiensä kautta Medialähetys Sanansaattajien Hanna-verkostoon. Hanna-ryhmiä on tällä hetkellä toiminnassa eri puolilla maata noin 70 ja uusia on suunnitelmissa jatkuvasti (Hanna-työ 2014). Suomessa Hanna-ryhmien määrä on kasvanut nopeasti muihin Pohjoismaihin verrattuna. Hanna-verkostolla on kaksi yhteyshenkilöä, joista toisen vastuulla on pienryhmät ja toisen jäsenkirjeet ja muu tiedotustoiminta. Hanna-verkostolla on omat kotisivut ja vuonna 2011 aloittanut Facebook-sivusto. Facebookin avulla on pyritty tavoittamaan enemmän nuoria mukaan toimintaan.

Medialähetys Sanansaattajien lähetysjärjestön valtakunnallisilla ja alueellisilla koulutuspäivillä ja ns. yhteyspäivillä Hannoilla on omia kokoontumisia. Kerran vuodessa keväisin Hannoilla on oma kaksipäiväinen kokoontuminen. Näissä tilaisuuksissa Hanna-työn ajankohtaiset asiat ovat esillä. Niillä on mahdollista tavata eri puolilla maata toimivien ryhmien jäseniä ja vaihtaa ryhmistä saatuja kokemuksia ja löytää uusia ideoita omiin ryhmiin vietäväksi. Yhteisissä tapaamisissa konkretisoituu myös Hanna-ryhmien yhteisöllinen luonne. Ryhmät ovat osa suurempaa kokonaisuutta, maan laajuista Hanna-verkosta.

Tutkimushaastatteluissa tuli esiin, että ryhmän kautta oli helpompi löytää paikkansa myös isommassa yhteisössä kuten seurakunnassa. Valtakunnallisissa tapahtumissa oli saatu tietoa kansainvälisestä Hanna-verkostosta. Ko. verkoston perustajan Marli Spiekerin tapaaminen oli toiminut alkusysäyksenä kahden tutkimukseen osallistuneen Hanna-ryhmän perustamiselle. Yhden ryhmänjäsenen kohdalla Marli Spiekerin luennolle osallistuminen oli ollut ensimmäinen askel kohti Hanna-ryhmään liittymistä.

Haastattelemani Hannat kokivat pienryhmissään osallistuvansa lähetystyöhön ja kantavansa lähimmäisvastuuta. He kaikki painottivat Hanna-työn ensisijaisina tehtävinä kristillisen sanoman välittämisen ja sen ohella radio-ohjelmissa annettavan elämäntaitojen opetuksen huonoimmissa elinoloissa eläville naisille ja perheille. Ko. radio-ohjelmiin sisältyy terveysvalistusta, ravintoneuvontaa ja perheneuvontaa ja koulutuksen merkityksen esillä pitämistä naisten tulevaisuuden kannalta. Tätä kautta toiminnalla on muuttavaa vaikutusta koko yhteiskuntaan.

Tyttöjen koulutus muuttaa heidän tulevaisuutensa ja vahvistaa heidän yhteisöjään. Maailmassa on edelleen kymmeniä miljoonia kouluikäisiä lapsia, jotka eivät käy koulua. Radio-ohjelmien avulla tavoitetaan myös lukutaidottomia henkilöitä ja siinäkin mielessä apu suuntautuu kaikkein köyhimmille. Tutkimusaineistoissa korostui muutoksentehtävänä toimiminen maissa, joissa naisen ja perheiden asema on yhteiskunnallisesti heikko. Vain yhdessä haastattelussa tuli sanallisesti esille vaikuttajana toimiminen suomalaisessa yhteiskunnassa. Hanna-ryhmissä vieraillessani niissä kyllä keskusteltiin myös oman maan yhteiskunnallisista asioista ja yhteisöllisyyden merkityksestä.

Mukana olo omien arvojen mukaisessa ja tärkeänä pidetyssä työssä koettiin jo sinänsä hyvin palkitsevaksi. Oma tulkintani on, että se koettiin työmuodon tärkeimmäksi anniksi. Hanna-verkostossa saadaan paljon informaatiota eri puolilla maailmaa elävien ihmisten tarpeista ja heidän elinoloistaan. Tämä informaatio voi avartaa omaa maailmankuvaa ja ihmiskuvaa. Vaikka suomalaisessa yhteiskunnassa on vielä paljon kehitettävää hyvinvoinnin ja sen tasaisen jakautumisen kannalta, niin maailmanlaajuisessa vertailussa Suomi on kuitenkin hyvinvointivaltio



edelleen. Samoin oman elämän ongelmatilanteiden suhteuttaminen vieläkin isompiin ongelmiin voi muuttaa näkökulmaa, ja lisätä tyytyväisyyttä omaan elämään. Toisaalta tämä informaatio aktivoi toimimaan asioiden muuttamiseksi. Se oli vahvistanut motivaatiota pitää huolta lähimmäisestä lähellä ja kaukana. Luterilaisen etiikan perustana on juuri tuo lähimmäisyyden ajatus, ei niinkään yksilö.

Hanna-ryhmissä oli havaittavissa prososiaalista, myönteistä, toiset huomioon ottavaa käyttäytymistä ja vahvistettiin sellaista ilmapiiriä, missä ihmiset antavat apua toisilleen. Hanna-työssä ovat esillä globaalit ongelmat ja niitä käsiteltäessä opitaan, että maailma ei ole aina ja kaikille oikeudenmukainen paikka ja myöskin se, että itseään jossain suhteessa vähäosaisemman auttaminen on arvokasta. Vapaaehtoistyö on tällaisten asenteiden ja arvojen oppimiseen hyvää koulutusta.

Hanna-verkostossa syntyi yhteisöllisyyttä, missä vahvistettiin lähimmäisyyden ja välittämisen eetosta. Tällaisella yhteisöllisyydellä voidaan vaikuttaa yhteiskunnan ilmapiiriin ja arvoihin. Arvot syntyvät arkipäivän kokemuksissa ja niiden lähde on ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Juho Saaren mukaan yksilöiden ja ryhmien välistä vastavuoroisuutta on sitä enemmän mitä enemmän on siltoja luovaa luottamusta (sosiaalista pääomaa) ihmisten välillä (Saari 2009,80).

Yksi vastavuoroisten sidosten rakenteistumiseen vaikuttava tekijä on ns. sateentekijävaikutus (rainmaker-effect). Tämän hypoteesin mukaan organisoitu kansalaistoiminta, käytännössä yhdistystoiminta, levittää luottamusta paitsi toimintaan osallistuvien keskuudessa ja organisaatioiden välille myös kansalaistoimintaan osallistumattomien joukossa. Luottamus siis valuu organisaatioiden ulkopuolelle. Empiirisesti asia on monitulkintainen, ja empiiristä näyttöä asiasta on vähän. (Saari 2009, 81.) Olen taipuvainen näkemään, että juuri Hanna-verkoston kaltaisella toiminnalla saattaisi olla tällaista sateentekijävaikutusta yhteiskunnassa. Ainakin se on omalta osaltaan vahvistamassa yhteisöllisyyttä.

Yhteisöllisyys ei synny tyhjästä, vaan tarvitsee syntyäkseen foorumeita. Hanna-verkosto on yksi tällainen foorumi, missä välitetään myönteisesti toisesta ja koetaan yhteenkuuluvuutta. Yksilöllisyys ja yhteisöllisyys ovat olemassa vain yhteydessä toinen toisiinsa ja niiden vuorovaikutus vie sosiaalista kehitystä eteenpäin. Sosiaalisen osallisuuden tarve vaihtelee yksilöiden välillä ja on eri elämänvaiheissakin erilainen. Hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, ettei kenenkään tarvitsi jäädä ilman tarvitsemaansa osallisuutta tuntemaan ja kokemaan itsensä yksinäiseksi. Tällaisen yksinäisyyden poistamiseen ja lievittämiseen tarvitaan yhteiskunnan resursseja kuten rahaa ja terveydenhuoltoa terapeuttiseen ja lääkkeeseen. Sosiaalisen osallisuuden kokemuksen syntymiseen tarvitaan kuitenkin aina myös toinen ihminen.

Tutkijana sijoitin Hanna-verkoston vapaaehtoistoiminnan kenttään. Hannat itse eivät välttämättä tiedostaneet toimintaansa juuri vapaaehtoistyönä. Ainakaan he eivät haastatteluissa juuri puhuneet vapaaehtoistyöstä. Kuitenkin osana luterilaisen seurakunnan ja lähetysjärjestön toimintaa se paikallistuu kansalaistoiminnaksi valtion ja kuntien verovaroin rahoittaman ja yritystoiminnan rinnalle kolmanneksi sektoriksi nimetylle alueelle. Vapaaehtoistoiminta voi näyttää vain kahta muuta sektoria täydentävältä toiminnalta, mutta vapaaehtoistyö nostaa esiin kysymyksiä, joita pohtiessa joutuu miettimään hyvinkin keskeisiä yhteiskunnan rakenne- ja arvo-ongelmia.

Vapaaehtoistyössä on kysymys toisia tai yhteisöä hyödyttävästä työstä, joka ei perustu ammatillisiin velvollisuuksiin tai sopimuksiin. Tällaista työtä voidaan kritisoida eri perustein. Ensinnäkin voidaan kritisoida yhteiskunnallista pyrkimystä säästöihin yrittämällä korvata osa palkatusta ammattityöstä vapaaehtoistyöllä. Näinhän ei käytännössä voida tehdä toiminnan laatua heikentämättä, koska yhdenlaista työtä ei voida korvata olennaisesti toisenlaisella työllä.

Yhteiskuntapolitiikan ajautuessa yhä eriarvoistavammaksi on myös riskinä, että hyvin toimeentuleville tarjotaan ammattilaisten palveluja ja huonommin toimeen tulevat jäävät lisääntyvässä määrin vapaaehtoistyön varaan. Voidaan myös nähdä riskinä, että vapaaehtoistyössä naisten palkatta tekemää hoivatyötä laajennetaan ja julkisen alan hoito- ja hoivatyön työpaikkoja vähennetään.

Julkiset hyvinvointipalvelut ja vapaaehtoistyö eivät ole vastakohtia. Ne eivät ole korvattavissa toinen toisellaan eivätkä ne ole sanan varsinaisessa merkityksessä edes toistaan täydentäviä. Niitä kumpiakin tarvitaan rinnakkain.

## 8 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Vielä kymmenen vuotta sitten kirjallisuutta vapaaehtoistyöstä oli Suomessa niukalti toiminnan laajuuteen nähden. Se oli lähinnä sosiaalialan näkökulmasta kirjoitettua. Vapaaehtoistyön tutkimus on viime vuosina lisääntynyt huomattavasti hyvinvointisosiologian piirissä. Aiheesta on myös tuoreita kirkkososiologian väitöskirjoja. Vapaaehtoistyön valinta tutkimusympäristöksi osoittautui siinä mielessä onnistuneeksi, että tutkimuksen teon eri vaiheissa minulla oli käytettävissäni runsaasti tuoretta tutkimustietoa tältä alueelta. Ja siten oli mahdollisuus myös vertailla tutkimustuloksia aikaisempien tutkimusten tuloksiin.

Sosiaalitieteellisen tutkimuksen kohteena ovat olleet aikaisempaa systemaattisemmin hyvinvoinnin, sosiaalisten suhteiden ja yhteiskunnallisen muutoksen väliset kytkennät viimeisen kahdenkymmenen vuoden ajan. Tärkein tämän aihepiiriin tutkimusta edistänyt teoreettinen käsite on ollut sosiaalinen pääoma (Saari 2009, 13). Viime vuosikymmenien aikana sosiaalisen pääoman käsite on yleistynyt ja tutkimuksessa on kiinnostuttu siitä, miten sosiaalinen pääoma syntyy. Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu tämän olevan hyvin vaikean kysymyksen tieteellisen tutkimuksen keinoin selvitettäväksi. Omassa tutkimuksessani kohtasin tämän saman realiteetin.

Tutkimuksessani käytin sosiaalisen pääoman sijasta sosiaalisen osallisuuden käsitettä. Olin tutkimukseni alkuvaiheessa erityisen kiinnostunut juuri osallisuuden syntyyn yhteydessä olevista tekijöistä ja miten tämä sosiaalisten suhteiden rakentuminen aivan alkuvaiheessaan lähtee etenemään. Jouduin tästä kunnianhimoisesta tavoitteesta jonkin verran tinkimään. Tämän tutkimusaineiston perusteella voin todeta osallisuuden rakentumisen olevan varsin monitekijäisen prosessin. Tämän prosessin osatekijöinä tutkimuksessa tuli ilmi: ensinnäkin verkostoitumisen tarve, toiseksi elämäntilanne, joka ajankohtaisti ja aktivoi tämän tarpeen, kolmanneksi uudenlaisen ajankäytön mahdollistava elämän roolirakenteen muutos ja lisäksi tieto verkoston olemassa olosta tai mahdollisuudesta itse perustaa sellainen. Erittäin tärkeä prosessin osatekijä oli kutsu tulla mukaan verkostoon.

Verkostoon liittymistä oli edeltänyt kaikissa tapauksissa henkilökohtainen keskustelu Hanna-työstä ja kolmea oli kutsuttu henkilökohtaisesti mukaan. Aikaisemmissa tutkimuksissa on saatu tulokseksi, että peräti 60 % vapaaehtoistoimintaan osallistumattomista on ilmaissut halunsa osallistumiseen, jos heitä kutsuttaisiin mukaan (Yeung 2002). Tämä on tärkeä tieto vapaaehtoistyön rekrytoinnin kannalta – samoin kuin edellä mainittu osallistumistarpeen aktivoituminen erilaisissa elämäntilanteissa ja muutoksissa.

Prosessin syntyvaiheeseen liittyi tekijöitä, joita tällä tutkimuksella ei ollut mahdollista tavoittaa. Tältä osinkin tutkimus vahvistaa aikaisempien tutkimusten näkemystä siitä, että sosiaalisen osallisuuden syntyvaiheen tutkimista on tarpeen jatkaa. Kysymyksessä on niin kompleksinen ilmiö ja yksilöiden väliset vuorovaikutussuhteet ovat niin monimutkaisia, että tarvitaan vielä tutkimusmenetelmien kehittymistä tieteellisen ymmärryksen lisäämiseksi niistä.

Samalla kun tutkijat ovat tuoneet lisävaloa sosiaalisiin suhteisiin sosiaalisen pääoman ja onnellisuuden tutkimuksessa, varjot näiden ilmiöiden käänttöpuolelle sijoittuvien sosiaalisten suhteiden puuttumisen eli yksinäisyyden tutkimuksessa ovat kuitenkin syventyneet. Vain muutama sosiaalisen pääoman tutkija on pohtinut sosiaalisten suhteiden vähäisyyttä tai ääritapauksessa niiden puuttumista (Saari 2009, 15). Tällä alueella tarvitaan siis erittäin paljon tutkimusta siitä, miksi sosiaalinen osallisuus jää syntymättä tai miksi se jää tarpeisiin nähden liian vähäiseksi.

Toisena tutkimusongelmana tarkastelin, millaisia muotoja ja merkityksiä sosiaalinen osallisuus sai Hanna-verkostossa. Eli toisin sanoen, miten osallisuuden rakentuminen jatkui ja millaisia merkityksiä Hannat antoivat näille osallisuuskokemuksille. Aiempi yksilöiden vapaaehtoistoimintaa käsittelevä tutkimus on tarkastellut ilmiötä sosio-ekonomisten muuttujien ja motiivien näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa oli näkökulmana sosiaalisten suhteiden ja niistä saatavan tuen merkitys sosiaaliseen verkostoon osallistujalle elämänkulun eri vaiheissa.

Tutkimustulokseksi tuli, että Hanna-verkostossa syntyi sellaista sosiaalista osallisuutta, jossa toinen toisensa vastavuoroinen tukeminen oli mahdollista. Sosiaalinen tuki koettiin erityisen arvokkaaksi elämäntilanteiden muutoksissa. Näitä muutoksia käsiteltiin sekä pienryhmissä että niiden kautta syntyneissä ystävyys-suhteissa. Seitsemän haastatellun joukossa oli kolme henkilöä, jotka olivat liittyneet verkostoon ja päässeet mukaan itse kokemastaan arkuudesta, ujoudesta, sosiaalisesta kömpelyydestä tai erakkoluonteisuudestaan huolimatta. Tämä on varsin huomionarvoinen tulos. Se kertoo, että Hanna-verkosto tavoittaa myös sosiaalisesti vähemmän aktiivisia henkilöitä. Ryhmissä tapahtui rooliutumista ystäväksi ja syntyi pitkäaikaisia sosiaalisia suhteita. Osa sosiaalisista suhteista muodostui luonteeltaan sitoviksi. Niiden koettiin antaneen tukea elämän muutoksissa, ja niihin voitiin turvautua tarpeen niin vaatiessa uudelleen. Ne toimivat sillä tavoin tukena jo pelkällä olemassa olollaankin.

Hanna-verkoston nykyisetkin toimintamuodot mahdollistivat sosiaalisen tuen. Tämän tutkimuksen pienryhmissä toiminta oli pääsääntöisesti painottunut keskusteluun ja hengellisen yhteyden ja hartauden harjoittamiseen. Myös aikaisemmassa Hanna-työstä tehdyssä Juntusen (2005) tutkimuksessa havaitsin samansuuntaista toiminnan painottumista. Jo tulosten analysointivaiheessa

heräsi kysymys siitä, mitä lisäarvoa toiminnan monipuolistaminen tuottaisi osallisuudelle. Myönteisessä tapauksessa se saattaisi madaltaa Hannaan osallistumisen kynnystä entisestään. Esimerkiksi kävelyretken ohjelmaansa sisällyttäneessä ryhmässä oli koettu liikunnallisuuden toimineen vetonaulana ja aktivoineen muutaman henkilön mukaan tuloa. Tutkimuksessa oli mukana hyvin rajallinen määrä Hanna-ryhmiä eikä tämä tulos koske Hanna-verkostoa kokonaisuudessaan. Verkostosta voi löytyä monia ryhmiä, joissa toiminta on monipuolisempaa kuin tämän tutkimuksen ryhmissä.

Sosiaalityöntekijänä ja tutkijana asennoiduin myönteisesti ihmisen sosiaalisuuteen ja odotin sosiaalisen osallisuuden näyttäytyvän myönteisessä valossa. Pyrkimyksenä oli kuitenkin tarkastella tutkimusaineistoa niin objektiivisesti kuin mahdollista ja omia ennakko-odotuksia tiedostaen. Silti on hyvin mahdollista, että joku toinen tutkija olisi voinut päätyä erilaisiin näkemyksiin. Jokainen tutkija katselee käytännössä kuitenkin tutkimuskohdettaan omien teoreettisten silmälasiansa lävitse. Nämä ”suodattavat” lasit tekevät jotkut asiat näkyvämmiksi kuin toiset. Katselin tutkimuskohdettani biograafisin silmälasein. Taustalla olivat yhteiskuntatieteiden teorit sosiaalisista suhteista. Sosiaalityön opintojen aikana omaksumani teorit ja täydennyskoulutuksissa omaksutut teorit ovat työvuosien aikana sulautuneet käyttöteoriaksi, joka on osaltaan ollut ohjaamassa tämän tutkimuksen teossa.

Tutkimuksen tulokset perustuvat hyvin rajalliseen määrään haastatteluja. Tutkimusaineistoa kertyi runsaasti siitä huolimatta. Tähän raporttiin valitut suorat lainaukset valitsin sillä perusteella, että niissä oli mielestäni kiteytettynä jokin käsiteltyä teemaa koskeva kuvaus. Tältä osin analyysistä on vaikea löytää toistettavissa olevaa rakennetta. Nämä ovat laadullisen tutkimuksen perusongelmia.

Laadullinen tutkimus sinänsä oli onnistunut valinta tutkimusongelmaan ja aineistoon nähden. Tiedonkeruuvaihe haastatteluineen eteni jaksoittain tutkijan ajankäyttömahdollisuuksista riippuen. Aineiston kerääminen on saattanut tapahtua hieman eri tavalla eri vaiheissa. Aineiston keruuvaiheen koin tutkijana itselle kaikkein mielenkiintoisimpana. Biograafisella tutkimusotteella haastateltujen omat kokemukset saatiin poimituksi aineistoon. Halusin saada haastateltujen oman äänen kuulumaan myös tässä raportissa lainaamalla runsaasti heidän omia puheenvuorojaan.

Haastatteluaineiston Hannat kokivat saaneensa osallistumisestaan paljon. Joku koki saaneensa yhtä paljon kuin oli antanut ja kaksi saaneensa jopa enemmän mitä koki verkostossa ja ryhmässä itse antaneensa. Jäsensin osallistumiselle annetut merkitykset erilaisten roolien kautta. Hanna-verkoston ”roolitarjottimelta” löytyi kokonainen roolien kirjo – alkaen ryhmänjäsenen ja ohjaajan rooleista

aina oppijan ja yhteiskunnallisen vaikuttajan rooleihin asti. Osallistujilla oli mahdollisuus tutustua erilaisiin rooleihin, kokeilla ja vaihdella niitä.

Vapaaehtoistyössä koettu yhdessä tekemisen ja oppimisen ilo ja auttamisen tuottama mielihyvä saivat osallistumaan ja jatkamaan osallistumista. Osa ryhmien jäsenistä oli ollut mukana ryhmän perustamisesta asti. Pisimpään osallistuneet olivat olleet mukana noin neljä vuotta. Pitkäkestoisia sosiaalisia suhteita syntyi. Tämän tyyppinen verkostoituminen tuotti sekä silloittavia että sitovia sosiaalisia suhteita. Sosiaalisen osallisuuden mahdollistajana ja vahvistajana vapaaehtoistoiminta edistää hyvinvointia niin yksilö-, ryhmä-, kuin yhteiskuntatasollakin. Ja tästä näkökulmasta katsottuna se tulee hyvin lähelle myös ehkäisevää sosiaalityötä.

Tämän tutkimuksen tuloksia voi soveltaa yhteisöosiaalityössä. Kun mietitään erilaisten ryhmien perustamista ja niiden kohdentamisesta erilaisissa elämäntilanteissa oleville. Vapaaehtoistyössä tuloksia voidaan käyttää vapaaehtoistyöntekijöiden rekrytoinnin kohdentamisessa. Vapaaehtoistyön annista ja merkityksestä saatuja tuloksia voidaan käyttää vapaaehtoistyön tiedotustoiminnassa.

Ruohonjuuritasolla tehtävä vapaaehtoistyö on ollut vahva osa kansallista identiteettiämme ja pohjoismaista hyvinvointia rakennettaessa. Ilman sitä moni epäkohta olisi jäänyt huomaamatta ja moni uudistus tekemättä. Lähellä ihmistä toimivilla kansalaisjärjestöillä on mahdollisuus koota laajojakin joukkoja eri teemojen ympärille. Niillä on mahdollisuus luoda uudenlaista kumppanuusajattelua, innostusta ja tekemisen iloa. Ne voivat tuoda arvoja esiin, ja ne ovat luomassa osallisuutta ja yhtenäisyyden ilmapiiriä. Maailma on tarpeen nähdä myös yhteisvastuun maailmana, jossa toinen toistansa tarvitsee.

## LÄHTEET

Baer, Douglas (2007). Voluntary Association Involvement in Comparative Perspective. Teoksessa Lars Trägårdh (toim.) State and Civil society in Northern Europe. The Swedish Model reconsidered. Oxford: Berghahn Books, 67-125.

Cobb, S. (1976). Social support as a moderator of life stress. Psychosomatic Medicine 38, 300-314.

Cohen, S. & Wills, T (1985). Stress, social support and the buffering hypothesis. Psychological Bulletin 98, 310-357.

Douglas, H. D. (1985). Creative Interviewing. Beverly Hills. CA: Sage.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Goldsmith, Daena (2004). Communicating social Support. University of Illinois at Urbana-Champaign. Cambridge University Press.

Grönlund, Henrietta (2011). HelsinkiMission vapaaehtoista palkitsee auttamisen ilo. HelsinkiMissio 2/2011.

Grönlund, Henrietta & Pessi, Anne Birgitta (2008). Osallisuuden asenteet ja teot. Teoksessa Minna Autio & Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.) Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot vuosikirja. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto 2008, 49-59.

Gubrium, J. & Holstein, J. (1997). The new language of qualitative method. New York. Oxford University press.

Hall, Stuart (1999). Identiteetti. Tampere: Vastapaino.

Hanna-työ. Jäsenkirje 3/2012.

Hanna-työ. viitattu 21.2.2014. <http://www.sansa.fi/uutiset/hannamanna-podcastavaaikkunoitanaistenelamaan.html>

Harju, Aaro (2011). Pystyyn kuolleet karsiutuvat. HelsinkiMissio 2/2011.

Hautamäki, Antti & Lehtonen, Tommi & Sihvola, Juha & Tuomi, Ilkka & Vaaranen, Heli & Veijola, Soile (2005). Yhteisöllisyyden paluu. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helana (2000). Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hänninen, Vilma (2005). Tarinallinen näkökulma kuntoutustyöhön. Luento 25.11.05. Helsingin yliopisto.

Ilmonen, Kaj & Kaunismaa, Pekka & Kotkavirta, Jussi & Kovalainen, Anne & Ruuskanen, Petri & Seligman, Adam & Siisiäinen, Martti (2000). Sosiaalinen pääoma ja luottamus. Sophi 42: Jyväskylän yliopisto.

Itzhaky, Haya & York, Alan (2000). Empowerment and community: Does Gender Make a difference. Social Work Research 24 (4), 225-234.

Johansson, Frank (2013). Hyvän tekeminen ja valta. Humanitarismin kriittistä tarkastelua. Helsinki: Gaudeamus.

Juntunen, Elina (2005). Sisaria toisillemme. Tutkimus voimaantumisen kokemuksista Hannaryhmässä. Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto. Kirkkososiologian laitos.

Järjestöbarometri (2007). Vuorinen, Marja & Riitta Särkelä & Juha Peltosalmi. Helsinki; Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Järjestöbarometri (2008). Vuorinen, Marja & Särkelä, Riitta & Peltosalmi, Juha. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Kiili, Johanna (1998). Lapset ja nuoret hyvinvointinsa asiantuntijoina. Raportti hyvinvointi-indikaattoreiden kehittämistä. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen yhteiskuntapolitiikan työpapereita no 105. Jyväskylä.



King, Ursula (1999). *Spiriality, Agening and Gender*. Ed by Jewel, Albert. London: Jessica Kingsley.

Kinnunen, Petri (1998) *Hyvinvoinnin ruletti. Tutkimus sosiaalisen tuen verkostojen jäsentymisestä 1990-luvun Suomessa*. Acta Universitatis Lapponiensis 20. Lapin yliopisto: Rovaniemi.

Kohli, M. (1981). *Biography: Account, text, method*. Teoksessa Bertaux. (toim.). *biography and society. The Life History Approach in Social Sciences*. Sage studies in International Sociology 23, 61-75.

Korhonen, M. & Perho, M. (1994). *Elämän vakaat vaiheet ja siirtymät aikuisuuden alusta keski-ään kynnykselle*. Acta Psychologica Fennica. Soveltavan psykologian monografioita.

Koskiahho, Briitta (2002). *Onko osallisuus vahvaa demokratiaa?* Teoksessa Pia Bäcklund (toim.) *Osalliset ja osaajat kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus.

Kääriäinen, Kimmo & Ketola, Kimmo & Nimelä, Kati & Palmu, Harri & Salomäki, Hanna (2008). *Monikasvoinen kirkko – Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2004-2007*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Metsätähti, Sinikka (2006). *Naiset tekevät arjen työn*. Teoksessa Leena Mäkitalo (toim.) *Taivaallisia naisia*. Saarijärvi: Suomen Lähetysseura.

Mondros, Jaqueline & Wilson, Scott (1994). *Organizing for Power and Empowerment*. New York: Columbia University Press.

Mäntysaari, Mikko (2006). *Syrjiikö sosiaalityö?* Teoksessa Tuula Helne & Markku Laatu (toim.) *Vääryyskirja*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 115-134.

Niemelä, Jorma (2011). *Hyvien kansalaisten yhteiskunta*. Teoksessa Anne Birgitta Pessi & Juho Saari (toim.) *Hyvien ihmisten maa*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A 31. Helsinki

Nousiainen, Kirsi (2005). *Identiteetin muodostuminen*. Luento 24.11.05. Helsingin yliopisto.

Pessi, Anne Birgitta & Saari, Juho (toim.) (2011). Hyvien ihmisten maa. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A 31. Helsinki.

Pessi, Anne Birgitta & Saari, Juho (2008). Hyvä tahto – Auttamisen asenteet ja rakenteet Suomessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Post, Stephen & Neimart, Jill (2007). Why Good Things Happen to Good People. New York: Broadway Books.

Roivainen, Irene & Nylund, Marianne & Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (2008). Yhteisöt ja sosiaalityö – Kansalaisen vai asiakkaan asialla. Jyväskylä: PS-kustannus.

Putnam, Robert (2000). Bowling Alone – The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster.

Saari, Juho (2009). Yksinäisten yhteiskunta. Helsinki: WSOYpro.

Siisiäinen, Martti & Kankainen, Tomi (2009). Järjestötoiminnan kehitys ja tulevaisuudennäkymät Suomessa. Teoksessa Suomalaiset osallistujina. Katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tutkimukseen. Helsinki: Oikeusministeriö, 91-137.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vilkko, Anni (1997). Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta. SKS toimituksia 663. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.

Virkki, Tuija (2004). Vihan voima – Toimijuus ja muutos vihakertomuksissa. Jyväskylä: Atena.

Vahtera, Jussi (1993). Työn hallinta, sosiaalinen tuki ja terveys. Työ ja ihminen. Työympäristötutkimuksen aikakauskirja. Lisänumero 1/93.

Yeung, Anne Birgitta (1999). Valmius vapaaehtoistyöhön. Tutkimus Pelastusarmeijan mainoskampanjan innoittamista vapaaehtoistyöntekijöistä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Yeung, Anne Birgitta (2002). Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa - Ihanteita vai todellisuutta? Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan. Helsinki: YTY.

## LIITE 1. Teemahaastattelun kysymykset

### VIITERYHMÄN TARVE, VALINTA JA ELÄMÄNTILANNE

Miten Sinusta tuli Hanna?

-oletko osallistunut aikaisemmin vastaavanlaisiin ryhmiin?

-miksi juuri naisten ryhmä kiinnosti?

-mistä/miten sait tiedon ryhmästä?

Milloin ajattelit ensimmäisen kerran omaa osallistumistasi Hanna-ryhmään?

-mitä muita vaihtoehtoja ajattelit silloin?

-mikä oli elämäntilanteessa ajankohtaista juuri silloin?

-oliko elämäntilanteessa muutoksia?

-milloin osallistuit ensimmäisen kerran Hanna-ryhmän kokoontumiseen?

### RYHMÄN MERKITYS – OSALLISUUDEN MUODOT JA SITOUTUMINEN

Mitä ryhmä on merkinnyt Sinulle?

-millä tavoin olet osallistunut ryhmän toimintaan?

-mitä merkityksiä olet antanut ryhmälle?

-mitä ryhmä on antanut?

Mikä innostaa jatkamaan Hannoissa?

-tulevaisuuden odotukset oman osallistumisen kannalta?

